Poštarina plaćena u gotovom.

BROJ 4. i 5. ZAGREB, TRAVANJ I SVIBANJ 1922. GODIŠTE XLVIII.

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

UREDILI: Dr. EDO LOVRIĆ, KR. SVEUČILIŠNI PROFESOR
Dr. IVO POLITEO, ODVJETNIK.

Sadržaj:

Osnova zakona o krivičnom postupku, dr. Lavoslav Hönigsberg, državni odvjetnik 145

Pribrežno more, dr. Fr. Domazetović, vladin tajnik 161

Iz trgovačkog prava i gradjanskog postupka magjarskoga, dr. E. Diamant, sudac okružnoga suda 174

Pogrješno biljegovanje u sudbenom postupku, I. Dimitrijević, predsjednik sudbenoga stola . 177

Prilozi interpretaciji novoga mirovinskoga zakona, dr. Stj. Bosanac, nadzornik za srednje škole . 181

Zakon o zaštiti staraca i starica, dr. Stj. Orešković, odvjetnik 183

Jedna nemoguća odredba državne financijalne uprave, Ivan Z. Galić, kr. banski savjetnik . . 190

Ocjene i prikazi 191

Pravosudje: a) Gradjansko, b) Kazneno, c) Mjenbeno, Iz upravne prakse 198

Društvene vijesti 220

Literatura 221

Svaštice 222

Naklada i trgovina umjetničkih slika
Petar Nikolić, Zagreb
Ilica 36. I. kat.

Preporuča svoje bogato skladište narodnih historičkih umjetničkih slika. Jedini zavod sa slikama izradjenim od naših prvih umjetnika.
Prekrasni i ukusni okviri četverouglasti, okrugli i ovalni sviju veličina.
Izašla nova naša slika „Kosovka djevojka" od Uroša Predića.
Veliki izbor madona i ikona na skladištu.
Prikladni darovi za svaku prigodu.
Najveći stoga i najjeftiniji zavod te vrste.
Tražite prospekte. Tražite prospekte.

„TIPOGRAFIJA"
GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD
D. D.
ZAGREB, PRERADOVIĆEV TRG 9.

Tiskara. Litografija. Offsettisak. Fotokemigrafija. Odio za izradjivanje klišeja. Zavod za crtanje trgovačkih knjiga. Knjigovežnica.

Izradjuje sve vrsti tiskarskih i litografskih radnja kao: trgovačke i uredske tiskanice, djela, dionice, vrijednosne papire, slike itd.

Centralna banka d. d.
Zagreb, Strossmayerova ulica 2.
Telegrafska adresa: CENTROBANKA. Telefoni broj: 3-07 i 5-56.
Uplaćena dionička glavnica K 50,000.000.
Pričuve . . . . . K 34,500.0.00
PODRUŽNICE I ISPOSTAVE:
Ivanec, Klanjec, Krapina, Krapinske Toplice, Maribor, Novi Sad, Požega, Pregrada, Stubica don., Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliko Trgovište,

Prima štedne uloške uz najpovoljnije ukamaćenje, te ih isplaćuje bez obzira na bilo kakove ustanove o moratoriju. - Obavlja sve burzovne transakcije uz najkulantnije uvjete. - Financira trgovačka i industrijalna poduzeća. - Posjeduje izravne veze na svim inozemnim tržištima.

MJESEČNIK
GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

BROJ 4. i 5.
GOD. XLVIII.

Uredili:
Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. profesor,
Dr. Ivo Politeo, odvjetnik.

ZAGREB
TRAVANJ I
SVIBANJ 1922.

Osnova zakona o krivičnom postupku.

Piše: dr. **Lavoslav Hönigsberg,** drž. odvjetnik.

Osnova novoga kaznenoga postupnika je jednostavna i jasna. Mnogo rada i truda usredotočeno je u njoj. Ona je plod kriminalističkoga nastojanja posljednjih decenija. Ako je u gdjekojem pogledu i zaostala za uspjehom teoretičkih znanstvenih rasprava, kojima na tom polju obiluje kriminalistika, ipak je ona korak naprijed k oživotvorenju novih ideja. — U kratkom vremenu mogao sam pismeno fiksirati samo temeljna opažanja na pojedine ustanove, naročito na one, kojima se reformira kod nas važeći kazneni postupnik. Na one propise, koji se ne mogu u obziru našega važećega kaznenoga postupnika smatrati odlučnom reformom, nisam se radi kratkoga vremena mogao pobliže kritički osvrnuti.

Cilj kaznenoga sudovanja se može najsigurnije i najlaglje postići, kada usmenost postane istinom, a ne samo reprodukcija već raspravljenih činjenicâ. Time, što neposrednost raste, bit će postupak jednostavniji i brži, što mora biti temeljem svake reforme. Pridržanjem sudske istrage u onom opsegu, kako to osnova predvidja, taj se cilj nije polučio. Jednostavnost i brzina postupka mogu se postići jedino skrajnim ograničenjem formalnih istražnih radnja, te slobodnim izvidjivanjem po javnom tužiocu, koji je pokretač postupka do glavne rasprave. Principu bržega postupka odgovara, da se javnomu tužiocu povjeri sakupljanje dokaznoga materijala. U tome ne leži pogibelj za okrivljenoga, ali je ono ishodište akuzatornoga principa. Nije naime zadaća javnoga tužioca nametnuti državi nenužne dužnosti kažnjenja, pa iz tih razloga iščezava položaj državnoga tužioca kao stranke, kakovom ga osnova shvaća, pred glavnim ciljem, koji javni tužioc imade kao čuvar zakona. — Odluka javnoga tužioca, kojom stanovito lice stavlja pod optužbu, svaljuje veliku odgovornost na njega. Stoga valja i dopustiti, da si javni tužioc za tu odluku sabere sam sva dokazala, koja drži nužnima, a ujedno da i on konačnu odluku o obustavi ili optužbi stvori na temelju usmenosti i neposrednosti. Ponašanje okrivljenoga i svjedoka, izraz lica kod iskazivanja, afekat, bojažljivost, razum i iskrenost u izjavi, sve su to

činjenice, koje su u uskom savezu sa vjerodostojnošću svjedoka i obranom okrivljenoga tako, da u saslušanju zabilježena izjava nikada ne može nadomjestiti one, koju je javni tužioc na svoje uho čuo, dok je i sam dotično lice promatrao.

Prema razloženomu položaju javnoga tužioca ima se udesiti i branidba optuženoga. I tu valja poći sa stanovišta, da branidba bazira na povjerenju izmedju optuženoga i branitelja. Ako je i ispravno, da osnova nije prihvatila stanovište kreiranja državnoga ureda za branidbu, jer taj ured neinteligentni okrivljenici ne bi shvatili, valjalo je ipak uz proširenje prava javnoga tužioca i uz ograničenje formalnih istražnih radnja proširiti istodobno povlast branitelja, a i normirati stroge propise proti nedozvoljenomu načinu branidbe. Formalna kaznena istraga po postojećem kaznenom postupniku ukazuje se u praksi, ako se izluče pojedine realne istražne radnje, nenužnim teretom, koji u većini slučajeva sastoji tek u zaključku o povedenju istrage, kojim je ujedno i formalitet istrage dovršen. Postoji opravdana bojazan, da će i formalna istraga, kako ju osnova predvidja, biti istog udesa. Istina je, da ju osnova ograničuje na delikte, koji su kažnjivi smrću, vječitom robijom (zatočenjem) ili robijom (zatočenjem) preko pet godina, a u tom poslednjem slučaju tek onda, ako se okrivljenik istrage ne odrekne, ali je uopće sa ciljem kaznenoga postupka nespojivo, da se jedna institucija promotri tek s gledišta interesne sfere jedne stranke, te istoj stavlja na volju, da li će se primijeniti jedna ustanova, koja je zamišljena kao neovisna sudijska kontrola nad djelovanjem stranaka. Okrivljenik u času, kada bude upućen, da se može odreći istrage, redovito nema uz sebe branioca. On tu pouku ne razumije. Tumači mu se, da će se postupak time pospješiti i on se istrage odriče. Zakonodavac u tom odricanju ne vidi pogibelj za obranu optuženoga, a ipak pridržaje istragu za ove slučajeve. Ovakovo odricanje je nespojivo sa shvaćanjem cilja istrage. Ako se drži, da je cilj istrage odredjen u javnopravnom interesu kaznenopravnoga progona, onda nema mjesta odricanju sa strane okrivljenoga. Smatra li se pako, da je postupak u tim slučajevima moguć bez istrage, onda je uopće ne treba.

Glede prijepornoga pitanja, da li za državna tužiošstva ima vrijediti legalni ili oportunitetni princip, prevladalo je stanovište, da državni tužioc mora u svakom slučaju, kada je krivično djelo učinjeno, da pokrene krivično postupanje sem u koliko po njegovu uvjerenju djelo, koje je predmet krivičnoga postupanja, nije kažnjivo, ili kada nema dokaza, potrebnih za uspješno vodjenje krivičnoga postupka. Time za državno tužiošstvo vrijedi bezuslovno legalni princip. Ovaj bezuvjetno odgovara neovisnomu sudovanju, pa tvori i temelj povjerenja pučanstva u državna tužiošstva. Ipak bi odgovaralo shodnosti napose brzini postupka, da se ovo stanovište iznimno napusti, ako progon nema praktičnoga uspjeha. Pomišljam na realnu konkurenciju težih krivičnih djela sa onima najlaglje vrsti, kada se postupak odugovlači uslijed izvidjaja glede ovih posljednjih, a ipak se dade predviditi, da ova krivična djela laglje vrsti ne će imati važnoga utjecaja ni na kazan ni na pravne posljedice, koje su skopčane sa kaznom.

U postupku za krivična djela okrivljenik može imati branioca u svako doba (§ 56.). Branioci mogu biti javni pravozastupnici i profesori prava na sveučilištu. Osim ovih za branioce u nedostatku javnih pravozastupnika mogu biti uzeti i diplomirani pravnici (§ 57.). No ovim potonjima bez nužne prakse manjka sprema za obranu, pa bi se imala za nje zahtijevati bar jednogodišnja praksa kod kaznenoga prvostepenoga suda, ako se uopće drži podesnim, da se diplomirani pravnici bez praktičnoga ispita pripuste obrani. — Kod svih zločinstava, za koje zakon propisuje kazan veću od dvije godine robije (zatočenja), mora okrivljenik imati branioca, čim je povedena istraga. Potonji dometak nije jasan. Ako se odredjuje nužna branidba za teže delikte, onda je neopravdano, da se ova ograničuje na povedenje formalne istrage. Tako bi se nužna branidba mogla izigrati kod težih delikta, kod kojih se okrivljeni odriče istrage. Stavka 2. § 59. odredjuje posve pravilno, da se po službenoj dužnosti ima postaviti branioc onome, koji je okrivljen ma za koje zločinstvo, ako je maloljetan, nijem, gluh, ili tako bolestan, da se ne može sam braniti. Ta bi se ustanova imala dopuniti, da dužnost postaviti branitelja nastupa već i onda, kada se poradja sumnja, da okrivljeni nije pri zdravoj pameti. — Ustanova §-a 61., po kojoj za branioca mogu biti postavljeni sudski i drugi državni činovnici, koji su diplomirani pravnici, ako u mjestu suda nema dovoljno pravozastupnika, nije prihvativa iz gore navedenih razloga. Za branioca umjesto pravozastupnika mogu se postaviti samo sudski činovnici, koji su osposobljeni za vršenje sudstva. Naročito kod najtežih zločinstva značilo bi izigrati obranu, ako se ona povjeri mladim neiskusnim ma i diplomiranim pravnicima, kojima manjka praktična naobrazba. Naročito upozorujem na § 245. osnove in fine, gdje se naredjuje, da stranka mora, ako smatra nešto kao povredu naredjenja o postupak, koja može biti osnov za primjenu pravnoga lijeka, blagovremeno u toku glavnoga pretresa ovo istaknuti. Ovo vrijedi samo, kada optuženik na pretresu ima branioca. No toj dužnosti branioc bez ikakove prakse ne će nikako odgovarati. — U smislu §-a 65. branioc ima prava, da razmatra akte izvidjaja, istrage i sve priloge. Ne će mu se dopustiti razmatranje akata ili jednoga dijela istih samo onda, kada to interes postupka nalaže. Ovisit će prema tome o uvidjavnosti suda, da prosudi to pitanje. Kako interes postupka samo tada nalaže, da se uskrati razmatranje, kada predleži pogibelj, da bi se mogao osujetiti sam cilj istrage, bilo bi nužno, da se u §-u 65. st. 2. naznačeno ograničenje točnije označi, možda tako, da se razmatranje samo tada može uskratiti, ako bi saznanje činjenicâ u tim aktima pružalo povod bud okrivljeniku bud njegovoj svojti, da djeluje na svjedoke, vještake ili sukrivce, ili da otešča postupak uništenjem tragova zločina ili prestupka.

Glede postupka na privatnu tužbu eliminirana je posve ispravno ustanova §-a 34. k. p., da se kod prestupaka, koje kazneni

sudovi mogu progoniti samo na zahtijevanje dotičnika, ima isti najprije obratiti na državnoga tužioca. Ta ustanova nije bila u skladu sa stanovištem, da u postupku na privatnu tužbu državni tužioc nije uopće dominus litis, a u koliko se tiče položaja javnog tužioca kao čuvara zakona, osiguran mu je potpuno taj položaj time, što mu je in fine § 50. osnove dano ovlaštenje, da može uvijek, kada to iziskuje javni interes za zahtijevanje privatnoga tužioca, sudjelovati na glavnom pretresu i činiti prijedloge. Kako dosadanji postupak na privatnu tužbu ne odgovara uopće zahtjevima prakse, ne pruža nužnu zaštitu pojedincu, koji brani svoje poštenje, to se je taj postupak imao reformisati. — Cijeni li zakonodavac lično poštenje pojedinca više od imovinskih dobara, ne može se pridržati ustanova, koja lišava povrijedjeno lice prava na progon već radi neznatnoga nemara ili kašnjenja. Stoga je neprihvativa ustanova §-a 50., koja privatnoga tužioca lišava prava na progon, ako ne dodje na glavni pretres. Pomislimo na slučajeve, u kojima je privatni tužioc zakasnio na nekoliko časova (minuta), pa u sudnici biva iznenadjen zakonskom predmnjevom, da je odustao od gonjenja. Obnova kaznenoga postupka u takovim je slučajevima nedopustiva. — Ovo nepravedno shvaćanje privatne tužbe izazvalo je bezbroj normativnih naredaba viših sudova, da tu nepravednost ublaže. Odgovaralo bi mojemu shvaćanju, da se to pitanje uredi analogno oglušnomu postupku u gradjanskom parbenom postupku, po kojemu krivac nosi troškove svoje nemarnosti, ali ne gubi svojega prava. Privatni tužioc nosio bi za slučaj nedolaska troškove odloženja rasprave, a mogao bi se i kazniti rednom kazni. Ne dodje li na ponovni pretres, tek tada bi se moglo zaključiti, da je od progonjenja odustao. — Dalje bi valjalo urediti i pitanje privatne tužbe u slučajevima, kada se privatni tužioc nalazi u mjestu izvan sjedišta suda. Ako je boravište privatnoga tužioca vrlo udaljeno od sjedišta suda, koji preduzima pretres, ne preostaje mu drugo nego, da osobno sudu pristupi, ili da se dade po punomoćniku ili pravnom zastupniku zastupati. Time rastu troškovi zastupanja, koji se prema uspjehu procesa svaljuju budi na privatnoga tužioca, budi na okrivljenoga. Preporučio bih stoga ustanovu, koja bi dozvoljavala, da privatni tužioc ne mora osobno k pretresu pristupiti, a niti se dati zastupati, već da može staviti svoje prijedloge i pred sudom svojega boravišta. u koliko osobni pristup ili pravno zastupanje ne bi sud naročito naložio uslijed kompliciranosti predmeta, koji se ima raspravljati.

U pogledu pridružnoga postupka ustanovljuje § 1. in fine korektivu protiv propusta državnoga tužioca. Ako državni tužioc ne će da pokrene ili da produži krivični postupak, ili ako u toku postupka, ali prije no što je glavni pretres završen, odustane od zahtjeva za gonjenje ili od optužnice, može na njegovo mjesto da stupi oštećenik, koji se kao privatni učesnik pridružio krivičnomu postupku. Nazori teoretičara i praktičara o vrijednosti privatnog učestvovanja u kaznenom procesu daleko se razilaze. Jedni u njemu nazrijevaju najsigurniju zaštitu gradjana protiv nemara državnoga tužioca, kome da

su na brizi samo javni interesi, pa drže zahtjevom nužde, da oštećenomu osiguraju upliv na progon time, što može zahtijevati izreku suda. Drugi naprotiv ističu, da odštetni zahtjev može biti i plašt, pod kojim se kriju strasti i šikane, kojima se nakon odustaje državnoga tužioca uznemiruje okrivljeni. — Kako oštećenoga kao privatnoga tužioca ne veže dužnost, da sudjeluje kod pronalaska istine i da čuva zakon, kako dalje nije vezan na službenu dužnost i odgovornost, općenito se priznaje, da prava oštećenoga kao korektive javnoga tužioca valja ograničiti sudbenom korektivom. Tomu zahtjevu osnova nije udovoljila. Po §-u 52. kod krivičnih djela, koja se gone po službenoj dužnosti, ako državni tužilac ne će da preduzme gonjenje krivca, privatni učesnik može u roku od osam dana, računajući od dana prijema rješenja državnoga tužioca o odbijanju, sam pokrenuti krivično postupanje. Ako državni tužioc odustane od gonjenja ili od optužnice u toku postupka, privatni učesnik može gonjenje sam preduzeti i podići optužnicu. Vidi se prema tome, da manjka svaka sudbena korektiva.

Ako se je već pridržala sudbena istraga u onom opsegu, kako to osnova predvidja, bilo bi pravilno, da ju je osnova prihvatila i kao korektivu prava oštećenikova, kada državni tužilac prije podignute optužnice od progona odustane. — Praksa je pokazala, da su vrlo rijetki slučajevi, u kojima sud udovoljuje subsidijarnoj tužbi. Zahtjevi privatnih učesnika za povedenje subsidijarne istrage nakon odustaje državnoga tužioca većinom su neosnovani. pa se otklanjaju sudbenom korektivom. Ako bi ta korektiva otpala, izručio bi se okrivljeni šikani oštećenoga, a time napustila jedna temeljna zasada kaznenoga sudovanja.

Preširok je pojam flagrantnog delikta. St. 2. § 113. naime glasi: »Kad je netko kao očevidac ili upozoren od strane očevidca odmah po izvršenom krivičnom djelu uhvatio učinioca ili saučesnika«. Kako u smislu zadnje st. § 113. na djelu zatečenoga može svaki uhvatiti, postoji pogibelj, da se za takovo upozorenje mogu naći fingirani očevitci, koji bi uhvaćenje kao i odgovornost za ovo mogli prepustiti trećim osobama, a sami bi se kasnije krili pred vlašću. Pojam fragrantnoga delikta imao bi se ograničiti na slučajeve zaticanja: 1. Kad netko učinioca ili saučenika zateče pri samom izvršenju krivičnoga djela ili ga kao očevidac uhvati odmah po izvršenom krivičnom djelu, 2. kada je netko odmah iza izvršenoga djela zatečen s oružjem ili s drugim predmetmia, koji su u vezi s krivičnim djelom, ili bar upućuju na njegovo učestvovanje u krivičnom djelu. Nejasno je ovlaštenje sadržano u posljednjoj alineji §-a 113., po kojem može na djelu zatečenoga svatko uhvatiti. Kako § 112. sadržaje ovlaštenje istražnoga suca, da može odrediti pritvor i kod takovih krivičnih djela, za koja zakon ne propisuje smrtnu kazan, robiju ili zatočenje najmanje 10 godina, to se čini, da se s tim podudara i općenito ovlaštenje zadnje alineje § 113., po kojem na djelu zatečenoga može svaki uhvatiti. Ali dok je istražni sudac vlastan odrediti pritvor radi flagrantnoga delikta samo onda, ako se

istovjetnost osobe ne može odmah utvrditi, manjka ovo ograničenje kod općenitoga ovlaštenja — in fine § 113. Ova općenita ovlast, da može svaki gradjanin na djelu zatečenoga uhvatiti, imala bi se svakako ograničiti na najteža zločinstva i prestupljenja, jer je jedino kod ovih odlučan obzir na javno mnijenje, koje ne trpi, da osoba, koja je okrivljena takovim krivičnim djelom, ostane na slobodi, kada bude uhvaćena u samom djelu.

Ustanove o odredjivanju istražnoga zatvora odviše se priklanjaju na postojeći kazneni postupak, te se po §-u 118. predvidja istražni zatvor: 1. za slučaj bjegstva, 2. koluzije, 3. bojazni ponavljanja čina ili da će osumnjičeni izvršiti pokušano ili ono djelo, kojim se prijeti. Protiv osumnjičenika naredit će se uvijek istražni zatvor, kada se radi o zločinstvu, za koje se po zakonu ima izreći smrtna kazan, robija ili zatočenje najmanje 10 godina. Po § 130. ima izostati pritvor ili istražni zatvor zbog bojazni ili sumnje ,da će osumnjičenik pobjeći, ako se pruži jamstvo, a uz to obećanje § 129. Po § 131. može apelacioni sud, držeći se propisa glede davanja jamstva, rješiti, da se okrivljenik ostavi na slobodi, ili da se pusti na slobodu i za takovo zločinstvo, za koje zakon propisuje robiju ili zatočenje više od deset godina. Prema tomu je ustanova §-a 118. glede obligatornoga istražnoga zatvora bezuslovna samo za najteža zločinstva, dok se u § 131. ovlašćuje apelacioni sud, da može okrivljenika uz jamstvo ostaviti na slobodi i za takovo zločinstvo, za koje zakon propisuje robiju ili zatočenje više od deset godina. Redaktori su kod provedbe misli, koju su kod normiranja § 131. imali u vidu, stali na pol puta. Napredak jest u pravcu individualisanja pravosudja, dok se u §-u 131. odredjuje, da apelacioni sud može okrivljenika ostaviti uz jamstvo na slobodi i za takovo zločinstvo, za koje zakon propisuje robiju ili zatočenje od deset godina; — nu apelacionomu se sudu imalo dosljedno to isto ovlaštenje dati i za takove slučajeve bez odredjivanja jamstva. Mislim u glavnom na one slučajeve, za koje je doduše odredjena robija ili zatočenje od deset godina, ali je očekivati, da će se primijeniti dalekosežno izvanredno ublaženje. Vrlo često ne postoji u takovim slučajevima posebni razlog za istražni zatvor, a unaprijed je jasno, da će se kod odmjerivanja kazni sići daleko ispod kaznene stavke, a gdjekada su opet iznešeni razlozi sumnje tako dvojbeni, da ne opravdavaju ograničenja osobne slobode.

Oslobadjanje od dužnosti svjedočenja prošireno je u osnovi. Zahtjevi novinarstva nisu uvaženi. Misao, da po mogućnosti treba izbjegavati teške konflikte, u koje bi svjedok došao s drugim dužnostima, a na koje takodjer valja uzeti obzir, donekle je provedena, te se od dužnosti svjedočenja oslobadjaju sada i verenici, zatim osobe, koje su s okrivljenikom u kućnoj zadruzi. Uzet je obzir i na duhovno srodstva, dok se od dužnosti svjedočenja oslobadja onoga, koji je okrivljenika krstio ili od njega bio kršten, ili koji od njih drugome djecu krštava. Ova posljednja ustanova čini mi se preširokom. Obziri na duševne konflikta svjedoka ne smiju predaleko sizati, jer bi inače mogli slabiti djelovanje kaznenog pravosudja. U kaznenoj parnici proti svećeniku, koji je krstio, moglo bi se prema toj ustanovi cijelo pučanstvo manjega mjesta a iste vjere osloboditi od dužnosti svjedočenja, što ne bi bilo uputno prihvatiti.

Glede zabrane ispitivanja svjedoka ne razlikuje se § 168. osnove u bitnom od dosadanjih propisa. Iskazi svjedoka, koji bi se usprkos zabrane § 168. osnove kao svjedoci ispitivali, ne će vrijediti. Zvaničnici državni kao i oni, koji su iz državne službe izišli, ne mogu se ispitivati o onome, čime bi povrijedili dužnosti čuvanja zvanične tajne, dok ih ne bi od toga pretpostavljena oblast oslobodila. — Opravdana je zabrana § 168. t. 4. osnove, koju sada važeći § 142. ne pozna. Po ustanovi § 168. t. 4. osnove ne mogu se naime ispitivati kao svjedoci oni, koji u vrijeme svjedočenja zbog duševne ili tjelesne bolesti nisu u stanju istinu kazati. Odobravam tu ustanovu u pogledu svjedočenja onih, koji su duševno bolesni, nu bojim se, da će zabrana glede svjedočenja onih, koji su tjelesno bolesni, praviti u praksi velikih poteškoća. Tjelesna bolest, shvaćena oprječno onoj duševnoj, sama po sebi ne isključuje nikada mogućnost kazati istinu. Nastupa li pako slučaj, da svjedok nije kadar radi tjelesne bolesti kazati istinu, onda mu je i duševna moć oslabljena. pa prema tomu bi bilo ispravnije, da bi ta ustanova § 168. t. 4. glasila, da se kao svjedoci ne mogu ispitivati oni, koji u vrijeme svjedočenja zbog duševne bolesti ili znatnoga oslabljenje duševne moći opažanja i pamćenja nisu u stanju istinu kazati (§ 161. t. 5. postojećega kaznenoga postupnika).

Dobra je strana osnove, što svjedoke zaštićuje proti nepotrebnomu osramoćenju. Po § 171. in fine može se svjedok jedino u prijeko potrebnim slučajevima upitati, da li je kada i zašto osudjen, a po § 170. ne može se prinudjivati na svjedočenje ili na odgovaranje na pojedina pitanja, ako je vjerojatno, da bi otuda za njega nastala velika neposredna materijalna šteta ili sramota za njega ili za lica, glede kojih je od dužnosti svjedočenja oslobodjen. Pravedno je, da svjedok bude o kaznama samo tada upitan, kada se radi o izvjesnim kaznama, pa je to pitanje za prosudjivanje vjerodostojnosti svjedoka od odlučne važnosti. I druga kompromitirajuća pitanja smiju se jedino stavljati, ako se ne mogu prema stanju stvari nikako eliminirati.

Svjedoci se zaklinju po saslušanju i to po pravilu tek na glavnom pretresu. Iznimke ustanovljene su u §-u 166. osnove, u kojima je dozvoljeno svjedoka zakleti i za vrijeme istrage. Broj zakletva ima se u duhu osnove čim više ograničiti. Po §. 255. in fine može zakletva svjedoka na glavnom pretresu izostati, kada svjedok po nahodjenju suda nije ništa važno iskazao, ili kada su s time saglasni tužioc i optuženik. Svjedoci će se poslije saslušanja, a vještaci prije saslušanja propisno zakleti.

Glavni pretres je javan. Javnost će se po §. 223. onda isključiti, ako se glavni pretres drži protiv maloljetnika. Inače se može isključiti javnost čitavoga ili jednoga dijela pretresa, ako to zahti-

jevaju razlozi morala, ili interes poretka ili državne bezbjednosti. Ako je za utvrdjenje istovjetnosti koje Muhamedanke potrebno, da skine koprenu s lica, ili se ukaže potreba, da se sasluša bez koprene na licu, isključit će se za to vrijeme na njezin zahtjev javnost pretresa. Presuda se po pravilu javno objavljuje. Javnost za objavu presude protiv maloljetnika može se isključiti, ako bi javna objava štetno utjecala na popravljanje ili na dalji život maloljetnika. Osim toga može se isključiti javnost za objavljenje razloga presude, ako bi se time po nahodjenju suda mogao ugroziti javni moral i poredak ili državna bezbjednost. Po §-u 226. osnove može sud, ako zahtijevaju interesi državne bezbjednosti licima, koja ovlašteno prisustvuju pretresu, za koje je isključena javnost, svojim rješenjem naložiti, da imaju pod pretnjom zakonskih posljedica čuvati kao tajno ono, što doznadu na pretresu.

Osnova je prema ovomu prihvatila posve opravdano stanovište, da se javnost pretresa može isključiti iz razloga morala, iz razloga javnog mira i reda, te radi zaštite budućnosti okrivljenika, ako je on maloljetnik. Ali držim, da u te obzire ulaze i ine stranke, ako bi se njima javnim raspravljanjem neposredno nanašala šteta u napretku i dobrom glasu. Mislim na kaznene parnice, u kojima se raspravlja o nemoralnim napadajima na žensku čast, a u kojima se po osnovi može doduše iz razloga morala oduzeti javnost pretresa, ali bi se dispozitiv presude imao javno objaviti. Kako se zabrana objavljivanja u novinama tiče samo proipćivanja iz tajne rasprave, mora se zaključiti, da osnova prihvaća stanovište, da je i u takovim slučajevima, gdje je javnost rasprave bila iz razloga javnoga morala isključena, ipak dozvoljeno objavljivanje dispozitiva u javnim glasilima. U tome nazrijevam pogibelj po dobar glas i budućnost oštećenih ženskih osoba. Dispozitiv sadržaje bitne okolnosti čina sa imenovanjem oštećene osobe, pa isti razloži, koji isključuju javnu objavu presude protiv maloljetnika, vojuju i za to, da se to stanovište prihvati i glede oštećenih osoba, ako bi javna objava štetno uticala na dalji njihov život. Nije pravedno, da se proti okrivljenim maloljetnicima postupa svim mogućim sentimentalitetom, a da se oštećene osobe, ako im je i cijeli budući život i napredak na kocki, prepuste javnom objavom dispozitiva osude izrugivanju javnosti. Iz tih razloga preuska je ustanova §-a 226. osnove, po kojoj može sud licima, koja ovlašćeno prisustvuju pretretresu, za koji je isključena javnost, naložiti, da imaju čuvati kao tajnu ono, što doznadu na pretresu, ako to zahtijevaju interesi javne bezbjednosti. Mislim, da tu ne ima razlike izmedju interesa državne bezbjednosti i inih interesa, koji kod isključenja javnosti dolaze u obzir. Ako je koja osoba po povjerenju stranaka ili uslijed javnoga povjerenja po svojem staležu prisustvovala tajnoj raspravi, ovo povjerenje po sebi namiće njoj i dužnost skrovnosti glede dijela tajno provedene rasprave.

Blanketna ustanova §. 309. k. z. ako će tako i u budućem kaznenom zakonu glasiti, bi se pravilnije ispunila, kada bi se propisom §-a 226. osnove općenito zabranilo objavljivanje priopćenja tajne rasprave. Mislim na javno razglašivanje i iznašanje stvari u tiskopisu. Nu i bez obzira na ovo zahtjev skrovnosti predmnijeva, da se tajna nikome ne otkriva — dakle ni pojedinoj osobi. Na taj zahtjev vezani su svi, koji pretresu ovlašćeno prisustvuju, dakle osim suda i procesnih stranaka još slušaoci, svjedoci, vještaci, podvornici i straže. Dužnost skrovnosti odnaša se na sve činjenice, koje su samim pretresom došle do znanje prisutnim osobama. — U koliko se radi o važnim interesima državne bezbjednosti, ne će isti ustanovom §-a 226. biti dosta osigurani, dok se u §-u 223. in fine i u takovim slučajevima ima dispozitiv pretresa javno objaviti. U kaznenim parnicama radi uhodarstva sadržaje taj dispozitiv dosta pregnantno označene okolnosti, kojima se tudja država upozoruje na temelje provedene parnice, pa pošto ne predleži zakonska zapreka, da se javno objavljeni dispozitiv oglasi i u dnevnim glasilima, mogu se time ugroziti važni interesi javne bezbjednosti.

Osnova posve pravilno razlikuje odlaganje glavnoga pretresa od prekinuća istoga. Pretpostave za odlaganje sadržane su u §§. 237.—239. osnove. U glavnom se pretres može odgoditi, ako nije moguće optuženika dovesti na pretres; ako je optuženik na glavnom pretresu obolio, a nije pristao, da se pretres produži i bez njega; ako na pretres ne dodje branioc ili se udalji s pretresa prije, nego što je ovaj dovršen, ili branioc usprkos disciplinskoj kazni produži, da se nepristojno vlada; ako na pretres nisu došli svjedoci ili vještaci, a nije dovoljno, da se umjesto usmenoga ispita pročitaju zapisnici, ili je iskazivanje svjedoka ili stručno mišljenje vještaka presudno, da se bez istoga pretres ne može produžiti; konačno ako se je stanje stvari na pretresu izmijenilo tako, da je odlaganje potrebno radi dalje pripreme ili su potrebne nove istražne radnje. Naprotiv se započeti pretres na izvjesno vrijeme može prekinuti prema nahodjenju predsjednikovu, ali samo u svrhu odmora lica, koja sudjeluju u pretresu ili da se bez odlaganja dobave kakvi dokazi. Ako se prekinuti pretres za 14 dana ne produži, morat će se sasvim iznova započeti. Držim, da je ovaj rok prevelik a to tim više, što osnova pri nastavljanju prekinutoga pretresa ne predvidja takov resime predsjedatelja. Kontinuitet glavnoga pretresa jest jedan od glavnih temelja kaznenoga postupnika. Ako se uopće prihvaća kakov oblik prekinutoga glavnoga pretresa procesualnom dozvolom, da se pretres može nastaviti na onom mjestu, gdje je bio prekinut, tada je preduvjet, da u roku od prekinuća do nastavljanja pretresa pamćenje sudaca ne trpi uslijed izmaka vremena ili uslijed drugoga zvaničnoga posla. Uzme li se u obzir prenatrpanost sudova i okolnost, da u medjuvremenu od 14 dana mogu isti suci, koji su prisustvovali prekinutom pretresu, prisustvovati nebrojenim novim pretresima, ne će biti zamjere, ako se ustvrdi, da se stavljaju prekomjerni zahtjevi na pamćenje sudaca, kada se u ovim okolnostima nakon 14 dana predvidja nastavljanje prekinutoga pretresa. Dijelim posve stanovište osnove, koja kod nastavljanja

prekinutoga pretresa ne predvidja kakov resime presjedatelja, jer taj resime može biti odviše subjektivan i kao takav i odlučan po konačnu odluku, ali mi se postavljanje roka glede prekinuća pretresa čini uopće neshodnim i u protimbi sa principom neposrednosti rasprave. Držim, da bi od slučaja do slučaja imala odlučiti savjesna rasuda samoga suda, da li predleži pretpostava za nastavak prekinutoga pretresa, a sastoji u tome, da su si svi članovi koji sudjeluju u nastavljenom pretresu svjesni, da su potpuno upamtili sve činjenice, koje su bile predmetom prekinutoga pretresa. U pomanjkanju ove pretpostave mora se rasprava iznova započeti, kako to odgovara principu usmenosti i neposrednosti kaznenoga postupka i kako je to i osnova u §-u 240. posve pravilno prihvatila glede odloženoga pretresa.

Osnova zauzima stanovište, da je sa usmenom i neposrednom glavnom raspravom i slobodnom ocjenom dokazala nespojivo nezadovoljstvo u pitanju čina i dokaza. Žalbi protiv presude, ima mjesta samo onda, ako je presudom povrijedjen formalni ili materijalni zakon. Nabrajanje formalnih povreda oslanja se na postojeći kazneni postupnik. Medju inima se nabraja kao povreda formalnoga prava, ako je sud nepravilno uzeo, da je stvarno nadležan, što do sada ne bijaše kao posebna povreda istaknuta, pa se je takova povreda smatrala bud neizlječivom ništetnošću ili se je praksa priklanjala stanovištu, da se ova povreda može s gledišta §-a 277. t. 9a) k. p. sanirati. Pitanje je dosada pravilo poteškoća, pa je posve ispravno, da je ta dvojba otklonjena izričitim propisom. Formalnu povredu po §-u 336. t. 6) osnove ne držim pregnantno označenom. Po toj se ustanovi može naime pobijati odluka, ako je o presudnim činjenicama nejasna, nepotpuna ili je sama sa sobom u protivurječnosti, ili ako presuda nema uopće nikakovih razloga, ili ih nema za odluku o presudnim činjenicama ili za onaj dio presude, koji se pobija. Nije jasno, što se shvaća pod presudnim činjenicama. Dolaze li ovdje u obzir sve činjenice, koje sud smatra dokazanima ili nedokazanima, ili samo one, koje su odlučne za prosudjenje niza dokaza, na kojima se temelji uvjerenje o krivnji. Jasno mi je — a to je u skladu i sa općenitim shvaćanjem žaobe — da se je htjelo isključiti nezadovoljstvo u pitanju krivnje, koje bi se možda iz drukčije stilizacije dalo reducirati. Ali valja uzeti u obzir, da je povreda po §-u 336. t. 6, osnove ipak neki zadnji ostatak nezadovoljstva. Po toj će se ustanovi moći pobijati grubi, jasno zamjetivi manjci u obrazloženju osude. Ovi se ne tiču ocjene pojedinoga dokaza ili njihova unutarnjega saveza, dakle nikako ocjene sveukupnoga izlaska glavne rasprave, koja je u duši prvoga suca bila odlučna za uvjerenje o krivnji ili nekrivnji.

Ali tekst §. 336. t. 6, u tom pogledu nije jasan. Bezuvjetno dijelim stanovište, da se saniranje žaobom mora smatrati dopustivim, ako osuda nije nikako, ili ako je zlo obrazložena. To je jasno vidljiva formalna pogrješka, koja opravdava žaobu. Ali treba uvažiti, da izmedju zlo obrazložene osude i takove, u kojoj nema za

odluku o presudnim činjenicama nikakova razloga, postoji bitna razlika. Mogu nastupiti slučajevi, u kojima odluka doduše sadržaje razloge o presudnim činjenicama, ali da su ti razlozi tako nejasni, da se misao presudnoga suda po njima pratiti ne može ili se oni uopće ne izvadjaju logično. Dosadanja praksa se je doduše priklanjala stanovištu, da se takovi razlozi ne mogu uopće smatrati razlozima, jednom riječju, da je nevaljalo obrazloženje. Ali je ta praksa, ako ju s liberalnoga shvaćanja i potpuno odobravam, ipak samo iz nužde tako ekstenzivno tumačila zakon. Iz razloga jasnoće bilo bi prema tome uputno, da se §. 226. t. 6. dopuni stavkom, koja bi dozvoljavala žaobu zbog formalne povrede i u slučajevima, kada je osuda očito nedostatno obrazložena.

U pogledu povrede formalnosti kod izricanja kazni ima mjesta žalbi samo onda, ako je sud svojom odlukom o kazni vaspitnim mjerama ili o mjerama bezbjednosti prekoračio svoju kaznenu vlast ili je povredio naredjenje, da se kod ponovnoga pretresa u slučaju ukinuća osude sa strane kasacionog suda, ako je ovo uslijedilo povodom žaobe uložene u korist optuženoga, ili u slučaju obnove u korist optuženoga, ne smije odrediti stroža kazan od one, koja je u prvoj presudi bila izrečena. Inače zbog odluke suda o kazni ima mjesta jedino nezadovoljstvu protiv presude. Odluka o kazni obuhvaća i sudu ostavljeni izbor izmedju dvije ili više vrsta kazni, ublaživanje kazni, uračunanje ili neuračunanje pritvora i istražnoga zatvora i već izdržane kazni, objavu presude u novinama kao i odluku o uslovnoj osudi. Nezadovoljstvo inače nije vezano o kakove uslove. Prema tome je neograničeno dopušteno proti izreci o kazni. Istina je, da je svaka granica, koja suzuje pravo izjavljivanja nezadovoljna samovoljna i isključuje potanja diferenciranja kazni, ali valja uzeti u obzir, da će neograničeno pravo izjavljivanja nezadovoljstva uroditi neželjenim uspjehom silnoga porasta broja nezadovoljstva, pa time apelacione sudove u veliko opteretiti. Držim, da bi bilo uputnije po uzoru austrijske novele kaznenom postupniku od godine 1918. lučiti pojedine elemente izreke o kazni, i za svaki elemenat ustanoviti posebne propise. U prvom redu u pogledu vrsti kazna na štetu okrivljenoga dopustiti nezadovoljstvo u slučaju, ako sud nije izrekao najtežu vrst kazni, a u korist okrivljenoga, koliko sud nije dosudio najblažu dozvoljenu vrst kazni, koju je vlastan izvanrednim ublaženjem dosuditi. Nezadovoljstvo u obziru visine odmjerene kazni valja vezati na neke granice. Na štetu okrivljenikovu imalo bi se dopustiti nezadovoljstvo samo onda, ako odmjerena kazan slobode ili novčane globe ne dosiže polovicu najviše zakonske izmjere. U pogledu doživotne kazni slobode moglo bi se nezadovoljstvo dopustiti, u koliko je odmjerena kazan slobode ispod 10 godina. U korist okrivljenoga moglo bi se dopustiti nezadovoljstvo bez ograničenja, ako zakon ne odredjuje najvišu izmjeru kazni, sadržaje li takovu izmjeru, onda tek u slučaju, ako odmjerena kazan premašuje polovicu zakonske najniže izmjere. Nezadovoljstvo u korist okrivljenoga ima se svakako do-

pustiti ,ako okrivljeni bude sudjen na doživotnu kazan slobode ili umjesto ove na kazan slobode najmanje 10 godina.

Neophodnom držim ustanovu t. 3. §. 333. osnove. po kojoj se izjava nezadovoljstva ima saopćiti protivniku, koji može za tri dana po obavješćenju predati sudu svoje protivurazloge. Načelu »audiatur et altere pars« to doduše odgovara, ali dobra strana vršenja toga načela ne će moći opravdati zatezanje postupka, koje nastaje saopćivanjem izjave nezadovoljstva protivniku, naročito u slučajevima, gdje se okrivljeni nalazi u zatvoru, a oštećenomu treba izjavu nezadovoljstva priposlati poštom. Ovo naravski zaključujem pod predpostavom, da osnova u pogledu odštetnoga zahtjeva ima oštećenika u vidu kao protivnika okrivljenoga, jer državnoga tužioca ne mogu smatrati takovim u pogledu odštetnoga zahtjeva.

Iz glave XXI. §§. 372.—373. razabirem, da se hoće pridržati kao stalnu instituciju suca pojedinca kod okružnoga suda. Porast kaznenoga poslovanja u poratno vrijeme može opravdati tu instituciju kao prolaznu pomoć za svršavanje toga posla; ali se ne može prihvatiti kao trajna institucija kod sudovanja u zločinstvima. Ona ugrožava temeljni princip usmenosti i neposrednosti. Sudac pojedinac crpi u glavnom svoje uvjerenje iz predizvidnih akata. On s ovim uvjerenjem dolazi već na glavni pretres, pa dok kod redovitoga senata predleži samo pogibao. da će ti predizvidni akti biti odlučni po uvjerenje predsjedatelja, koji ih je prije pretresa proučio, to ti predizvidni akti mogu biti baš odlučni za prosudjenje krivnje u pretresu pred sucem pojedincem. To naročito može nastupiti u slučajevima §. 373. st. 2. osnove, ako optuženik ne dodje na glavni pretres. Osnova naime dozvoljava, da se pretres pred sucem pojedincem može održati i u odsustvu optuženika, ako optuženik, kome je dolazak na pretres nemoguć ili vanredno otežan, zahtijeva, da se pretres održi u njegovu odsustvu, pa ga sudac oslobodi od dužnosti, da lično dodje, ili ako optuženik ne dodje na glavni pretres, premda mu je poziv lično dostavljen. Ova dozvola proteže se samo na slučajeve, ako je optuženik u pripremnom sudskom postupku prije pretresa ispitan i ako sudac drži, da prisustvo optuženikovo nije potrebno radi razjašnjenja stvari i utvrdjenja istine. — Namiće se pitanje, da li obrana optuženoga u kaznenom procesu uopće može biti predmetom odricanja i da li zasada toga procesa, da optuženik može u svojoj rasudi udesiti način obrane, sadržaje i ovlaštenje, da se obrane na glavnom pretresu može sasvim odreći time, što zahtijeva, da se pretres održi u njegovu odsustvu. — Ovo stanovište osnove je u opreci sa kontradiktornim postupkom, koji se temelji na činjenici, da se pretres ima provesti u prisutnosti obih stranaka. Ne ima razloga, da se je ova ustanova umetnula baš kod postupka pred sucem pojedincem, gdje je već i onako princip usmenosti postupka dosta uzdrman. Budu li se još u takovim slučajevima na pretresu čitali iskazi svjedoka, ukazat će se cijeli glavni pretres ponavljanjem već provedenoga

postupka, kojemu od principa usmenosti i neposrednosti ne će preostati ni prazno ime.

Dobra je strana osnove, što ona protiv presude suca pojedinca okružnoga suda dopušta nezadovoljstvo zbog odluke suda o krivici (o dokazu činjenica). Ako se već presuda glede zločinstva prepušta uvjerenju suca pojedinca, tada je neotklonivo, da se to uvjerenje podvrgne i strožoj kontroli u pogledu ocjene dokazala. — O nezadovoljstvu protiv presude suca pojedinca rješava apelacioni sud. Prema tome će pravorjek senata okružnoga suda ispitivati na žaobu kasaciono sudište, a pravorijek suca pojedinca na nezadovoljstvo apelacioni sud. Ovakovu shvaćanju ne mogu se priključiti. Kod judikature suca pojedinca predleži veća pogibao, da se previdi zakonski propis, a kako se radi o postupku i presudi, s kojima su vezane teške zakonske posljedice, to bi bilo opravdano, da u zadnjoj instanciji sudi kasaciono sudište. Moglo bi se doduše prigovoriti, da u dužnost ovog spada samo kasacija u pravom smislu riječi, a ovdje da se radi o prosudjenju opravdanosti nezadovoljstva, nu držim, da nije odlučan ni naziv sudišta, a ni onaj pravnog lijeka, kada se radi o zahtjevu pravde, da se vršenje najviše sudbenosti u postupku radi zločinstva ima prepustiti najiskusnijim vrhovnim sucima. — Dalje bi u postupku pred sucem pojedincem okružnoga suda valjalo uvesti nužnu branidbu. To odgovara gore obrazloženomu zahtjevu veće kontrole i osiguralo bi položaj obtuženika proti eventualnoj bludnji suca.

Kao novum unaša se u osnovu i postupak o naknadi štete neopravdano osudjenim licima i o povraćanju prava, izgubljenih po krivičnoj presudi. Zahtjev je čovječnosti, da se nevino osudjenomu, koji je bludnjom u primjeni zakona osudjen, dade odšteta bar za materijalnu štetu. Pravi razlog toga zakona leži u pravednosti, koju je pravna zajednica dužna provadjati. Izjednačujuća pravica zahtijeva, da se bludnja u sudovanju bar približno izjednači materijalnom odštetom, koju će pravna zajednica dati onome, koji je po njezinim organima, pozvanima da sude, neopravdano sudjen. To izjednačenje počinjene pogrješke i onako nije potpuno. Idealna nepravda, koju je nevino osudjeni pretrpio u pokoju svoje duše, pravnoj svijesti, povrijedjenom poštenju i duševnim bolovima, koje donaša neopravdano osudjenje, ne može se u novcu izjednačiti. Ovo posljednje opravdava, da se bar kod izjednačivanja štete u imovini isključi svaka tjesnogrudnost. Materijalno-pravna strana toga pitanja nije u osnovi točno fiksirana, naročito nije jasan odnos ovoga pitanja prema ustanovama §a 1293. i slj. te §a 1324. kod nas važećega opć. gradj. zakona.

Po §u 466. osnove, koji je neopravdano u krivičnom postupku osudjen zbog krivičnoga djela, ima pravo da zahtijeva od države naknadu imovinske štete, koju je pretrpio po neopravdanoj osudi. Čini se prema tomu, da se odštetna dužnost po shvaćanju osnove proteže samo na imovinsku štetu, koju je osudjeni u istinu pretrpio, razumijevajući pod takovom eksistentnu štetu u samoj imovini. a

koliko je ova u savezu sa neopravdanim osudjenjem. Predaleko bi sizalo, da se ustanovi oštetna dužnost u opsegu potpunoga zadovoljenja u smislu postojećega gradj. prava, ali bi upravo iz ovih razloga valjalo materijalno-pravnu stranu toga pitanja jasnije označiti, da ne bi nastale sumnje glede opsega naknade štete. Za sada glede toga postoji samo propis §a 472. t. 4. osnove, koji odredjuje, da se novčane kazne i troškovi krivičnoga postupka, što ih je osudjenik platio na osnovu presude, kojom je bio osudjen, imaju naknaditi u potpunom iznosu. Nije opravdano, da osnova realiziranje toga pravnoga zahtjeva nije posve prepustila sudačkoj vlasti, već u §u 469. odredjuje, da se ovlaštenik ima glede naknade štete najprije obratiti ministru pravde, koji može odrediti svoga zastupnika radi pregovora i eventualnog poravnanja. Takov administrativni postupak mogao bi se isključiti, jer bi kod toga mogla izbiti pomisao, da se kod realiziranja zahtjeva nevino osudjenoga radi o milosti, koju država daje onomu, koji je bludnjom njezinih pravosudnih organa oštećen. Tu postoji gradjansko-pravni zahtjev na odštetu, za rješavanje kojega su zvani jedino sudovi.

Osnova svim osobama, koje su same skrivile i prouzrokovale bludnju namjernim svojim nastojanjem, opravdano uskraćuje odštetu (§ 466. in fine). Naprotiv se ova ne može uskratiti osobama, kojih je držanje za vrijeme postupka bilo doduše razlogom neopravdanoj osudi, ali ju nisu namjerice prouzročili. Zbiva se, da je baš neistinita obrana osudjenoga za vrijeme postupka odlučna za njegovu krivnju i da dovodi do osudjujuće osude. Svejedno se u tim slučajevima ne može uskratiti ošteta, jer bi se takovom odredbom ograničivala slobodna obrana optuženoga.

Sa istoga stanovišta morala bi poći osnova i kod prosudjenja pitanja, da li se ima dati ošteta osobama, koje se proti osudjujućoj osudi nisu poslužile pravnim lijekom. Osnova glede toga odredjuje, da nema mjesta zahtjevu za naknadu štete, ako osudjeni protiv prvostepene osude nije upotrebio pravni lijek, — a to nije opravdano. Značilo bi siliti osudjenoga na izvadjanje i netemeljitih pravnih lijekova, ako bi se dužnost naknade štete učinila ovisnom o okolnosti, da se je osudjeni poslužio pravnim lijekom proti osudi, pa bi se u tom pogledu opraničivala njegova obrana. Ima slučajeva, gdje se prema stanju stvari, naročito prema uspjehu provedenih dokazala, ukazuje posve besuspješnim poslužiti se žaobom proti presudi, a ipak se kasnije u obnovnom stadiju ispostavlja različno stanje stvari, uslijed kojega je došlo do odrešujuće presude. Valja pomisliti na neistinite iskaze svjedoka, kojima je sud u prvom pretresu povjerovao bio, a koje se uvjerenje žaobom pobijati ne može, pa se tek u obnovnom stadiju ispostavlja neistinitost iskaza svjedoka, naročito kod obnove na temelju krivoga iskaza i krive prisege svjedoka.

Osnova u §u 466. pravilno isključuje oštetnu dužnost kod presude, koja je izrečena u odsustvu osudjenoga, nu samo tada, ako osudjeni iz krajnjega nehaja nije molio ni za povraćaj u predjašnje

stanje, gdje ovomu ima mjesta. — Nejasan mi je postupak, koji se ima provesti radi realiziranja prava rodbine na naknadu štete poslije smrti osudjenoga lica (§ 468. st. 2.). Osnova ima u vidu dozvoljenu obnovu nakon smrti osudjenoga, te naknadnu presudu o oslobodjenju ili naknadno rješenje o obustavi postupka. Po § 370. osnove može se stvar, pošto je dopušteno ponavljanje postupka, vratiti u stanje istrage. Ova se u smislu §a 370. in fine može obustaviti ne samo zbog smrti, nego i zbog toga, što je dokazano, da pokojnik nije bio kriv. Ne znam u kojoj formi će u novi kazneni zakon biti prihvaćeni §§ 223. i 224. postojećega kaznenoga zakona glede obustave postupka za slučaj smrti, nu svakako držim uputnim, da se za slučaj obnove postupka za slučaj smrti osudjenoga, ako se predmet vraća u stadij istrage, nikako ne bi smio postupak obustaviti samo radi smrti osudjenoga, ako se ispostavi, da je osudjeni bio nepravedno sudjen. Ta obustava uslijed smrti jedino se može prihvatiti kod slučajeva, u kojima bi moralo doći do ponovne optužbe i ponovnog pretresa. Inače bi se obustavom radi smrti dalo izigrati pravo rodbine na naknadu štete.

Osnova odredjuje dužnost naknade štete jedino za slučajeve naknadnoga potpunoga odrješenja, dok ne predvidja i one slučajeeve, kada osudjenik bude naknadno sudjen na blažu kazan. Bude li n. pr. tko neopravdano sudjen radi paleža na tešku tamnicu od 10 godina, a naknadno putem obnove samo radi prekršaja §a 459. k. z. na zatvor od 3 dana, to mu prema shvaćanju osnove ne bi pristajao zahtjev za naknadu štete. Nije opravdano, da se isključi dužnost naknade štete, kada se ispostavi, da je osudjeni počinio bio tek neznatni prekršaj, a morao je uslijed pravne bludnje pretrpiti kazan od više godina.

Osnova ispravno shvaća zahtjev na naknadu štete osobnim pravom osudjenoga. O samom osudjeniku će ovisiti, da li se zadovoljava uspostavom poštenja, koju mu pruža novo provedeni postupak, ili će nakon odstranjenja neopravdane osude tražiti i imovinsku odštetu. Značilo bi dirati u dobar glas pokojnika, kada bi se dozvoljavalo, da nasljednici iz imovinske koristi kazneni slučaj ponovno prigodom traženja naknade štete iznesu na javu, dok se je osudjenik sa udesom izmirio i šuteći odrekao odštetnoga zahtjeva, hoteći da cijela stvar pade u zaborav. Ako je osudjenik za života već stavio odštetni zahtjev, prelazi taj zahtjev kao imovinsko pravo na njegove nasljednike. U §-u 167. in fine osnove dozvoljena iznimka od toga općenitoga pravila proteže se samo na najbliže rodjake, jer se je nadati, da će isti prema bližem rodbinstvu znati uvažavati razloge, koji su osudjenoga bili sklonuli, da za života ne stavi zahtjev na naknadu štete, a u ostalom je iznimka posve pravilno tu dozvoljena jedino glede nužnoga uzdržavanja, jer ne bi odgovaralo zahtjevu pravičnosti, da im se oduzme uzdržavanje, koje im je osudjenik bio dužan davati.

Nije uputno, da se predmet raspravi u javnom pretresu pred kasacionim sudom, kako to osnova u §-u 471. predvidja. Radi se

naime o osudjeniku, koji je naknadno oslobodjen od optužbe. Značilo bi iznovice stvar iznašati na javu i osudjenika, kojemu je tek naknadno dana satifiskacija, izvrći novim duševnim patnjama, ako bi se predmet raspravio na javnom pretresu. Naročito u onim slučajevima, u kojima pristankom državnoga tužioca nakon dozvoljene osnove dolazi odmah u nejavnom pretresu do odrešujuće presude, ne može se ovo stanovište osnone nikako prihvatiti. Postupak radi povraćaja po presudi izgubljenih prava (rehabilitacija) oslanja se na materijalno-pravne kaznene ustanove o povraćaju po presudi izgubljenih prava. Prema tomu mi je teško stvar prosuditi bez poznavanja odnosnih ustanova osnove novoga kaznenoga zakona. Ali mi se čini, da izmedju ustanove §-a 476. s jedne strane i one §-a 481. i §. 483. st. I. postoji nesuglasje. — Prema §-u 476. in fine molba za rehabilitaciju sadržaje zahtjev, da se osudjenik oglasi samo dostojnim, da vrši oduzeta mu prava, ili da se samo poništi izrečena osuda ili za oboje. Po §-u 481. glasit će rješenje o dozvoljenoj rehabilitaciji, da je molitelj dostojan, da vrši oduzeta mu prava, odnosno da se naredjuje poništaj izrečene osude i njeno brisanje u kaznenim registrima. Naprotiv §. 483. odredjuje, da se pravosnažnim sudskim rješenjem vraćaju oduzeta politička prava i sposobnost, da se opet steku oduzeti položaji i druga izgubljena prava. Ustanova §-a 481. osnove sadržaje rehabilitaciju pleno jure, jer se molitelj proglašuje dostojnim, da vrši oduzeta mu prava, dok se naprotiv u §-u 483. kao posljedica te rehabilitacione osude navodi tek sposobnost, da opet može steći izgubljena prava, pa držim da bi se ovo protivurječje imalo otkloniti, te bi se pravne posljedice rehabilitacione osude, ako se iste uopće normiraju u postupovniku, a ne u kaznenom zakoniku, imale čim tačnije označiti prema zahtjevu molbe i sudskom rješenju.

Molba za rehabilitaciju ima se predati bud pismeno ili usmeno u zapisnik kod okružnoga suda. Priklopiti bi valjalo kaznenu osudu, potvrdu o pretrpljenoj kazni i dokaznice o poboljšanju. Tek kada bi sud podvojio o objektivitetu pridonešenih dokazala, imali bi se ureda radi navodi molbe ispitati i to tako, da šira javnost do dozvole rehabilitacije ne dozna o molbi osudjenika. Valja naime javnost do časa rehabilitacije isključiti, jer bi se osudjeniku nanijela nova sramota, kada bi se prije dozvoljene rehabilitacije pretresivala opet u javnosti odavno pretrpljena kazan. Stoga §. 478. osnove posve pravilno odredjuje, da kako izvidjajni sudac tako i zamolne vlasti imaju strogo da paze, da se izvidjajima ne krnji društveni položaj osudjenikov.

Osnova ne predvidja javno proglašenje rehabilitacione osude, što bi se na zahtjev osudjenika ipak imalo dozvoliti, jer bi time on bio i u javnosti rehabilitiran. Kako se je naime narod svojim mnijenjem o poštenju počeo oslanjati na sudačku presudu, izbjegavajući one, koje je sudac nevrijednim proglasio, tako će se s vremenom priučiti na shvaćanje rehabilitacije, kao i na izreku suda, kojom će se osudjeniku vratiti gradjansko poštenje. Prema tomu

i javno proglašenje dozvoljene rehabilitacije ne će biti štetno po rehabilitiranu osobu. — Rehabilitacija ubilježit će se u kaznenim registrima. U izvodima kaznenoga registra, kada se ovi daju sudovima i državnim tužioštvima ima se naznačiti, da je osuda poništena, kod svakoga drugoga davanja obavijesti ili svedočbe na osnovu kaznenih registara pa ni u kaznenim listovima ne smije se poništena osuda ni spomenuti (§. 483. osnove). — Čim se rehabilitovanoj osobi briše kazan iz kaznenoga registra, prestaje i dužnost osudjenika, da tu kazan nakon rehabilitacije iznese pred forum oblasti (§. 483. osnove). Osnova u tom pogledu posve ispravno shvaća pojam rehabilitacije. Badava sada znači zaštićivati osudjenika proti osobama, koje mu u namjeri, da ga sramote, predbacuju podnešenu kazan, dok se od samoga osudjenika i više godina poslije osudjenja traži, da kod neznatnih istupa iznese nekdašnju ljagu, a time privatnim strankama pruža prilika, da tobože u interesu postupka a u istinu iz zlobe svoga protivnika osramote. U takovim slučajevima se ustanovi §-a 483. osnove ima pripisati eminentna važnost. Čin, radi kojega je bio osudjenik prije više godina sudjen, izgubio je posve savez sa činom, o kojem se raspravlja.

Osobnost osudjenikova se je promjenila, a medju sugradjanima nastala je nova generacija, koja se izvedenja čina više ni ne sjeća. Prema svemu ovomu bit će i socijalna ocjena osudjenoga u kaznenim listovima odsada pravednija i odgovarat će više cilju same kriminalne kazni. Razumijeva se po sebi, da će se sa rehabilitacijom moći steći samo ona prava, koja su vezana jedino na neporočnost stanovite osobe, a da rehabilitacija u slučajevima, gdje je izbor ili imenovanje preduvjet za sticanje stanovitoga prava, ne će moći posvema uspostaviti one gradjanske situacije, koja je predležala prije osudjenja. U koliko su dakle prava vezana i na druge zakonom propisane preduvjete, morat će rehabilitirani i u tom pogledu zakonu udovoljiti. Po tome rehabilitirana osoba, koja je nekad bila članom kojega javnoga zastupstva, ne stiče opet rehabilitacijom te časti, već joj se, ako vrijedi opće izborno pravo, vraća jedino aktivno i pasivno izborno pravo.

Pribrežno more.

Piše dr. Franjo Domazetović, vladin tajnik.

I. Pojam i pravni značaj pribrežnoga mora.

Teritorijalno vrhovništvo države (državna ili teritorijalna vlast) ne obuhvaća samo državno suhozemno područje sa naseobinama, zračni prostor nad njim i zemljišni prostor ispod njega, nego se proteže i na područne ili unutrašnje vode, a u odredjenom pravcu takodjer na jedan dio otvorenoga mora.[1]

[1] Rivier Principes, str. 150. i sl., Liszt, Das Völkerrecht, str. 73. i sl., Perels, Das internationale öffentliche Seerecht str. 17 i sl.

Morska obala sačinjava doduše prirodnu granicu državnoga područja, ali i preko te granice siže makar i ograničeno teritorijalno vrhovništvo na dio otvorenoga mora, koje je uz kopnenu ili ostrovsku obalu. Taj dio mora naziva se pribrežnim ili teritorijalnim morem, obalnim ili okolnim morem.[2] U članku I. pravilnika Instituta za medjunarodno pravo veli se: »Državi pripada vršenje vrhovničkih prava na zoni mora, koje oplakuje obale, izuzevši prava na slobodan prolaz. Ova zona mora nosi ime pribrežnoga mora«.

Da se pribrežno more ne može naprosto smatrati državnim područjem slijedi već iz same njegove prirode i veze njegove sa otvorenim morem. More kao takovo isključeno je od prisvajanja, ono je res extra commercium, pa kada to vrijedi za morsku pučinu, onda je logično, da to isto važi i za njezin sastavni dio, koji se prostire uz obale i otočja koje države.[3] Da se pribrežno more ne može smatrati naprosto za državno područje, vidi se i iz pravnoga položaja, što ga zauzimaju trgovački brodovi, koji su na prolazu takovim morem. Rodi li se dijete ili ubije li jedan mornar drugoga na francuskom brodu, koji plovi talijanskim pribrežnim morem, to se dijete nije rodilo, odnosno čin nije počinjen na talijanskom nego na francuskom tlu. Ali premda se pribrežno more ne smatra državnim područjem, ipak pripada obalnoj državi vršenje izvjesnih vrhovničkih prava u njegovim granicama. Načelo, po kojem pristoji obalnoj državi vršenje izvjesnih vrhovničkih prava u pribrežnom moru, opravdava se zahtjevima državnoga samoodržanja i sigurnosti, te interesima narodne privrede.[4]

Ova iznimka od općega načela slobode mora ne znači ipak ograničenje samoga načela: Poraba oceana za plovidbu i ribolov na otvorenom moru ostaje slobodna i zajednička svima; svi mogu bez zapreke da i po najudaljenijim krajevima trguju sa svim narodima; svi mogu tjerati ribolov daleko od obala bez ikakove smetnje. — Ocean je dakle slobdan osim ograničene zone, koja oplakuje obale. Samo ova zona je podvrgnuta teritorijalnomu vrhovništvu pojedinoga naroda, koji može isključiti drugi narod; samo ona nije dakle slobodna.[5] U literaturi medjunarodnoga prava podijeljena su mišljenja glede toga. Jedni pisci priznavaju suverenost obalne države u granicama pribrežnoga mora, ali dopuštaju izvjesna ograničenja u vršenju te suverenosti. Drugi opet poriču takovu suverenost, priznavajući ipak obalnoj državi čitav niz vrhovničkih prava. Po tome i ta suprotna mišljenja vode do istoga posljetka.[6]

[2] Mare territoriale, mare proximum, the maritime belt, la mer cotier, Küstengewässer.

[3] Potanje u mojoj raspravi: More i pravo, Mjesečnik, 1921. br. 6/7.

[4] Hautfeuille izvrsno primjećuje, da bi primjena načela slobode mora na teritorijalne vode značila poništenje faktične osnovke medjunarodne trgovine. Pomorske vlasti lišile bi se neprocjenjivih koristi, što ih one crpe iz svoje trgovine. Ali sve utanačbe o trgovačkim interesima da su bez ikakvih ograničenja priznale pravo, da države vlastitim zakonodavstvom uredjuju odnose teritorijalnih svojih voda t. j. da narodnim zakonima utvrde svoje teritorijalno vrhovništvo (le domaine souverein) nad tim dijelovima oceana.

[5] Perels-a l. c. str. 26

II. Granično odredjenje pribrežnoga mora.

Praktična provedba postavljenoga načela zadaje obzirom na opseg i primjenu mu znatne poteškoće. Nužno je stoga, da se odredi, od koje točke na obali pa dokle u more siže granica pribrežnoga mora. U tom se obziru čini razlika izmedju kopnene i morske granice.

1. Kopnena granica. — Morska obala sačinjava doduše prirodnu granicu države. Ali ni sam pojam morske obale nije stalno odredjen. — Dok po rimskom pravu morska obala (litus maris) obuhvaća ne samo prostor medju plimom i osjekom već i dalju površinu, koju prelijeva pri uzburkanom moru najjači val, odredjujući granicu vegetaciji i kulturi tla,[7] dotle se u najnovijem zakonodavstvu, a i u državnim ugovorima, te napose u ribarskim konvencijama označuje najniži vodostaj osjeke granicom izmedju kopna i pribrežnoga mora (la baisse de la basse marée). Prema tome, da li se pribrežno more računa od pruge, do koje siže najveći morski val, ili od osječne pruge, imalo bi se prosudjivati i pitanje, da li se morska obala ima računati u kopnenu državnu oblast ili ne. Englesko državno pravo podvrgava iste geografske površine sada pod valjanost od »lommons law« sada opet pod »admirality« prema tome, da li su pod vodom za slučaj plime ili su suhe.[8]

Kako je ovo pitanje u vezi sa morskom granicom, do koje bi se imalo prostirati pribrežno more, dade se ono najshodnije odrediti prema načelu o stvarnom vladanju nad pribrežnim morem, smatrajući kopnenom granicom onu crtu, sa koje se uvijek može vršiti faktična vlast nad tim dijelovima mora, — dakle prugu obale, do koje se mogu postaviti obalne baterije, a da ih ne ugrozi morsko valovlje ni kod najvišega vodostaja pri buri. Pri tome se ne uzimaju u obzir katastrofalni zapljusi. Inače je sasvim sporedno, da li su baterije tamo i postavljene; — glavno je, da se one mogu tamo sigurno smjestiti. — Razumije se samo od sebe, da ovo načelo može važiti samo ondje, gdje medjunarodne utanačbe ne uzimaju granicom najnižu osječnu prugu. Za ovaj slučaj ne će vrijediti najviša pruga plime pri uzburkanom moru, nego najniži vodostaj osjeke.[9]

2. Morska granica. — Jednako kao kod kopnene granice nije u medjunarodnoj nauci, a niti u državnoj praksi utvrdjeno općenito pravilo, po kojem bi se i sa morske strane odredjivala granična crta

[6] Liszt: l. c. str. 80. op. 12.

[7] Potanje Stanger, Das Meeres-Ufer in Theorie und Praksis — Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung, god. 1909. str. 48.; Lucarić, Morska obala i luke, njihova pravna narav i pravno uredjenje. — Mjesečnik: god. 1911. br. 2 i 3.

[8] Rivier l. c. str. 161. ustanovljuje kopnenu granicu kod srednje linije izmedju osjeke i plime.

[9] Kod strmih obala posve nepraktično.

pribrežnoga mora i tim utvrdilo njegovo prostranstvo. Po samoj suštini, svrsi i karakteru pripadnosti prirodno je, da se pribrežnim morem smatra onaj dio otvorenoga mora, nad kojim može obalna država da trajno gospoduje sa svojih obala. Najefektivnije sredstvo za vršenje faktične vlasti sa obale nad tim dijelom mora jesu obalne baterije, pa one doista i služe mjerilom za odredjenje krajne morske granične crte pribrežnoga mora: Kako daleko sežu obalni topovi, tako daleko seže i pribrežno more. Načelo o dosegu topovskoga metka zastupano je u nauci počevši od Grotija, a napose od Bynkerschocka, koji ga je izrazio riječima: »Generaliter dicendum esset: potestas terrae finitur, ubi finitur armorum vis.[10] Sa dometom obalnih baterija isporedjuju neki (kao Stoerk) i svaku stalnu javnu uredbu na kopnu, kojoj je svrha, da odredjuje odnose na moru ili da nad njim vrši nadzor. — U novijem zakonodavstvu pomorskih država — napose engleskom —, u različitim državnim ugovorima, napose ribarskim konvencijama, u očitovanjima neutralnosti, u japanskim osudama o morskom plijenu od god. 1904. i 1905. i sličnim državnim aktima pojedinih vlada, odredjuje se daljina pribrežnoga mora na tri morske milje.[11] To se računa od najnižega vodostaja osjeke.

Članak II. ugovora[12] od 6. svibnja 1882. medju državama oko Sjevernoga mora o policijskom uredjenju ribolova u Sjevernom moru izvan pribrežnoga mora odredjuje: »Ribari svakoga naroda neka imadu isključivo pravo baviti se ribolovom u daljini od tri morske milje od najniže vodne granice uz čitavu obalu svoje zemlje i uz otoke i prudove, koji pred njom leže«.[13] Daljina od tri morske milje usvojena je i u ruskom pravilniku o morskom plijenu od god. 1869., u engleskom Territorial Waters Jurisdictions Act od g. 1878. Nju je priznala i konvencija[14] od g. 1888. glede suškoga prokopa, koja u čl. IV. kaže: »Pošto morski prokop u smislu ustanova čl. 1. ostaje za vrijeme rata slobodnim prolazištem i za ratne brodove zaraćenih vlasti, sporazumno uglaviše vlasti-potpisnice, da se nikoje ratno pravo niti bilo koji neprijateljski ili takav čin, kojim bi se priječila slobodna plovidba u prokopu, ne smije vršiti u prokopu i po njegovim ulazištima kao što niti u opsegu od tri milje od ovih ulazišta — i to niti onda, ako bi jedna od zaraćenih vlasti bila otomanska država«. — U prijateljskom, trgovačkom plovidbenom ugovoru[15] izmedju Njemačke i Meksika od 5. pros. 1882. odredjena je granica pribrežnoga mora na tri velike morske milje, no ona se odnosi samo na

[10] Disertatio de dominio maris od god. 1702.

[11] 60 morskih milja ide na jedan ekvatorski stupanj, 4 na jednu geografsku milju, 3 na t. zv. veliku morsku milju (marine leagne 5.555 5/4 met.; jedna morska milja = 1852 met.)

[12] R. G. Bl., god. 1884. str. 25.

[13] Ovaj ugovor prihvatile su: Njemačka, Belgija, Danska, Francuska, Velika Britanija i Nizozemska, ali ne i Norveška.

[14] Zak. čl. XX.: 1889. — Zbor. od god. 1889. br. 49.

[15] R. G. Bl. od god. 1883. str. 247.

vršenje carinske kontrole, ali ne i na druga pitanja medjunarodnoga pomorskoga prava. Inače nije Njemačka priznavala nikada odredjene granice van u konvenciji od g. 1882. za ribolov u Sjevernom moru izvan pribrežnih granica. Ali je tu daljinu prihvatio ipak njemački pravilnik o morskom plijenu od god. 1909. Mirovna haaška konferencija od god. 1907. nije se bavila pitanjem graničnoga odredjenja pribrežnoga mora. Jedino je kod rasprave konvencije o polaganju podmorskih mina na udar bilo u početku prihvaćeno pravilo, da se ove mine ne smiju polagati dalje od tri milje od obale i otočja, računajući od najniže osječne pruge, ali je kod konačne redakcije te konvencije i ovo ispušteno.

Po tome se daljina od tri morske milje može uzeti za normu partikularnoga, ali ne i općega medjunarodnoga prava. Ove daljine drže se složno Engleska, Francuska i Sjedinjene države no samo kod morskoga ribolova. Ali se ova daljina nije inače nikada ni izrijekom ni mučke ni postojanom državnom praksom uzela za opće pravilo u medjunarodnom pomorskom pravu. Nastala je očevidno onda, kada se htjelo doseg topovskog metka brojevno izraziti i time ovomu inače nesigurnom mjerilu dati što pouzdaniji obim. Zato se često sve ove udaljenosti i identifikuju. — Čl. 21. ruskoga pravilnika o morskom plijenu od god. 1869. kaže: Pod slobodnim morem razumijevaju se vodena područja, koja stoje izvan dosega topovskoga metka ili izvan triju morskih milja.« Tako i dekret[16] austr. dvor. kancelarije od 23. kolov. 1846. br. 26.360 veli, da se pod izrazom: »distanza di un colpo di cannone« imade razumijevati daljina od tri morske milje. Ali udaljenosti od tri morske milje može se prigovoriti, što se ona danas više ne podudara sa dometom modernih dalekometnih topova, koji nose mnogo dalje, usljed čega nije ni granica pribrežnoga mora stalna.

Pitanjem graničnoga odredjenja pribrežnoga mora bavila se osobito »Association por the reform and codification of the law of nations« i »Institut de droit internationale.« Potonji je na kongresu u Parizu god. 1894. donio čitav niz pravila o pribrežnom moru izjavivši, da bi se pribrežno more moralo protezati na šest morskih milja od pruge osječne obale i to duž cijele obale; jedino da bi u ratu imala neutralna država pravo, da po izjavi o neutralnosti ili iza naročitoga saopćenja proširi svoju neutralnu zonu do one granice, koju dosižu obalni topovi.[17] Tim je doduše dana auktoritativna osnovka za rješenje toga pitanja, koja je osnovana i na praktičnim pogledima, ali dosada nije imala praktičnoga posljetka. Njom je napuštena misao o jedinstvenoj zoni za vršenje vrhovničkih prava u granicama pribrežnoga mora te za zaštitu pribrežnoga ribolova sa neutralnom zonom, koja je od potrebe, da se neutralna država osigura za vrijeme rata. Kod kasnijih zaključaka Instituta pobijala se ta granica, jer da neutralne vlasti ne bi i onako mogle da u tako

[16] Raccolta: Knjga I., str. 10.

[17] Čl. II. i IV. pravilnika.

ogromnim vodenim područjima vrše svoje dužnosti, što im ih nameće stroga neutralnost.[18]

Bilo je i konkretnih prijedloga izmedju pojedinih država, da se granica pribrežnoga mora odredi općenito obavezno. Tako su za američkoga gradjanskoga rata, kada su topovski metci padali na britsko tlo, izmijenjene note izmedju tih vlasti o prostranstvu neutralne zone, — ali bez posljetka. I Nizozemska je htjela u god. 1895. oslonom na zaključke Instituta da izazove zaključak medjunarodnoga kongresa o tom, da bi se granična crta pribrežnoga mora odredila na šest milja, a u slučaju rata da bi se neutralna zona proširila na dvanaest milja, — ali bez uspjeha. Po svemu vidimo da pribrežna granica nije ni s kopnene a ni s morske strane jednolično medjunarodno utvrdjena.

Kraj nestašice jedinstvenoga medjunarodnoga odredjenja daljine pribrežnoga mora prepušteno je svakoj državi, da je odredi do dohvata svojih topova ili inače. Svaka obalna država može da ustanovi i užu granicu, a može je odmjeriti i različno za vršenje pojedinih svojih vrhovničkih prava. Tako je u Engleskoj i Americi ustanovljena carinska zona na četiri engleske milje (4 leagnes = 12 morskih milja). A i u najnovijim ugovorima i narodnim zakonima (talijanski zakon od 16. lipnja 1912.) često se ta udaljenost proširuje na deset milja. Francuski dekret od 18. listopada 1912. odredjuje ju na šest milja, a talijanski dekret od 4. veljače 1913. na dvanaest milja za carinsko područje Tripolisa. Nordijske države držale su se od uvijek udaljenosti od četiri milje. U svjetskom ratu Njemačka im ju je osporila. Tako se je u povodu zapljene norveškoga parobroda »Thorunn« na 17. svibnja 1917. s njemačke strane isticalo, da se nasuprot norveške tvrdnje, da je taj parobrod zaplijenjen unutar neutralne zone od četiri morske milje, konstatuje, da je ta zapljena izvršena izvan pribrežne granice od triju milja. Njemačka da nije nikada priznala neutralne zone od četiri milje, kako si ju svojata norveška vlada, nego da se je uvijek držala medjunarodno priznate granice od tri morske milje.

Razumijeva se, da je pribrežnu granicu moći na izloženi način postavljati samo ondje, gdje se pribrežne vode izravno nadovezuju na otvoreno more ili gdje se bar suprotno otočje nalazi u vlasti iste obalne države, čije su i kopnene obale. Drukčije je, kada nasuprot obala jedne države stoji otočje strane koje države sa područjem svojih pribrežnih voda. Tu se odredjuje onda pribrežna granica linijom, gdje se sijeku obe granice, kopnena i otočna pribrežna granica, ako je širina mora tu manja od šest morskih milja. Tako se primjerice nasuprot obala hrvatskoga i dalmatinskoga Primorja steru čitavi lanci otočja sa svojim pribrežnim vodama. Tu se nadovezuje pribrežno more, koje je uz hrvatsku i dalmatinsku kopnenu obalu na pribrežne vode pojedinih ostrva, zatim opet na pribrežne talijanske vode, koje su uz otočja, što su dosudjena Italiji, a iza ovih voda

[18] Annuaire, god. 1906. str. 123 : 367; — Einicke, Rechte und Pflichten der neutralen Mächte im Seekriege, Tübingen 1912, str. 53.

dolazi istom otvoreno more. Pribrežna granica iznosit će tu mjestimično i na desetke i više morskih milja, računajući od hrvatske ili dalmatinske kopnene obale. Slično je bilo i prije, kada je nasuprot obala hrvatskoga Primorja stajalo vodeno područje kvarnerskoga otočja, koje je tada još spadalo pod Austriju. Tu se je onda hrvatsko pribrežno more nadovezivalo na austrijske pribrežne vode toga otočja. Granicom izmedju tih vodenih područja uzimala se njihova srednja linija, gdje širina obih mora nije iznosila šest morskih milja.

Ovo pitanje je od osobite važnosti za utvrdjenje carinske zone kao i pribrežnoga ribolovnoga područja. Ribolov na otvorenom moru izvan pribrežnih granica bit će mjestimično preko talijanske pribrežne granice s onu stranu talijanskoga otočja.[19] Naprotiv će pribrežni i obalni ribolov obuhvaćati sve pribrežne vode u opsegu, kako su gore ustanovljene. Razumijeva se, da u ovakovim slučajevima nisu isključeni sukobi prava ili interesa, kada pribrežna oblast jedne države zadire u isto takvu oblast druge strane države, pa se stoga i mogu ukloniti jedino naročitim medjunarodnim utanačbama, u koliko njihovo uredjivanje ne pada isključivo u okvir narodnoga zakonodavstva.

Kod zatvorenih zaliva, t. j. takovih, koji su okruženi obalama jedne te iste države, a ulazom u nje gospoduje potpuno obalna država, počinje pribrežno more ondje, gdje završuje zatvoreni zaliv ili zaton. Granica unutrašnjeg dijela zaliva ustanovljuje se obično tako, da se u misli povuče pravac s jednog brijega na drugi na takovoj širini zaliva, da do sredine tog pravca mogu dometnuti obalne baterije, namještene na oba brijega; iza ovog pravca prema kopnu pruža se zatvoreni zaliv, a ispred njega prema otvorenom moru pribrežno more. To je po prvi put izrečeno u čl. IX. englesko-francuskoga ugovora od 2. kolovoza 1839. o ribarenju po kanalima. U čl. III. pravilnika Instituta za medjunarodno pravo veli se: »Kod zatona i zaliva proteže se pribrežno more prema vijuganju i krivudanju obale osim slučajeva, kada se ono odmjeruje ravnom prugom, koja se zamišlja u dijelu, koji je najbliži ulasku zatona i gdje udaljenost izmedju obe obale ne premašuje dvanaest morskih milja, ako veća udaljenost nije utvrdjena mjesnim običajima i vjekovnom praksom.«

Ali niti glede ovih vodenih područja ne postoji saglasnost u medjunarodnoj nauci, a ni u praksi država, jer se nekim često oduzima bez obzira na njihovo prostranstvo i prirodni smještaj i značaj pribrežnoga dotično slobodnoga mora, te se ona uzimaju naprosto za područne ili unutrašnje vode t. j. takove, koje se poput suhozemnoga područja smatraju sastavnim dijelom državnoga područja. Tako si prisvaja Engleska isključivo pravo i na Islandsko more kao i na prokope: Sv. Jurja, Bristolski i Sjeverni (t. z. narrow seas i adjoing seas), ali joj tih zahtjeva nisu priznale druge države, pa i u nauci se pretežno osudjuje.[20] Engleska traži isključivo za sebe takodjer vo-

[19] Sravni Dr. Edo Lovrić, Ribarstvo na moru. — Mjesečnik, god. 1921. br. 8.

[20] Stoeck, str. 512., veli, da su svi zahtjevi obalnih država donekle ublaženi kod engleskih i američkih pisaca naukom o t. zv. »of innocent use« (staro

dena područja izmedju rtova (headlands) smatrajući ih za područne vode. Slične zahtjeve stavljaju i Sjedinjene američke države za zatone na sjevero-američkoj obali (n. pr. delavarski zaton). Neki pisci dapače dopuštaju, da se vrhovnička prava Sjedinjenih država na sjeverni dio meksičkoga zaliva protežu do crte od južnoga rta Floride pa do ušća rijeke Missisipi, dakle na kojih 900 kilometara.

III. Pravni položaj obalne države u njezinom pribrežnom moru.

Kako obalna država vrši nad pribrežnim morem i u njegovim granicama izvjesna prava, koja izviru iz njezina vrhovništva, dade se njezin pravni položaj u tom moru svesti u glavnom na slijedeća pravila:

1. Sama narav pribrežnoga mora, njegov savez s otvorenim morem kao i potreba medjunarodnih odnosa donosi, da se prolazak pribrežnim morem u mirno doba, a načelno i u ratu ne smije kratiti trgovačkim ni ratnim brodovima inostranih vlasti, a niti vezati o kakove daće. Ovo načelo o slobodnom prolazu moći je izmijeniti samo naročitim uglavama. Tako je čl. 29. berlinskoga ugovora[21] bilo odredjeno, »da luka barska i sve Crnoj Gori spadajuće vode ostaju zatvorene ratnim brodovima sviju naroda.« Medjutim je bilo ovo ograničenje dokinuto utanačbom od 9. travnja 1909., te je iste godine francuska ratna mornarica prvi put pristala u tim vodama i bila u Baru službeno dočekana. — Člankom IX. pariskoga ugovora[22] od 30. ožujka 1856. bio je radi neutralizovanja Crnoga mora zabranjen prolaz njime ratnim brodovima sviju naroda, što je kasnije londonskim ugovorom od 13. ožujka dokinuto. — Spor izmedju Čili i Argentine glede utvrdjenja Magelhaenske ceste riješen je ugovorom od 13. srpnja 1881. tako, da je neutralizovana ova cesta i zastavama svih naroda osiguran slobodan prolaz.

Inače se osim u morskoj nevolji ne smiju strani državni brodovi zadržavati u pribrežnim vodama bez posebne dozvole dotične obalne države. Trgovački brodovi padaju za taj slučaj načelno pod teritorijalnu vlast dotične pribrežne države. — U medjunarodnoj nauci općenito se drži, da dopuštanje slobodnoga prolaza pribrežnim vodama ne vrijedja još ni strogi pojam neutralnosti. Ali se s druge strane priznaje neutralnim vlastima pravo, da zabrane ratnim brodovima ulaz u svoje pribrežne vode. Tako je za američkoga gradjanskoga rata zabranila Engleska na 31. siječnja 1862. radi učestalih povreda neutralnosti ulaženje i boravak u vodama Bahama-otočja. Za rusko-japanskoga rata zabranila je danska izjava o neutralnosti pristup u područne vode (eaux interieurs) južno od Seelanda, te ga i zatvorila podmorskim minama. U naredbi od 16. srpnja

pravo: usus innoxii transitus, pasagii inoxii), kako ih je Vatel postavio, a Twis dalje proširio, razlikujući: the produse of the sea i the use of the sea for purpose of navigation.

[21] Zak. čl. VIII.: 1879., — Zbornik ug.-hrv. skupnih zakona god. 1879. br. 7.

[22] Zemalj. vlad. list, god. 1856. br. 68.

1893. o pripuštanju i postupanju s ratnim brodovima prijateljskih država na austro-ugarskim obalama[23] pridržala je bila bivša monarhija sebi »pravo, koje pripada svakoj suverenoj državi, da pridolazak stranih ratnih brodova na vlastitim obalama prema okolnostima i sasvim zabrani.« Institut za medjunarodno pravo u svojim zaključcima od god. 1894. (regime de la mer territoriale) u čl. V. priznao je svim brodovima bez razlike pravo nesmetanoga prolaza (»passage inoffensif«) pribrežnim vodama, izuzevši slučajeve rata, kada zaraćene vlasti imadu pravo, da uredjuju, a do potrebe da u obranbene svrhe i zatvore ta mora, te izuzimljući pravo neutralnih vlasti, da uredjuju prolaz ratnih brodova svih naroda.

Einicke[24] ne odobrava ovo nejednako postupanje, pri kojem zaraćene vlasti mogu zabraniti prolaz svojim pribrežnim morem, dočim se neutralnim priznaje samo pravo, da ga uredjuju. Ako se ovo pravo slobodnoga pribrežnoga prolaska ne može održati nasuprot zaraćenih vlasti, onda da nije shvatljivo, zašto bi ga se morao držati neutralac. Interesi morske plovidbe za obojicu su jednako važni, a potreba obrane vrijedi jednako i za neutralce. Pojam t. z. naoružane neutralnosti upravo donosi, da se i neutralnim vlastima prizna pravo, da mogu svoje pribrežne vode do potrebe zatvoriti minama ili kako drukčije.

Teže je pitanje prolaza unutrašnjim vodama — prokopima i morskim tjesnacima — u koliko to pitanje nije riješeno medjunarodnim ugovorima. Tako je n. pr. slobodan prolaz sueškim prokopom osiguran u miru i ratu za brodove svih zastava konvencijom od 29. listopada 1888. Prokopi, koji su sa obje strane okruženi suhozemnim područjem iste države, stoje pod njezinim isključivim gospodstvom, pa se stoga njoj ne može poreći pravo, da ne brani prolaz kroz njih.[25] Ovo pripominjemo samo nuzgredno. jer za ova vodena područja i onako vrijede druga načela a ne ona, koja važe za pribrežna mora.

U vezi s naukom o slobodnom pribrežnom prolazu stoji i proglašenje dijelova mora t. z. ratnom zonom ili ratnim pojasom (opasna zona, morski zapor, Seesperre, military area). Ovom su ratnom mjerom, nepoznatom prije u nauci i u državnoj praksi, proglašena prvi put u svjetskom ratu ogromna područja i slobodnoga mora pogibeljnima za prolaz. Po svojem prostornom obimu ratni je pojas uži od morskoga ratišta, jer ovo obuhvaća ukupno vodeno područje protivnikovo kao i otvoreno more, dok se ratni pojas ograničuje na točno odredjene zone mora. Ratna stranka proglašenjem izvjesnih dijelova mora ratnim pojasom upozoruje, da se radi tamo položenih mina, krstarenja ratnih brodova i podmornica izvrgava svaki brod na prolazu takvim područjem pogibelji, da bude potopljen. Dne 3. studenoga 1914. proglasio je engleski admiralitet Sjeverno more za »military area«, jer da se njemačke mine nalaze razasute po otvo-

[23] Annuario marittimo, g. 1894., II. dio, str. 93.

[24] C, str. 158.

[25] Rusko-istočno ratno brodovlje na svom putu na istočno-azijsko ratište u god. 1904. nije prošlo prokopom cara Vilima nego Skagerakom i Kattegatom.

renom moru na glavnom trgovinskom putu od Amerike naprama Liverpoolu u pravcu spram sjeverne Irske. Brodovima svih zastava, koji kane putovati prama Norveškoj, Istočnomu moru, Danskoj ili Holandiji savjetovano je, da idu engleskim kanalom i doverskim tjesnacem, gdje da će dobiti dalje upute. — Njemačka je 1. veljače 1915. proglasila ratnom zonom vode oko Velike Britanije i Irske s time, da će potapljati sve trgovačke brodove, zatečene u tom pogibeljnom pojasu, te opomenula brodove svih zastava, da izbjegavaju ove vode. Iza toga slijedila su engleska represalija, koja su podvezala cijeli neutralni promet s Njemačkom te organizovala gospodarski rat. Na to je Njemačka objavila pooštreni podmornički rat. Radi razlikosti u shvaćanju načina vodjenja podmorničkoga rata ušle su napokon i Sjedinjene države u svjetski rat (6. travnja 1917.), čime je prestalo svako dalje raspravljanje o podmorničkom ratu.[26]

Sa gledišta pozitivnoga medjunarodnoga prava je dvojbeno, da li se može smatrati dopustivim, da se poljima mina zatvaraju vodena područja, u kojima se ne vrše bojna djela, niti se kane neposredno preduzimati. Pretpostave blokade manjkaju, jer se tim zatvara slobodan pristup k neutralnoj obali. Osim toga ovakovo zatvaranje daleko premašuje one pogibelji, kojima je morska plovidba izvrgnuta u ratnom operacionom području. S druge se strane opravdavala uporaba podmornica kao novoga ratnoga sredstva kod provodjenja morskoga zapora i onda, kada se one ne rabe poput represalija, — time, što je i zatvaranje mora s minama dozvoljeno i to ovo potonje bez svakoga prostornoga ograničenja u pretpostavi, da su neutralne vlasti pravovremeno upozorene na opasna mjesta, gdje su mine položene.[27] Brodovi, koji se uza sve to upute u tu opasnu zonu, da nose sami posljedice,[28] — ratne stranke da ne jamče za eventualne štete. Pravno da se ne može razlikovati, ako se automatske mine na udar zamijene ili upotpune s podmornicama. Kao što mina ne opominje, tako ne treba — u pretpostavi, da je izdana generalna notifikacija — niti to, da se još posebice opominju neprijateljski ili neutralni trgovački brodovi u zatvorenom okolišu prije napadaja po podmornici. Načela o krstaškom ratu da ne mogu vrijediti i za zatvorena područja; tko njima plovi, čini to na vlastitu pogibelj. — Do stvarne odluke glede podmorničkoga rata nije došlo u svjetskom ratu. Prednosti, kojima se Njemačka nadala od toga rata, kao i bojazni Engleske, da se ne ugrozi njezin gospodujući položaj na moru, bile su takove naravi, da nijedna strana nije htjela popustiti. Pitanje o pravu ili nepravu sasvim je bilo potisnuto isčekivanjem na kopneni uspjeh Njemačke, da pobjedi, a Engleske, da održi svoj položaj kao prve velesile na moru.

[26] Sravni napose: notu Sjedinjenih država od 10. lip. 1915., njemačku notu od 8. srpnja 1915., američku notu od 16. trav. 1916., njemačku notu od 5. svib. 1916. i aide-memoire austro-ugarski od 5. ožuj. 1917.

[27] T. zv. generalna notifikacija, — VIII. konvencija od 1907.

[28] Engleska nota od 3. stud. 1914.

Nauka o slobodnom neutralnom pribrežnom prolazu kao i samo načelo o slobodi mora znatno je oslabljeno uvodjenjem tih novih ratnih mjera. Prema novinskim vijestima od 10. siječnja 1922. prihvatio je pomorski odbor washingtonske konferencije jednodušno rezoluciju protiv uporabe podmornica protiv trgovačkih morskih brodova. Tu bi se imala i na podmornice protegnuti ratna pravila o krstaškom ratu, a tim i ustaljena načela medjunarodnoga pomorskoga prava o zaustavi i pretrazi trgovačkih brodova.[29] — Izložena načela o pribrežnom prolazu vrijedit će i za pribrežni zračni prolaz hydroplana i drugih zračnih vozila.[30]

2. Obalnu (okrajnu) plovidbu (Küstenfrachtfahrt — cabotage maritime) može obalna država zabraniti inostrancima, a pridržati je isključivo za svoje državljane. Engleska, Belgija, Bugarska, Rumunjska, zatim većina južno i srednjo-američkih država dale su u tom potpunu slobodu; inače se ona naročitim ugovorima dopušta inostranim državama samo uz pretpostavu uzajamnosti.[31] Obalna plovidba sastoji se u plovidbi s jedne tačke na obali jedne države k drugoj obalnoj točki iste države, a roba natovarena u jednoj luci iskrcava se u drugoj luci iste države.[32] Po tom ne spada ovamo plovidba medju materom zemljom i kolonijama, premda se i potonja gotovo redovno pridržava za narodne brodove. Tako je francuski zakon od god. 1889. dozvolio samo brodovima franceske zastave, da mogu slobodno ploviti izmedju franceskih i alžirskih luka. Australski plovidbeni zakon od 24. prosinca 1912. opet je zabranio plovidbu izmedju australskih trgovačkih luka svim subvencioniranim stranim parobrodarskim društvima osim engleskih. — Za kolonijalnu trgovinu izmedju matere-zemlje i naseobina, kada je ova samo za rata dozvoljena stranim državljanima, vrijede još i danas pravila od god. 1756.,[33] pa po tom gubi takav brod svoje inače neutralno svojstvo.

Od obalne plovidbe razlikuje se t. z. postepena plovidba (commercio d' escala — Staffelfahrt). Pod njom se razumijeva postepeno iskrcavanje tereta, doveženoga iz inostranstva, po raznim lukama iste države. Ova se vrst plovidbe dopušta stranim brodovima

[29] Sravni čl. 48. do 45. te čl. 63. londonske deklaracije od g. 1909.

[30] Sravni čl. 313.—320. verzaljskoga mira od 26. lip. 1919. i savezne ustanove naknadnih mirovnih ugovora.

[31] U čl. II. akta o Kongu od 26. velj. 1885. dopušteno je brodovima sviju naroda slobodno obalno brodarenje (cabotage maritime et fluvial). Plovidba uz austro-ugarske obale bila je u nečem pridržana za vlastite državljane; sravni: obznanu središnje pomorske oblasti u Trstu od 9. siječ. 1839., br. 218 i obznanu gubernija u Ausro-Ilirskom Primorju od 7. ožuj. 1845. br. 5143. — Raccolta, I. str. 1.

[32] Obalnu plovidbu uredjuje u nas naredba ministarstva pomorskoga od 29. srp. 1863., kojom je na korist trgovačkih brodova privremeno proširena pruga maloga obalnoga brodarenja (cabotage), i zak. čl. XVI. : 1879. o registriranju trgovačkih morskih brodova.

[33] Sravni čl. 57. londonske deklaracije od 1909. god.

i bez naročitoga ugovora. Ali obično sadržavaju glede nje trgovački i plovidbeni ugovori naročite ustanove.[34]

3. Obalna država imade isključivo pravo na plodove mora. Ribolov, školjke, biser, spužve, morska trava i slično pripadaju u cijelom opsegu pribrežnoga mora samo i isključivo obalnoj državi. Twis veli, da je postojana praksa evropskih naroda utvrdila neograničeno pravo svakoga naroda na ribolov u njegovim pribrežnim vodama unutar jedne morske milje od odsječne pruge. Pri tom on razlikuje plodove mora i uporabu mora za svrhe plovidbe, smatrajući more u pogledu plodova, da se može iscrpljivati, čime se opravdava i medjunarodno priznati pridržaj ribolova uz obalu (t. j. unutar pribrežnih granica) samo za vlastite državljane. — U Sjedinjenim državama, u Portugalu i Grčkoj slobodno je ribarenje uz obale, dočim je zabranjeno u Njemačkoj i Nizozemskoj. Ribolov uz obale bivše Austro-Ugarske dopušten je bio jedino Italiji — ali uz ograničenje, da je na jednu morsku milju od obale pridržan samo za obalne žitelje, dakle joj je bio koncediran pribržni ribolov u drugoj i trećoj morskoj milji od obale. Ova povlastica nije bila doduše priznata talijanskim ribarima u prvom trgovačkom i brodarskom ugovoru[35] sa Italijom od 23. travnja 1867.; dapače se u zadnjoj alineji čl. XVIII. toga ugovora izrijekom isključuje narodno ribarenje.[36] Tek u zaključnom zapisniku[37] dozvoljava se obzirom na mjesne okolnosti i starodrevne običaje, da uz načelo zamjenitosti mogu iznimno i tek na vrijeme toga ugovora državljani obiju država, koji obitavaju na obalama Jadranskoga mora, tjerati ribolov uzduž obale jedne i druge države, ali je ribolov na jednu milju od obale pridržan isključivo za žitelje dotičnih obalnih općina. I zaključni zapisnici k ugovoru od 27. prosinca 1878., ugovoru od 6. prosinca 1878. kao i ugovoru od 11. veljače 1906. ostavili su te ustupke netaknutima, isključivši jedino od toga ribolova lov na koralje i spužve.[38]

Na osnovu t. zv. Kristiania-programa od god. 1910. osnovano je bilo medjunarodno istraživanje Sjevernoga mora uz sudjelovanje Velike Britanije i Irske, Njemačke, Rusije i Finske, Norveške, Švedske, Danske, Nizozemske i Belgije. Svrha mu je bila, da naučno utvrdi fizičke i biološke uvjete razvoju riba i ribljega podmlatka u sjevero-evropskim dijelovima mora. Neposredni povod pako za ovo istraživanje bilo je nenadano nestajanje riba naročito uz obale Švedske i Norveške. Istraživanjem, koje je otpočelo u god. 1912., je utvrdjeno, da se je prelazom sa obalnoga ribolova na ribolov na otvorenom moru uporabom savršenijih ribarskih sprava i motornih vozila, a usljed velike potražnje za ribom u zaledju, otpočelo plačkaški tjerati ribolov, što nužno vodi do uništenja velikoga prirodnoga blaga mora, a time i do uništenja unosnosti ribolova. Tako i rezultati toga naučnoga istraživanja potvrdjuju Twis-ovu motivaciju, kojom opravdava priuzdržaj pribrežnoga ribolova za vlastite državljane.

[34] Sravni čl. XVII. ugovora s Japanom od 28. listop. 1912., — zak. čl. XIX.: 1913. — Zbor. god. 1914. str. 170.

[35] Zbor. god. 1867. br. 69.

[36] »È fatta eccezione delle stipulazioni del presente trattato pel quello, che riguarda l'esercizio della pesca nazionale.«

[37] Zbor., 1867. br. 71.

[38] Zak. čl. I.: 1879., VI.: 1892., XIII.: 1908., — Zbor. 1879: br: 34: itd:

Ugovor od 6. svibnja 1882. o redarstvenom uredjenju ribolova u Sjevernom moru imade pred očima ribolov na otvorenom moru t. j. izvan pribrežnih granica. Sam je ribolov na otvorenom slobodan, što slijedi nužno već iz načela o slobodi mora. Samo naročitim medjunarodnim utanačbama može se taj ribolov uredjivati ograničenjima, koja su nužna u svrhu njegove zaštite i unapredjivanja. Inače i sam taj ugovor pridržaje pribrežni ribolov isključivo za obalne države. U čl. II. al. 1. toga ugovora veli se: »Ribari svakoga naroda neka imadu isključivo pravo baviti se ribolovom u daljini od tri morske milje od najniže vodene granice uz čitavu obalu svoje zemlje i uz otoke i prudove, koji pred njom leže.[39]

3. Obalnoj državi pripada redarstvena uprava u pribrežnom moru; ona imade u prvom redu pravo plovidbene policije. Propisi obalne države o morskim znacima, o sprovadjačkoj (pilotskoj) službi, o uklanjaju sukoba medju brodovima na moru kao i o vladanju kapetana poslije sukoba, o davanju pripomoći i spasavanju u morskoj nevolji, o zaštiti podmorskih kabela i slično — vežu sve brodove, koji su na prolazu pribrežnim morem. U članku VII. pravilnika Instituta za medjunarodno pravo veli se: »Pri prolazu narodnim vodama držat će se brodovi i propisa, koje je obalna država izdala radi sigurnosti plovidbe i obzirom na morsku policiju.«

Nadalje pripada pribrežnoj državi carinsko redarstvo a tim i pravo, da strane brodove, sumnjive radi kriomčarenja, zaustavi i pretraži, kao i zdravstveno redarstvo. Ona je vlasna, da i silom iznudi vršenje svojih redarstvenih propisa te da kazni njihove prestupe.[40]

4. Pribrežna država vrši u svojem pribrežnom moru ograničenu sudbenost u gradjanskim i kaznenim stvarima. Ona sudi o protupravnim djelima i pravnim poslovima, koji se dogode u njezinim pribrežnim vodama, ali ne i na tudjem brodu.[41] Isto tako vrši ona i sudbenost u morskim nesrećama, koje se sluče u pribrežnom moru.[42]

[39] Sravni o tom naročitu raspravu: R. de Ryckere, Le regime légal de la peche maritime dans la Mer du Nord — Bruxelles 1901.

[40] Sravni napose: naredbu ug. ministarstva za trgovinu od 24. ožuj. 1884., br. 13.471 (Smrekar, knj. V., str. 1019.); ukaz primorskoga gubernija od 28. trav. 1845. br. 9976, kojim se izdaje pravilnik za ratne brodove u pribrežnim vodama; pravilnik od 16. srp. 1893. o pripuštanju i postupanju s ratnim brodovima prijateljskih država (Annuario marittimo, 1894., II. dio, str. 93.); naredbu ug. ministarstva za trgovinu od 1. ožuj. 1901. br. 10.833/IV. o držanju morskih trgovačkih brodova i jahta spram ratnih brodova i utvrda (Ann. maritt., 1901., str. 403.).

[41] Potanje u mojem članku: More i pravo, Mjesečnik 1921.

[42] Sravni I. i II. bruseljsku konvenciju od 23. ruj. 1910. — zak. čl. I.: 1913. — Zbor. 1913. br. 109.

5. U ratu broji se samo pribrežno more ratnih stranaka k ratištu; za pribrežne vode vlasti, koje nemaju udjela u ratu, važe načela o neutralnosti. U takovim se vodama ne smiju izvoditi bojne operacije ili plijeniti trgovački brodovi protivnikovi, a niti se smiju tu pretraživati neutralni brodovi radi sumnje s kriomčarenja. U dužnost neutralne države spada, da odbije ma i silom svaki takov čin. — Ovo isto vrijedi i za zračni prostor nad pribrežnim morem. Ratne stranke ne smiju učiniti ovaj prostor pozorištem kakvih bojnih preduzeća; puštanje zrakoplova u taj vazdušni prostor. da se izvide neprijateljski položaji i kretanja, te da se odašilju vijesti bojnim silama, sadržavalo bi povredu neutralnosti i dužnost neutralne države, da takva djela eventualno i silom odbije. — Pariska konferenca od g. 1911. bavila se je pitanjem o zavedenju jednoličnih pravila za zrakoplovstvo, ali su rasprave ostale bez posljetka. Pojedine su države ova pitanja uredile narodnim svojim zakonodavstvom — tako: engleski zakon od 2. lipnja 1911., francuski dekret od 21. prosinca 1911., austrijska naredba od 20. prosinca 1912. itd.

Iz trgovačkog prava i gradjanskog postupka magjarskoga.

Piše dr. Ernest Diamant, sudac okružnoga suda.

Kao praktičar u Vojvodini hoću da iznesem nekoliko interesantnih stvari iz područja gradjanskoga procesualnoga prava, u koliko se ono odnosi na trgovačke odnošaje. Tu se u prvom redu valja dotaknuti općega odnosa gradjanskoga parbenoga postupka (z. čl. I.: 1911.) prema trgovini. U tom pogledu trgovački stalež i trgovački pravnici ovaj inače velikim veseljem pozdravljeni postupak baš nisu najvećim zadovoljstvom primili unatoč toga, što je postupak, davajući po mogućnosti sigurnost za jedan od temeljnih uslova valjanoga postupka t. j. za njegovu brzinu, time uvelike koristio trgovini, za koju je od veoma velike važnosti, da se kako sporovi, tako i nesporne stvari rješavaju brzo i bez nepotrebnoga zavlačenja.

Njihove tužbe protiv toga postupka idu u prvom redu protiv ukinuća zasebnih trgovačkih sudova i institucije trgovačkih prisjednika. Ne ću da zalazim u raspravljanje pitanje o opravdanosti te tužbe, a pogotovo ne u raspravljanje toga pitanja de lege ferenda u nas, premda je ono dosta aktuelno.* Ipak ističem, da je faktično za vremena važnosti staroga postupka bilo mnogo poteškoća oko sastavljanja senata sa trgovačkim prisjednicima i to osobito u manjim mjestima. Često se onda desilo, da su se prisjednici, neupućeni u odnosnu

* I u beogradskom pravničkom udruženju ovo je pitanje inicijativom kasacijonoga sudije dra. Subotića iznesen.

granu trgovačkih propisa, priključili mišljenju sudaca. To naravski nije bilo u prilog garanciji, što se od zbornih sudova traži. I kod usmenoga postupka, kakav je novi madjarski postupak, ta je opasnost još veća.

Važniji su prigovori trgovačkih krugova protiv odredaba gradjanskoga postupka o nadležnosti. Tu napose dolaze u obzir propisi o nadležnosti po mjestu izvršenja ugovora (§ 29. grp.) te propisi o nadležnosti na temelju izvatka iz trgovačkih knjiga (§ 32. grp.). U prvom slučaju ima naime toj nadležnosti mjesta samo, ako se tuženiku može tužba dostaviti u području ili sjedištu suda ili ako se mjesto izvršenja dade ustanoviti iz isprave, dok u drugom slučaju nadležnost važi samo u roku od dvije godine od odnosnoga upisa i to za registrirane trgovce te protiv trgovaca. Mora se medjutim priznati, da su ovi propisi, koji su istinabog trgovcima često nezgodni, bili na opću korist, jer su zapriječili mnoge zloporabe, što su se prije dešavale na tom polju.

Interesantni su dalje slučajevi, kada se vode parnice radi potraživanja, koja zastaruju u roku manjem od tri godine, a parnice miruju. Slučajevi ovi spadaju takodjer većinom u trgovačko pravo (n. pr. §§ 390., 410. i 487. trgovačkoga zakona). U pogledu mirovanja parnica kaže naime § 446. grp., da se nakon tri godine mirovanja (t. j. obostranoga promašenja prihvatnoga ili raspravnoga ročišta) ove parnice imaju smatrati prestalima. Pitanje je sada, da li ovakova potraživanja za vrijeme mirovanja parnice zastaruju ili da li mirovanjem parnice i zastara tih inače u kraćem roku zastarivih potraživanja miruje? Pristaše prvoga mišljenja kažu: Kada parnica miruje, počinje zastara opet da teče. Po njima dakle ova potraživanja za trajanja mirovanja zastaruju. Tome po njima ne smeta ni propis § 446. grp., jer ovaj po njihovom mišljenju govori samo o prestanku parnice, što je pitanje procesualnoga prava, a ne i o vremenu zastare, što je pitanje materijalnoga prava. Naprotiv drugi vele: Svrha kraćega zastarnoga roka može da je samo ta, da netko, protiv koga se neko potraživanje može iznijeti, u tom kraćem roku stekne sigurinoga znanja o tom, da li će se to potraživanje protiv njega iznijeti ili ne, kako bi on bio u položaju, da blagovremeno sa svoje strane učini sve ono, što je potrebno za očuvanje njegovih prava i interesa. Ta je svrha, vele oni, predajom odnosno uručenjem tužbe postignuta. To stanje po njima traje tako dugo, dok parnica uistinu ne prestane. To tim više, što obvezanik uvijek mora da računa sa mogućnosti, da će se parnica za vrijeme mirovanja nastaviti, a napose što to u tom vremenskom roku i on sam uvijek može da traži, kako bi na taj način zaštitio svoje pravo i svoje interese. Svoje mišljenje drže i propisom § 446. grp. potvrdjenim, jer da ovaj propis strankama uvijek pruža neko umirenje, da im pitanje odnosno toga potraživanja kroz cijele tri godine miruje. Faktično jedva ima slučaja, te bi koja stranka u ovakim procesima za trajanja mirovanja, a nakon isteknuća kraćega zastarnoga roka na toj osnovi podnijela bila prigovore. To su mišljenja, koja su glede toga pitanja u ma-

djarskoj pravnoj znanosti zastupana, jer zakon u tom smjeru ne sadržaje izričite ustanove. De lege ferenda sa stanovišta madjarskoga privatnoga prava pristaje osnova madjarskoga gradjanskoga zakonika sasvim uz prvo mišljenje, što je svojedobno bilo predmetom mnogoga i uspješnoga napadanja.

Iz toga je područja dalje interesantan već spomenuti propis § 29. grp. On glasi: »Parnice, kojima je predmet priznanje, da li ugovor postoji ili ne postoji, kojima je predmet ispunjenje ili raskidanje ugovora, kao i naknada štete, koja potiče iz toga, što je propušteno ispunjenje ugovora, mogu se pokrenuti pred sudom i onoga mjesta, gdje se ugovor ima ispuniti, ako se iz isprave može ustanoviti mjesto za ispunjenje, ili ako se tuženiku može dostaviti poziv pred sud u području ili u sjedištu suda. Ako ima više mjesta za ispunjenje ugovora, nadležnost odredjuje ma koje mjesto. Što se tiče potraživanja iz poslova na otplate, nadležnost se prema kupcu, koji stanuje u oblasti važnosti ovoga zakona, ne može ustanoviti na osnovu ovoga §.« O tomu se može ovdje raspravljati, premda zakon općenito govori o ugovorima, jer će se u većini slučajeva raditi o ugovorima iz područja trgovačkoga prava. Inače možda nema propisa iz madjar. gradjanskoga postupka, koji bi bio predmetom tolikoga raspravljanja i prepiranja kao § 29. Tako već značenje one riječi »r a s k i d a n j e« ugovora potrebno je da bude tumačeno. Amo valja naime ubrojiti i parnice, kojima se napada važnost ugovora ili kojima se vrši pravo odstupanja od ugovora radi zadocnjenja protivne stranke. Ne spadaju pako ovamo parnice o napadaju u stečaju i izvan stečaja, jer one se ne odnose na raskidanje ugovora, već samo na to, da se ugovoru u stanovitom smjeru t. j. prema vjerovnicima oduzme krepost. »N a k n a d a« može se tražiti kraj izvršenja ugovora, kao što i na mjestо njega; dalje amo spadaju ugovorena kazan, tužba na diferenciju, tužba quanti minoris i t. d. Naprotiv redovito amo ne spadaju tužbe na naknadu radi plateža neduga te bestemeljnoga obogaćenja. Madjarski postupnik govori ovdje o izvršenju »ugovora«, te se u tom razlikuje od njemačkoga i austrijskoga, koji govore o mjestu izvršenja sporne obveze, odnosno o mjestu, gdje tuženi ima da izvršuje. To treba onda i u tom smislu strogo tumačiti, pa ako stranke pojedine ugovorene obveze imaju da izvršuju na različitim mjestima, može tužitelj da bira medju više mjesta nadležnosti. Inače se tom nadležnosti mogu služiti ne samo neposredni kontrahenti, već i njihovi pravni (i to singularni i univerzalni) nasljednici. Toj nadležnosti ima — rekosmo — mjesta, ako se poziv tuženomu može dostaviti u sjedištu odnosno području dotičnoga suda ili ako se mjesto izvršenja može ustanoviti iz isprave. U pogledu potonjega moramo, uzevši u obzir postanak §-a 29. te propise §§ 31. i 32. grp., reći, da nije potrebno, da je to mjesto izrično u ispravi ugovoreno, no da je potrebno, da su kontrahenti bilo u ispravi, bilo usmeno, bilo pak samo i ćutke no svijesno i voljno ugovorili stanovito mjesto za izvršenje ugovora, a to se mjesto iz isprave, prikazane sudu u smislu § 129. grp. dade konstatovati. Nije dakle dovoljno, ako se to mjesto dade ustanoviti samo uslijed zakonskih propisa ili naravi posla, nije pako potrebno, da je volja stranaka bila uperena na podvrgnuće pod tu nadležnost za slučaj parnice.

Pogrješno biljegovanje u sudbenom postupku.

Piše Ivan D i m i t r i j e v i ć, predsjednik sudbenog stola.

U drugom broju »Mjesečnika« ove godine iznesao je financijalni savjetnik Mirko Renčević pod naslovom »Opažanja iz moje zadnje biljegovne pregledbe« — obične pogrješke, koje je pronašao kod sudova u obziru biljegovanja kod svoje prošlogodišnje nadzorne biljegovne pregledbe. Kako je tom zgodom napomenuo, da bi bilo dobro, da se u ovom našem pravnom glasilu iznašaju takova opažanja pogrješaka u obziru biljegovanja i protumači pravi postupak, te kako uslijed kompliciranosti i sam traži savjeta osobito glede propisa sudbenih postupnika, znanje kojih je takodjer nužno za ispravno biljegovanje pojedinih podnesaka, držim, da je potrebno i sa strane sudaca koju u tom pravcu reći i to tim više, što se to tiče i njihova džepa, jer se po čl. 126. toč. 11. i čl. 131. toč. 13. Pravilnika ministra financija od 20. srpnja 1921. br. 10760 kazne za manjkavo biljegovanje novčanom kaznom a odgovaraju i za štetu, koja odatle nastane za državu. Stoga hoću da nešto doprinesem u svrhu razjašnjenja »Opažanja« redom, kojim ih je fin. savjetnik Renčević nanizao.

1. Pravni se lijekovi doista kod mnogih sudova, kako sam u vlastitoj praksi opažao, pogrješno biljeguju, naročito glede daljih primjeraka. Ovih pogrješaka bilo je više, dok je manipulativno osoblje kod uručbenih i pismarskih brojevnika vodilo brigu o biljegovanju sudbenih podnesaka kod primitka istih, te nebiljegovane uopće ili nedostatno manisalo, jer to osoblje nije bilo upućeno u propise postupnika tako, da bi znalo u kakvim primjercima ima biti pojedini pravni lijek podnešen, te da bi moglo prosuditi, ispravnost biljegovanja. Danas, kada suci kao referenti moraju paziti na ispravnost biljegovanja, jer ne smiju ni jedan podnesak u rad uzeti, ako nije ispravno biljegovan, bit će tih pogrješaka manje, jer sudski postupnici regulišu, kako se imadu sastavljati i podnašati pojedini podnesci pred sudom. S toga ne stoji, da se toga ne bi našlo u gradjanskom parbenom postupniku, pa niti u »Tumaču gradjanskoga parbenoga postupnika« od Rušnova, kako se u »Opažanjima« tvrdi.

Po §. 64. grad. parb. postupnika ima se svako pismo u tečaju kako parnice tako i ovrhe predati dvogubo. Ovo vrijedi kao općenita ustanova i za sve pravne lijekove, u koliko zakon glede pojedinih pravnih lijekova ne ustanovljuje iznimke. Uzevši u razmatranje pojedine pravne lijekove po gradjanskom parbenom postupniku, vidimo, prvo kod priziva, da zakon ne ustanovljuje iznimke, naprotiv da iz §. 327., po kojem ima sudac jedan primjerak od prizivne prijave i od

tegoba dostaviti protivniku vidjenja radi, a drugi primjerak otpraviti na drugu molbu, slijedi, da priziv ima biti podnešen u dva primjerka. Isto vrijedi i za previd, jer se po §. 333. sa previdom postupa posve onako kao i sa prizivom, te i za izvanredni previd, jer se po §-u 336. jedan primjerak istoga mora dostaviti protustranci, da podnese svoje protuizvedenje. Kod ništovne žalbe proti osudama vrijedi opet isto, jer po §. 340. vrijede za ništovne žalbe propisi, izdani za priziv i previd i jer zakon kod iste takodjer ne ustanovljuje iznimke. — Jedina iznimka od općenite ustanove §. 64. nalazi se kod utoka, jer se po §. 311. al. 2. ima protivnika utočnika dostaviti samo napis (rubrika). Prema tome imaju se svi pravni lijekovi osim utoka podnašati u dva primjerka, a utok u jednom primjerku i jednom napisu, i dosljedno tome na primjerku, koji ostaje kod sudskih spisa, priljepiti biljeg i za dvopis odnosno napis. Isto vrijedi i za malični postupak i za postupak u parnicama smetanja posjeda, glede ništovnih žalba i utoka, jer isti u tom pravcu ne imaju posebnih ustanova, dok prvi u §-u 93., a drugi u §-u 78. ustanovljuje, da se valja držati općenitih propisa o sudbenom postupku u stvarima parbenim, u koliko u tim zakonima ne ima posebnih ustanova.

Što se tiče visine biljegovanja, imaju se napisi biljegovati sa 30 para; a za drugi primjerak držim, da bi se imao biljegovati sa 2 D., a ne samo sa 1 D., jer se po Tbr. 1, čl. 10. zakona o državnoj trošarini, taksama i pristojbama od 27. lipnja 1921. plaća na sve pismene ili protokolarne podneske osim onih, koji su opterećeni naročitom većom taksom. biljegovina sa 2 D., i to bez obzira na broj i veličinu tabaka toga drugoga primjerka.

2. Glede izračunavanja pristojbe za osudu u parnicama kod iznosa preko 5000 K, držim neispravnim računanje, kako se to čini pod toč. 4 »Opažanja«. Pristojbe za osude jesu po §. 12. naredbe br. 20.000-1915. do iznosa od 5000 kruna stalne u progresiji tamo navedenoj tako, da je najviša pristojba od 60 K na 5000 K; dok na iznose preko 5000 K idu po § 13. iste naredbe postotne pristojbe opet u progresiji u tom §-u navedenoj. Po čl. 15. zakona o državnoj trošarini, taksama i pristojbama od 27. lipnja 1920. i čl. 125. pravilnika ministra financija od 20. srpnja 1921. br. 10760 za izvršenje prije spomenutoga zakona sve se stalne pristojbe povisuju kod postupka pred sudom na četverostruki iznos, u koliko te stalne pristojbe nisu članom 10. rečenoga zakona naročitom taksom zamijenjene; dok se ovo povišenje ne odnosi na postotne pristojbe. U onim pak slučajevima kod sudskih pristojaba, gdje se do izvjesnoga iznosa ima platiti stalna pristojba, a preko ovoga iznosa postotne pristojbe, proračunava se postotna pristojba samo na više i dodaje stalnoj učetverostručenoj pristojbi. Ovo je slučaj kod osuda, gdje vrijednost predmeta parnice nadmašuje 5000 K. Ovo je vrijedilo i po članu 11. privremenog zakona o budžetnim dvanaestinama za mjesece od rujna 1919. do svibnja 1920. — o najhitnijim fiskalnim mjerama od 4. travnja 1920. i po odjeljenju V-XXIII. pravilnika ministra financija od 16. travnja 1920. br. 3005 za izvršenje odredaba o taksama rečenoga privremenoga

zakona, te po odjeljenju XIII. toč. 2. slovo b) uredbe ministra financija generalne direkcije državnoga računovodstva od 29. rujna 1920. br. 130.000. nakon 1. prosinca 1920., kada je po privremenom zakonu o budžetu državnih rashoda i prihoda sa financ. zakonom za 1920./1921. od 26. listopada 1920. prema oglasu delegata ministra financija od 13. studenoga 1920. br. 28.019. ukinuto povišenje skalnih (ljestvičnih) i postotnih biljegovnih pristojaba, uvedeno po prvospomenutom privremenom zakonu od 4. travnja 1920., te odredjeno, da se od 1. prosinca 1920. ima vršiti naplata skalnih (ljestvičnih) i postotnih biljegovnih pristojaba po postojećim zakonima i po stopama, kako su ove bile prije izvršenoga povećanja.

Ovi su pak pristojbeni propisi služili podlogom kod tumačenja pojedinih pristojbenih propisa u »Opažanjima«, kako se na koncu istih spominje. Samo što se iz ovih starijih pristojbenih propisa nije to tako jasno razabiralo, kako je to razjašnjeno alinejom 2. čl. 15. zak. od 27. lipnja 1921. i toč. 3. čl. 125. pravilnika od 20. srpnja 1921. br. 10760. Prema tome nije izpravno računanje pristojbe u točki 4. »Opažanja« sa danim primjerom, ako je vrijednost parnice 50.474. K cnamo, da se nakon zaokruženja na iznos od 50.480 K isti iznos pomnoži sa 1.4% pristojbe, što iznaša 706 K 72 f., pa da se to sve učetvorostruči, prema čemu bi iznašala na navedenu vrijednost parnice pristojba u dinarima 706 D. 72 p.

Ispravno se prema gornjim pristojbenim propisima ima proračunanje izvršiti ovako : Do 5000, za koje se plaća stalna pristojba po §. 12. naredbe br. 20.000 : 1915. od 60 K, ima se ova uzeti četverostruka, dakle 240 K. Glede viška vrijednosti od 45.480 K, za koje se plaća postotna pristojba po §. 13. predspomenute naredbe, ima se jednostruko proračunati postotak, koji je pristojbenim zakonom odredjen. Taj postotak nije medjutim više progresivan, kako je u pomenutom §-u. 13. ustanovljeno, jer su najnovijim zakonom o državnoj trošarini, taksama i pristojbama od 20. prosinca 1921. pod odj. XVIII. postotne pristojbe bez obzira na visinu iznosa povišene na 3%. Prema tome od viška vrijednosti sa 45.480 K pribrojiv istoj onu učetvorostručenu pristojbu od 240 K na vrijednost od 5000 K, iznaša pristojba od osude na vrijednost parnice od 50.474 K, ukupno **1604 K 40 f.**, ili pretvoreno u dinare **401 D. 10 p.**, a ne kako je proračunano pod toč. 4. »Opažanja« **706 D. 72 p.** Ovaj račun bi pak iznašao samo 219 D. 18 p., a ne 706 D. 72 p., kada bi se na višak od 45.480 K računala samo postotna pristojba od 1.4%, koja je vrijedila u vrijeme računanja u »Opažanjima.«

3. Sada da se osvrnemo na pitanje, kada se ima podmiriti biljeg kod uredovanja, koja preduzima sudac i koja se u zapisnik imaju staviti, glede čega je g. kr. fin. savjetnik kod nadzorne biljegovne pregledbe došao u nesuglasje sa pojedinim sucima. Ostati kod tvrdnje, kako se to pod toč. 20. »Opažanja« izvadja, da sudac imade u cijelom svojem uredovanju tako postupati, da svaki korak (sudski čin) bude i unaprijed biljegovinom podmiren, i da se ne smije ni

pero zamočiti, dok nije priljepljen biljeg na zapisnik, da se dakle zapisnik ne smije ni započeti, dovelo bi nas predaleko, i moglo bi do dalekosežnih posljedica i velikih materijalnih žrtava za stranke doći, što nikako nije moglo stajati u intenciji zakonodavčevoj.

Uzmimo baš slučaj, koji se pod toč. 20. »Opažanja« navodi, da je stranka došla sudu trideseti dan od dana, kada je doznala za smetanje. Biljega kod svih maloprodavaoca biljega u mjestu nema, te stranka nikako ne može da dodje taj dan do biljega. Sudac ne će da primi tužbu u zapisnik, dok stranka ne prilijepi biljeg. Stranka uslijed toga promašuje rok, odredjen u §-u 1. zakona o smetanju posjeda, i gubi pravo zaštite u svojem posjedu, jer ako iza toga roka podnese tužbu, ima ju sud ureda radi odbiti. Stranka se time sili, da putem skupe i dugotrajne redovite parnice nastoji ostvariti svoje pravo ; a još gore, ako se stranka nije zaštitom sudačkom uzdržala u svom posjedu, može da ju stigne i nenadoknadiva šteta, ako vlasnost hoće utemeljiti lih na naslovu dosjelosti, pa baš prije izmaka roka zakonom odredjenoga za dosjelost bude lišen posjeda.

S toga po mom mnijenju ne stoji, da sudac ne bi smio primiti tužbu u zapisnik, dok nije biljeg priljepljen, nego sudac ne smije u zapisnik primljenu tužbu u rad uzeti, dok nije na istom biljegovna pristojba podmirena, jer i po toč. 11. čl. 126. pravilnika ministra financija od 20. srpnja 1921. br. 10760. činovnik, koji uzme u rad neki od predmeta ili pismena iz ovoga člana, za koji nije dovoljno ili nikako plaćena propisna biljegovna pristojba, ima se kazniti petostrukim iznosom, a predmetom ili pismenom može se smatrati već sačinjeni zapisnik, a ne onaj goli arak.

Na jednaki način se rješava pitanje, nabačeno pod toč. 23. »Opažanja«, kako treba postupati bilo kod suda bilo povjerenstveno na licu mjesta, ako se ima zapisnik sačiniti, a nije prisutna stranka, koja je dužna isti biljegovati. Kada bi kod onoga nazora ostali, da sudac ne smije zapisnik sačiniti, dok nije biljeg na arku priljepljen, do čega bi nas to dovelo. Sudac ima uredovanje provesti na licu mjesta, za koje su već sami povjerenstveni troškovi ogromni, a pozvani su na lice mjesta i vještaci i svjedoci, koje treba takodjer podmiriti. Tužitelj, koji ima zapisnik biljegovati, nije došao. Sudac ne smije zapisnika sačiniti, već se vraća neobavljena posla. Svjedoci i vještaci traže, da se konstatuje, da su oni pristupili na lice mjesta i da zapisnički razvrste svoje pristojbe, da im sud iste može obrediti, a ne mogu, i da hoće, i sami biljegovati zapisnik, jer biljega sobom ponijeli nisu, pošto kao svjedoci i vještaci nisu mogli predviditi. da će im biljeg trebati. — Kada se još uoči, da se u redovitom parbenom postupku dokazi provadjaju nakon usklade spisa, i da strankama stoji sasma od volje, hoće li istom uredavanju prisustvovati, to bi se, ako se ne bi zapisnik smio sačiniti, dok stranka nije unaprijed na arak priljepila biljeg, ista silila, da samo radi toga biljegovanja mora prisustvovati uredovanju i izlagati se troškovima i dangubi, ma da ju postupnik na to ne obvezuje.

Ovo nam sve dokazuje, da je tvrdnja u toč. 20. »Opažanja« neosnovana, a razjašnjenje nam u tom pruža i okružnica financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu od 28. rujna 1921. br. 65015./1921. III., odobrena rješenjem ministarstva financija generalne direkcije od 22. listopada 1921. br. 46.567. prema okružnici delegacije minist. financija od 30. listopada 1921. br. 27.897./II.—1921. Prema istoj ima se, ako bi se prigodom raspravljanja koji akt imao biljegovati, na biljegovanje obvezani, ako je prisutan, prije potpisa istoga pozvati, da biljege doprinese, pa ako se pozivu još isti dan ne bi odazvao, valja to u aktu konstatovati, a njega po čl. 131. pravilnika ministra financija od 20. srpnja 1921. br. 10760. na uplatu takse i globe presuditi. Ako pak obvezani nije prisutan, valja ga po čl. 126. rečenoga pravilnika pismeno pozvati, te u koliko se ne bude odazvao, valja analogno gornjemu postupati.

Prema tome držim, da nije ni suvišno, kako se pod toč. 16. »Opažanja« tvrdi, da je jedan sudac daleko nakon 6. travnja 1920. zaključivao zapisnike i zapisničke tužbe sa dodatkom »Zaključeno tim, da je stranka pozvana na doprinešenje biljega«, jer tim uredovno konstatira, da je prisutnu obvezanu stranku pozvao kod potpisa zapisnika na biljegovanje, da može odmah proti istoj postupati po čl. 131. rečenoga pravilnika.

Na koncu mi je navesti, da bi suci g. fin. savjetniku vrlo zahvalni bili, kada bi sa »Opažanjima« iz svoje biljegovne pregledbe nastavio, jer bi se time mnogi propisi glede biljegovanja u sudbenim postupcima, koji su uslijed čestih i znatnih izmjena komplicirani i nejasni, razbistrili i nesuglasice u tom obziru, a po tome i materijalne žrtve, kojima su suci uslijed toga izloženi, uklonile.

Prilozi interpretaciji novoga mirovinskoga zakona.*

Piše dr. Stjepan Bosanac, nadzornik za srednje škole.

VII.

Priuzdržaj prava na opskrbu (§ 34.)

Prema ustanovi §-a 34. zakona od 5. kolovoza 1914. o opskrbi zemaljskih namještenika može ban u obzira vrijednim slučajevima činovniku ili službeniku, ako svojevoljno istupi iz službe, a još ne ima zakonskih uvjeta za opskrbu (nesposobnost zbog bolesti, navršeno službeno vrijeme i navršenu šezdesetu godinu života, § 29.), osigurati priuzdržaj prava na opskrbu. Određujući uvjete za ostvarenje pridržanoga prava na opskrbu razlikuje zakon dvije vrste namještenika: 1. namještenike, koji ostavljajući službu

* Vidi »Mjesečnik« 1915. br. 2. i 3., 1917. br. 6., 1918. br. 7. i 8., 1921. br. 8

još nisu imali deset godina uračunljivoga službenoga vremena, i 2. namještenike, koji su imali najmanje deset godina uračunljivoga službenoga vremena. Za prvu vrstu namještenika odredjenje zakon, da im se pridržano pravo na opskrbu može ostaviti — ako su i izvršeni ostali zakonski uvjeti — samo iznovičnim namještenjem u službi (al. 2.). — a za drugu vrstu namještenika, da im se pridržano pravo na opskrbu može ostaviti, ako i ne budu iznova namješteni, ali treba da svjedodžbom javnoga oblasnog liječnika dokažu, da nisu sposobni za vršenje službe (al. 3.). U drugoj rečenici al. 4. odredjuje zakon za namještenika, koji ima najmanje deset godina uračunljivog službenoga vremena, a ne bude iznova namješten, da imade s udovicom i siročadi pravo na opskrbu u smislu zakona o opskrbi.

Iz verbalnoga tumačenja ove ustanove izlazi, da takav namještenik imade pravo na opskrbu u svakom slučaju, ako ne bude iznova namješten, dakle i u tom slučaju, ako ga vlast zdrava ne će ili ne može da namjesti, kada se prijavi. Iz korelatione sveze al. 4. s al. 2. i prvom rečenicom al. 3. i izmedju druge rečenice al. 4. s drugom rečenicom al. 3. dao bi se logičnom interpretacijom izvesti i taj smisao druge rečenice al. 4., da se ta ustanova proteže samo na namještenika, koji ne može zbog bolesti da bude iznova namješten, s tim više, što se ondje veli: »Takav namještenik može i onda ostaviti — — —«.

Mislim, da se imade prihvatiti ono prvo tumačenje, jer zakonodavac govori u drugoj rečenici al. 4. posve općenito: »Ne bude li namještenik — ponovno namješten — —« bez ikakve restrikcije s obzirom na razlog nenamještenju. To je s tim značajnije, što zakonodavac uvjet namještenja u toj rečenici ne steže restikcijom prema rečenici drugoj al. 3. (»no svjedodžbom javnoga oblasnoga liječnika dokaže, da nije sposoban za vršenje službe«), dok u istoj rečenici pojam namještenika steže rečenicom: »koji ima najmanje deset godina uračunljivoga službovanja«, premda je ta restrikcija s obzirom na al. 2., gdje je ustanovljeno, da namještenik s manje od deset godina službe može pridržano pravo ostvariti samo iznovičnim namještenjem u službu, i s obzirom na drugu rečenicu al. 3. posve zališna, jer se ne može raditi o drugom nego o onako kvalificiranom namješteniku.

Kada je dakle zakonodavac u rečenici drugoj al. 4. pojmu namještenika izrijekom dodao kvalifikaciju, koja je već jasno sadržana u rečenici drugoj al. 3. (»koji ima najmanje deset godina uračunljivog službovnog vremena«), opravdano bismo prema tehnici njegova izricanja a fortiori imali očekivati, da će i restrikciju ponovnog nenamještenja zbog bolesti, u rečenici drugoj al. 4. ponoviti, ako mu je bila namjera pravo na opskrbu u tom dogodjaju vezati samo na spomenutu restrikciju sadržanu u rečenici drugoj al. 3.

Tako shvaćena namjera zakonodavčeva, da se i onome namješteniku s najmanje deset godina službe, koji je sebi pridržao pravo na opskrbu, a vlast ga zdrava ne će ili ne može da iznova namjesti, dopusti ostvarenje toga prava i bez iznovičnoga namještenja, lijepo se idejno slaže s ustanovom o normalnom postupku (§ 33.), da se namještenik, »koji bude zbog preustrojenja ureda ili službe ili zbog njihova dokinuća ili ma s kojega drugoga razloga stavljen u raspoloživost«, ima prema normalnom postupku umiroviti, ako je već stekao pravo na mirovinu, i onda, ako nije izvršen nijedan od uvjeta propisanih u točki a) b) c) §-a 29. (nesposobnost zbog bolesti, navršeno službeno vrijeme i navršena šezdeseta godina života.)

Zakon o zaštiti staraca i starica.

Piše **dr. Stj. Orešković**, odvjetnik.

Otac i ja kao odvjetnici u lijepom hrvatskome kraju, dolazimo često u priliku, da zastupamo bijedne i uboge, ponižene i uvrijedjene, velikim dijelom starice i starce. Pri tom vidimo mnogo i premnogo zla. Borimo se mučnim i beskrajnim parnicama, tražimo zaštitu u kaznenim postupcima, zazivljemo od sudova i oblasti pomoć. I gledamo, s užasom gledamo, kako mnogi starac i starica prije pomoći gine. Za to ne treba ničije lične krivnje. To biva već po samom otegnutom postupku, a i po upornom otporu krivca. Tako se sjećam nesretnoga starca Štefana H. iz P. kbr. 1., koji nakon trpljenja od mnogih godina, nakon očajnih upozoravanja oblasti, poginu ubijen od zeta; osamdesetgodišnjega nesretnika Jure Š. iz K. kbr. 48., koji bježi od kuće i jedva natrag uveden umre od svega zla; jadne starice udove Mare B. iz M. kbr. 5a, koja trpi sedam gladnih godina od vlastitih sinova i snaha; jadnih staraca Mije i Mare N. iz Sv. M. kbr. 2a, koje gladom i zlostavama muči neharni obdarenik, što se zasjeo u njihovu kuću; nesretnih roditelja Mije i Ane R. iz Sv. N. kbr. 16., što im život ogorčuju obdarena kći i zet; preziranoga starca oca M. B. iz P. kbr. 23., koji strada od bahatoga sina i gospodje kćeri. Ovako se samo nižu doživljene žalosti. I uz najveći napor teško je pomoći. A nije isključeno u traženju pomoći naići na rug i pogrdu, na zlobu ili prostotu. Znam, da to ne spada k osobitostima našega naroda, jer mi je poznato, da naš narod hrvatski i srpski i slovenački, uopće sav jugoslavenski, znade da divno poštuje starost. Znam, da je to ustanovila i povijest i folklora; da to divno zasvjedočuju i narodne pjesme, narodne priče i narodne poslovice. Znam ih, koji doista slijede božansku riječ o ljubavi k bližnjemu. I rado priznajem, da naš narod cijeni naročito i oca i majku i djeda i baku i predje, pa da je to divno izrazio i u najvišim izdancima svoje civilizacije, u visokim djelima pjesništva, slikarstva i kiparstva. Stoga mislim, da je sasvim u skladu sa shvaćanjem našega naroda, da se uz djecu i mladež osobito i starce i starice brani oda zla, pa bi bilo sasvim po volji našemu narodu, da po-

stoji zakon o osobitoj žurnijoj i izdašnijoj zaštiti staraca i starica.

Držim, da se tim zakonom ne bi odviše sputavao razvoj jačega, da to ne bi bila zaštita slabijih, koja bi umanjivala jakost rase. A znam, da bi taj zakon davao i ono, što ne može nijedna karitativna akcija: pravne učinke. On bi osobito vrijedio ondje, gdje ne treba milosti, nego samo pravde. I zato osjećam, da takav zakon trebamo. U bezbrojnim pravnim slučajevima ja si ga dnevno želim. I zamišljam si, kakav bi mogao biti. Ne čekam pri tom neizvjesnu budućnost kakvog idealnog komunizma, kolektivizma ili vremena, kad će i bez pravnih propisa vladati ljubav i pravda. Mislim na potrebu današnjice. Želim zakon, koji se što većma oslanja na sadašnji pravni poredak, ali uz to donosi ipak i novo.

Mislim, da ću svoje nazore najbolje izraziti tako, ako odmah priopćim osnovu zakona, kakav si zamišljam. Bit će, sigurno, prigovora protiv mnogih detalja osnove, a bit će ih možda i proti samoj osnovi kao takvoj, čak i protiv potrebe takova zakona uopće. No sve to samo po sebi ne može biti razlogom, da ne prikažem svoj nazor, pogotovo kada je dužnost nas pravnika, da tražimo i pokazujemo sredstva ondje, gdje iz svagdanje prakse teško osjećamo, da manjkaju, pa da ih za to trebamo. Potanje obrazloženje osnove, njezino raščinjavanje i pobijanje eventualnih prigovora prepuštam kasnijemu času i zgodnijoj prilici.

Tekst bi, dakle, zakonske osnove glasio ovako:

ZAKON
O ZAŠTITI STARACA I STARICA.

I. Općenite odredbe.

§ 1. Starcem ili staricom u smislu ovoga zakona smatra se lice nakon navršene pedesete godine života.

§ 2. Kada se radi o interesu starca ili starice, te je starost (§ 1. o. z.) zasvjedočena, dužne su sve javne vlasti i urednici postupati s osobitim pospješenjem. Ako se ogriješe o dužnost toga osobitoga pospješenja, odgovaraju prema propisima svoje odgovornosti. Na svaki podnesak, zapisnik i uopće spis, koji se tiče interesa starca ili starice, valja staviti jasno vidljivu oznaku »hitno radi starosti«.

II. O kažnjivu činu počinjenu proti starcu ili starici.

§ 3. Ako je kažnjiv čin počinjen na štetu ili uz povredu starca ili starice, važi to kod kažnjenja kao otegotna okolnost.

III. O kažnjivu činu počinjenu proti starcu ili starici, kad je počinitelj s njim ili s njom u istom kućanstvu ili u drugoj bližnjoj svezi.

§ 4. Ako je kažnjiv čin na štetu uz povredu starca ili starice počinilo lice, koje je s njim ili s njom u istom kućanstvu ili u drugoj bližnjoj svezi, ima sud u osudi, ako je kazan, koju izreče, djeljiva, osim bezuvjetne kazni, koja se ima odmah nakon pravomoćnosti osude ovršiti, izreći i kazan uvjetnu, dvaput veću, te zaprijetiti, da će se i ova izvršiti, ako osudjenik od vremena izrečenja osude, pa dok proteku tri godine nakon ovršenja bezuvjetne kazni, proti istom starcu ili starici počini novi kažnjivi čin i bude radi njega, makar i nakon toga roka, sudbeno osudjen.

U osudi radi novoga čina ima se izreći, da će se nakon pravomoćnosti ovršiti obe kazni, i prijašnja uvjetna i nova bezuvjetna, osim ako nova bezuvjetna bude takova, da je kraj nje nemoguće ovršiti i prijašnju uvjetnu kazan.

Ako izmakom odgodnoga roka proti osudjeniku teče postupak radi novog sudbeno kažnjivoga čina, počinjenoga proti istom starcu ili starici u vrijeme kušnje, traje kušnja i dalje, dokgod traje taj postupak. A ako u novom postupku bude osudjenik radi novoga čina pravomoćno osudjen, to i nova osuda, i svaka dalja osuda, ima izreći prema istim propisima osim bezuvjetne kazni još i dalju uvjetnu, dvaput veću, kazan te zaprijetiti ovršenjem uz isti odgodni rok. Ako pak vrijeme kušnje proteče, a da osudjenik ne počini proti istom starcu ili starici novi kažnjivi čin, radi kojega bi bio sudbeno osudjen i uslijed toga uvjetna kazan ovršena, smatra se, da uvjetna kazan nije nikada ni bila izrečena.

§ 5. Sud ima u osudi (§ 4. o. z.), kojom izreče kazan, ujedno odrediti pouzdanika uz dužnost, da odmah od vremena izrečenja osude, pa dok proteku tri godine nakon ovršenja bezuvjetne kazni, nadzire dalje ponašanje osudjenika prema starcu ili starici, te sudu o to mizvješćuje prema potrebi, a barem svaka tri mjeseca.

§ 6. Za pouzdanika ima sud odrediti i zavjeriti čestitoga i pouzdanoga, punoljetnoga muža ili takovu ženu, koji ili koja je sa starcem ili staricom iz iste upravne općine, pouzdaničkoj se dužnosti ne odupire, a po svom životu, zvanju i prilikama opravdava nadu, da će svoju dužnost valjano i uspješno vršiti. Glede podesnih osoba imadu sudu davati savjete i obavijesti sve oblasti, poglavarstva, dobrotvorna društva i pojedinci, na koje se sud obrati. Kada sud koga za pouzdanika odredi, imade o tom odmah obavijestiti nadležno općinsko poglavarstvo. Dužnost pouzdanika je počasna i besplatna.

§ 7. Proti osobi odredjenoga pouzdanika mogu sve stranke prigovoriti bilo u pravnom lijeku proti osudi bilo zasebnim prigovorom. Taj prigovor može se podnijeti i nakon toga, što isteče rok redovitoga pravnoga lijeka, sve dok traje dužnost pouzdanikova. Ako prigovori oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica, ima sud odmah odrediti drugoga pouzdanika. Ako prigovori osudjenik, vrši do rješenja prigovora svoju dužnost odredjeni pouzdanik. Osudjenikov prigovor može uvažiti i prvi sud, a samo, ako ga on ne uvaži, odlučuje o njemu sud, koji je zvan, da odluči o redovitom pravnom lijeku. Ako povodom prigovora pouzdanik prestane biti takovim,

odredjuje prvi sud odmah drugoga pouzdanika. Proti ovome je takodjer dopušten prigovor.

§ 8. Taj pouzdanički nadzor prestaje, ako osudjenik bude povodom pravnoga lijeka od krivnje pravomoćno odriješen; ili kada ne bude odriješen, ako oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica ili osudjenik medjutim ne umre; kada proteku tri godine nakon ovršenja bezuvjetne kazni.

Ali ako je medjutim proti osudjeniku zametnut postupak radi novoga kažnjivoga čina, počinjenoga proti istom starcu ili starici, traje pouzdanički nadzor dokgod traje taj postupak. A ako u novom postupku bude osudjenik radi novog čina pravomoćno osudjen, traje pouzdanički nadzor još tri godine nakon ovršenja prijašnje uvjetne i nove bezuvjetne kazni (§ 4., st. 2. o. z.).

§ 9. Ako je pouzdanik zapriječen vršiti svoju dužnost, imade to odmah javiti sudu, ako ikako može. Ako je pouzdanik sam zapriječen to javiti ili ako umre, imade to sudu odmah javiti općinsko poglavarstvo. Čim sud jedno ili drugo sazna, ima odmah odrediti drugoga pouzdanika. I proti ovome je jednako dopušten prigovor.

I sudovi i općinska poglavarstva imadu pouzdanike voditi u strogoj evidenciji.

§ 10. Ako pouzdanik svoje dužnosti valjano ne vrši, može ga sud na to opomenuti. A ako svoju dužnost navlaš povrijedi ili grubo zanemari, ima ga sud odmah svrgnuti sa časti pouzdanika, a radi prekršaja povrede pouzdaničke dužnosti osuditi na globu od 400 K do 4000 K ili zatvor od 8 dana do 6 mjeseci. Proti osudi dopušten je redoviti pravni lijek. Proti svrgnuću sa časti pouzdanika nema pravnog lijeka.

IV. O kažnjivu činu, počinjenu proti starcu ili starici, kada je počinitelj s njim ili s njom u bližnjoj svezi po trajnom ugovornom odnošaju.

§ 11. Ako je kažnjiv čin na štetu ili uz povredu starca ili starice počinilo lice, koje je s njim ili s njom u bližnjoj svezi (§ 4., st. 1. o. z.) po trajnom ugovornom odnošaju, što ga čini darovni ili kupoprodajni ugovor glede nekretnina starca ili starice uz priuzdržaj doživotnoga uživanja ili uzdržavanja za starca ili staricu ili koje drugo protučinidbeno trajno podavanje starcu ili starici, ili tome sličan ugovor, pa bio sklopljen i prije njihove starosti (§ 1. o. z.), onda ima sud u osudi ujedno izreći, da će ugovor biti ništav, ako ga oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica u zakonitom roku ništavim izjavi.

Ta uvjetna ništavost ima se izreći i proti nasljedniku ili drugomu pravnomu sljedniku ugovornika, ako počini onakav kažnjivi čin, a sve posljedice te izreke stižu i nasljednike ili druge pravne sljednike osudjenoga.

A ako će se možda uslijed kaznenoga postupka izreći uvjetno ništavim ugovor, na temelju kojega je štogod upisano ili bi se moglo upisati u gruntovnici, ima sud ureda radi, čim se taj kazneni postupak zametne, ili čim i nakon toga za takav ugovor sazna, odrediti i putem nadležnoga suda ondje provesti gruntovnu zabilježbu, da je takav postupak zametnut.

Kada se takav kazneni postupak konačno obustavi ili se odrješnom osudom pravomoćno završi, ima sud ureda radi odrediti i provesti brisanje one gruntovne zabilježbe.

Ali kada se takav postupak obustavi, a da to ne bude uslijed predmnijevane nekrivnje ili nekažnjivosti lica, protiv kojega se je vodio, briše se ona zabilježba tekar onda, ako oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica u roku od 14 dana nakon primljene obavijesti o obustavi zatraži, da se postupak radi izreke uvjetne ništavosti nastavi i provede. Taj rok za brisanje ima sud voditi u strogoj evidenciji.

§ 12. Ugovor, koji se osudom izreče uvjetno ništavim (§ 11. o. z.), smatra se, čim ga oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica ništavim izjavi, ništavim već od časa, kad je osudjenik počinio onaj kažnjivi čin, radi kojega je sudjen. Ako vrijeme počinjenja kažnjivoga čina nije ustanovljeno, ima se u osudi izreći, od kojega će se časa ugovor smatrati ništavim. O tom odlučuje sud pomnjivo uvažujući sve okolnosti.

I proti toj izreci mogu se stranke žaliti bilo u pravnom lijeku proti osudi bilo u istom roku zasebnim prigovorom. I o tom prigovoru odlučuje sud, koji je zvan, da odluči o redovitom pravnom lijeku.

Od časa ništavosti ugovora, koji se pravomoćno ustanovi, nastupaju sve gradjansko-pravne posljedice te ništavosti.

§ 13. Ako je na temelju ugovora, koji se osudom izreče uvjetno ništavim (§§ 4., 11., 12. o. z.), štogod upisano ili bi se moglo upisati u gruntovnici, ima sud ureda radi, čim osudu izreče, odrediti i putem nadležnoga suda ondje provesti uz brisanje zabilježbe zamenutog postupka zabilježbu izrečene uvjetne ništavosti.

Ako bi uslijed ništavosti ugovora prema postojećim propisima dozvoljiva bila kakova ovrha, ima presudni sud, čim se osuda izreče, na zahtjev oštećenoga ili povrijedjenoga starca ili starice dozvoliti, a nadležni sud provesti ovrhu do osiguranja.

Ako bi se uslijed ništavosti ugovora imao starcu ili starici ustupiti posjed, ima presudni sud, čim osudu izreče, na zahtjev oštećenoga ili povrijedjenoga starca ili starice dozvoliti, a nadležni sud provesti zaštitnu sekvestraciju onoga, što bi se imalo ustupiti. Ta sekvestracija ima samo svrhu zapriječiti, da osudjenik ne ošteti ono, što bi uslijed ništavosti ugovora imao ustupiti.

§ 14. Već u osudi valja izreći, da će nakon što mine 14 dana iza pravomoćnosti osude, te ako oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica ugovor ništavim izjavi, ujedno moći zatražiti, da presudni sud dozvoli, a redoviti ovršni sud provede, već kako će trebati i kako će zatražiti, ovršnu uspostavu prijašnjega gruntovnoga stanja

ili uspostavu prijašnjega posjedovnoga stanja, ili oboje, makar i uz ovršnu deložaciju osudjenoga.

Samo u okolnostima vrijednim osobita obzira može ovršni sud na molbu ovršeniku provedbu ovrhe odgoditi, nu ne preko dva mjeseca dana. Proti odgodi dopušten je pravni lijek na viši sud starcu ili starici a proti uskrati odgode ovršeniku, ali kada i viši sud odgodu uskrati, ovrha je provediva.

Ako uslijed ovrhe i prestane bližnja sveza (§ 11. o. z.), ne prestaje time prijetnja ovršenjem uvjetne kazni § 4. o. z.) ni pouzdanički nadzor (§ 5. o. z.)

§ 15. — Oštećeni ili povrijedjeni starac ili starica može, kada mine rok §-a 14. o. z., ugovor izjaviti ništavim i zatražiti ovrhu kadgod tečajem triju godina nakon ovršenja bezuvjetne kazni.

Ako u to vrijeme proti osudjeniku bude zametnut postupak radi novoga kažnjivoga čina, počinjenoga proti istom starcu ili starici, može izjaviti ništavost i zatražiti ovrhu tečajem cijeloga toga postupka i još tri godine nakon ovršenja prijašnje uvjetne i nove bezuvjetne kazni (§ 4., st. 2. o. z.)

Kada vrijeme zi izjavljenje ništavosti proteče, a da se ništavost ne izjavi, ugovor dobiva prijašnju valjanost i osudjenik je vlastan od presudnoga suda zahtijevati, da putem nadležnoga suda zabilježbu uvjetne ništavosti (§ 13., st. 1. o. z.) u gruntovnici briše.

§ 16. — Ako oštećeni li povrijedjeni starac ili starica umre, nakon što unutar roka §-a 15. o. g. ugovor ništavim izjavi, prelazi pravo zatražiti ovrhu po §-u 14. o. z. na starčevu ili staričinu ostavinu odnosno nasljednike.

A ako umre, a da ugovora ništavim ne izjavi, ali za to još nije minuo rok (§ 15. o. z.), može u novom roku od tri godine nakon smrti starca ili starice skrbnik ostavine ili očitovani nasljednik ili, dok skrbnik nije imenovan ni nasljednik očitovan, bivši sudbeni pouzdanik, u korist ostavine, podići proti osudjeniku tužbu na priznanje, da je svojim ponašanjem prema starcu ili starici nakon izrečene osude zaslužio, da se ugovor ništavim izjavi. Ta tužba, da je osudjenik to zaslužio, može se podići i proti nasljedniku ili drugomu pravnom sljedniku osudjenika.

Dok traje ta parnica, može tužitelj tražiti ovrhu do osiguranja (§ 13., st. 2. o. z.) i zaštitnu sekvestraciju (§ 13., st. 2. o. z.). — Ako tužitelj s tužbom konačno uspije, može se u korist starčeve ili staričine ostavine ili nasljednika voditi ovrha do namirenja (§ 14. o. z.).

Dok ne proteče rok za podignuće te tužbe ili dok ne bude pravomoćno odbijena, ne može osudjenik ni njegov nasljednik ni drugi pravni sljednik zatražiti, da se zabilježba uvjetne ništavosti u gruntovnici briše.

§ 17. — Osudjenik po §-u 4. ili 11. o. z. isključen je od nasljedovanja oštećenoga ili povrijedjenoga starca ili starice prema postojećim propisima o isključenju od nasljedstva. — Sposobnim nasljediti oštećenoga ili povrijedjenoga starca ili staricu postaje opet, kada proteče odgodni rok uvjetne kazni (§ 4., st. 1. o. z.) ili rok za

izjavljenje ništavosti (§ 15., st. 1., § 16., st. 2. o. z.), a da uvjet ovršenja kazni ne nastupi i da se ništavost ne izjavi.

§ 18. — Ako je osudjenik (§ 11. o. z.) ugovorom, koji se izjavi ništavim, zadobio bio posjed, smatra se do vremena počinjenja kažnjivoga čina odnosno mjesto toga osudom ustanovljenoga vremena (§ 12., st. 2. o. z.) poštenim posjednikom, dok se protivno ne dokaže. — Od onoga vremena pako smatra se nepoštenim posjednikom i odgovara kao takov.

§ 19. — Tko ovomu zakonu nastoji zlobno izbjeći, bilo što svome ugovoru (§ 11. o. z.) daje drugi vid, nego li mu po bivstvu pripada, bilo što varkom ili silom odvraća od izjave ništavosti ugovora ili od zahtijevanja ovrhe (§ 14. i 16. o. z.), — čini, ako to ne bude teže kažnjiv čin, prestupak zlobnoga izmicanja ovom zakonu i ima se kazniti globom od 4000 do 40.000 K ili zatvorom od jednoga mjeseca do jedne godine dana. Isti prestupak čini i istoj kazni potpada i sukrivac.

V. Završne odredbe.

§ 20. — Kazneni postupak po ovom zakonu vodi se po postojećim propisima o postupku radi kažnjivih čina; postupak glede pouzdanika uz shodnu uporabu postojećih propisa o izvanparbenom postupku; postupak na temelju izjavljene ništavosti ugovora (§ 14. o. z.) i uslijed ništavosti (§ 12., st. 6. o. z.) ili radi ništavosti (§ 16. o. z.) povedene parnice po postojećim propisima o gradjanskom parbenom i ovršnom postupku; — sve to uz obzir na odredbe ovoga zakona. — U svima postupcima sudi se po slobodnom uvjerenju, a postupa s osobitim pospješenjem u smislu §-a 2. o. z.

A kad se izreče osuda po §-u 4. i 5. ili §-u 11. o. z., ima se pismeno u osudi, a ako je ikako moguće, i usmeno prigodom proglašenja osude osudjenik strogo opomenuti i upozoriti naročito i na odredbe ovoga zakona i ima mu se protumačiti, koje može sebi pogodnosti svojim daljim ponašanjem po ovom zakonu pribaviti (§ 4., st. 5., § 15., st. 3., § 17., st. 2. o. z.) i koje ga zle posljedice mogu stići (§ 4., st. 1., 2. i 3., § 8., st. 3., § 14., § 15., st. 1. i 2., § 16., § 17., st. 1. u svezi sa st. 2. o. z.).

§ 21. Ovaj zakon stupa na snagu petnaesti dan nakon proglašenja u službenim novinama. Od toga dana ne može se nitko izgovarati neznanjem ovoga zakona.

§ 22. — Konačna provedbena klauzula.

Jedna nemoguća odredba državne financijalne uprave.

Priopćio **Ivan Z. Galić**, kr. banski savjetnik.

Financijalno ravnateljstvo u Zagrebu razaslalo je svim upravnim i sudskim oblastima okružnicu od 28. rujna 1921. br. 65.015/921./III., koja je odobrena rješenjem ministarstva financija, generalne direkcije od 22. listopada 1922. br. 16567. Ova okružnica glasi:

»1. Članak 16. privremenoga zakona o trošarini, pristojbama i taksama odredjuje, da se sve pristojbe bilo u gotovu, bilo u biljezima bez obzira na veličinu iznosa imadu unaprijed platiti.

2. Iznimku čini, gdje je po postojećem zakonodavstvu nemoguće platiti kod sudova unaprijed pristojbu ili iz toga razloga, što se bez prethodnoga odmjerenja, za koje je uslijed sabiranja podataka potrebno dulje vrijeme, pristojba proračunati ne može, ili da se strankama sačuva i osigura prvenstvo kod gruntovnih upisa.

(U točkama 3., 4. i 5. razlažu se ove iznimke).

6. Prema rečenom članku ne smije se niti jedna pismena molba, podnesak, pritužba i t. d. primiti, dok nije potpuna otpadajuća taksa podmirena. To je kod podnesaka, koje stranke, lica, osobno predaju.

7. Oni podnesci, koji stignu putem pošte, imadu se kroz uručbeni zapisnik provesti, te otpremiti na boravište podnosioca nadležnomu poglavarstvu, da ga pozove, da taksu ili manjak takse na podnesak podmiri u petdnevnom roku po primiću akta.

8. Poziv, kojim će poglavarstvo podnosioca na doprinošenje takse pozvati, imado b.ti pismen i uz primku dostavljen, a u njemu imade biti označeno, da će se, ne bude li taksu u 15 dana iza izdatoga poziva doprinesao, akt smatrati kao da nije podnesen.

9. Ako se je podnosioc odazvao te biljeg doprinesao, to će poglavarstvo pred njimo biljege na akt priljepiti, prebiljegovati te ga odašiljajućoj oblasti povratiti.

10. Kada mine 15 dnevni rok iza izdatoga poziva, a podnosioc biljege ne doprinese, poglavarstvo će priklopiti aktu izvještaj, da taksa nije blagovremeno položena, i oblasti akt vratiti. Kada ova bude akt primila, ona će ga, u koliko je propisno biljegovan, uzeti u raspravu, a u protivnom slučaju staviti ad acta, ne obavjestiv podnosioca.

Ako je podnesenje podneska vezano na rok, to se, ako je u roku nebiljegovan podnešen, a bilegovanje se naknadno izvrši, imade smatrati kano da je pravovremeno podnesen.

Osim navedenih slučajeva ne smije se niti jedan akt, koji potpada taksi, u raspravu uzeti, niti učiniti kakav posao, ako je za isti uvjetovana taksa, jer će se protivno uredujući činovnik kazniti s peterostrukim iznosom prikraćene pristojbe, a podnosioc imade prikraćenu pristojbu naknadno platiti.«

Nema sumnje, da ova okružnica odgovara slovu zakona o trošarini, pristojbama i taksama, koji je svojedobno vrijedio samo u Srbiji, a sada je protegnut na čitavu kraljevinu, ali ona s jedne strane produljuje rokove, koji su propisani u našim različitim zakonima o sudskim i upravnim postupcima, a u drugu ih ruku onemogućuje; u svakom slučaju zateže uredovanje a često prouzrokuje i gubitak važnih prava za stranke. Da je tome tako, razložit ću malo niže, a ovdje samo ističem, da je odredba, koja ne uzimlje obzir na postojeće životne potrebe i stoji u protuslovlju s postojećim zakonima, pravno nemoguća te se mora što prije izmijeniti.

Razmotrimo sudski postupak. Svi postupnici polažu naravski osobitu važnost na rokove i odredjuju točno njihov početak i svršetak kao i uvjete, uz koji se mogu rokovi produljiti. Brzina postupka, koju zakon u raznim sudskim postupcima zajamčuje radi važnosti predmeta, skraćuje rokove na 8, dapače i 3 dana, — a sada gornja naredba suvereno prebacuje sve te rokove ili ih opet jednostavno onemogućuje. Uzmimo, da su biljegovni propisi tako jasni, da ih onaj, koji se bavi njihovim proučavanjem, može sigurno uporaviti, — ali kako da ih kraj njihove naravi pozna i valjano uporavljuje svaki gradjanin, koji po postojećim propisima imade pravo, da pradlaže pismene podneske suda?- Ne bude li podnesak ispravno biljegovan, imade ga sud, kojemu je stigao poštom, poslati dopisom općinskomu (gradskom) poglavarstvu, u čijem području stanuje podnosilac, u svrhu, da ovo poglavarstvo pismeno pozove podnosioca na biljegovanje u roku od 15 dana od dana izdatoga poziva. Udovolji li podnosilac tome pozivu, smatra se njegov podnesak pravodobno podnesenim, inače ga ima sud staviti u spise bez ikakove obavijesti stranke. Tko pozna preopterećenost i perovodnoga i svega ostaloga osoblja kod sudova i upravnih oblasti, može si predstaviti, koliko traje, dok poglavarstvu stigne pismena zamolba suda za poziv stranke na biljegovanje i koliko treba, dok poglavarstvo pismeno pozove stranku na biljegovanje. Ne funkcionira li kod odnosnoga poglavarstva otpravništvo ili dostava kako treba, dobit će stranka poziv na biljegovanje vrlo često nakon izmakloga petnaestdnevnoga roka, poglavarstvo će podnesak vratiti sudu, ovaj će ga staviti u spise, a stranke će izgubiti svoje eventualno materijalno pravo radi nevaljanoga funkcioniranja oblasti. Bude li stranci konveniralo, da produlji rok, moći će ona nedostatnim biljegovanjem rok zavući polako za mjesec, dva i više. Što to znači naročito u otpovjednim, mjenbenim ili parnicama radi smetanja posjeda, lako može svatko razabrati.

U upravnom postupku, gdje je stranci nužno hitno rješenje, koje ne trpi odgode, jednako će gornja naredba izazvati pravu zbrku i brojno oštećenje stranaka, jer će često već davno proći rok, do koga je morala stvar biti svršena, dok se vrati manjkavo biljegovani podnesak. A koliki se suvišni posao naprćuje sudovima i oblastima u času, kada državna uprava zahtijeva i provodi redukciju činovništva!

Ocjene i prikazi.

Dr. Mih. Čubinski: Problem izjednačenja prava u ujedinjenom kraljevstvu S. H. S. i osnovne odredbe projekta srpskoga kaznenoga zakonika. Beograd. 1921. 16°, str. 108. (ćirilicom). — Prikazuje dr. Josip Šilović, sveuč. profesor.

Dr. M. Čubinski bio je do sloma redovan profesor na sveučilištu u Petrogradu i jedan od najvidjenijih i najproduktivnijih ruskih kriminalista novijega doba. Sada je profesor kaznenoga

prava na sveučilištu u Beogradu i član komisije za sastav osnove kaznenoga zakona iz krivičnoga postupka. Kako je poznato, komisija je zaključila bila, da će za osnovu reforme uzeti srpski projekat kaznenoga zakona od godine 1910. Od toga projekta izradio je Božidar Marković, sveučil. profesor, opći dio, Marko Gjurić, sudija kasac. suda, zločine protiv javnoga mira, protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, protiv sigurnosti javnoga saobraćaja za ljude, imovinu i vijesti, zbog lažnih isprava i mjera, zbog lažnih novaca, protiv lične slobode, protiv lične pravne sigurnosti, protiv državne sigurnosti, opštega mira i poretka, prestupe protiv lica i prestupe u odnosima izmedju gospodara i sluga; dr. Milutin Miljković, sudija prvostepenog suda u Beogradu, zločine protiv državnih vlasti i državnih činovnika i službenika, protiv života i tijela, protiv opštega zdravlja, protiv naravstvenosti (ćudorednosti); protiv braka i porodice, činovnika i sveštenika u službenoj dužnosti; dr. Dušan M. Subotić, sekretar ministarstva pravde, zločine protiv opstanka i osnovnoga uredjenja države, protiv pravosudja, protiv časti, protiv imovine, prestupe protiv državne vlasti i njenih naredaba i prestupe protiv imovine. Naša je komisija već na prvoj sjednici zaključila, da se preradba prema zahtjevima današnje nauke i savremenoga zakonodavstva te prema potrebama cijele kraljevine i projekta srpskoga kaznenoga zakona od g. 1910. i hrvatskoga krivičnoga postupka povjeri članovima, koji stalno stanuju u Beogradu, da se uzmognu konstantno dogovarati i zajednički raditi. Preradba krivičnoga postupka povjerena je profesorima dr. Božidaru Markoviću i dr. Nikoli Ogorelici, a preradba općega dijela kaznenoga zakona dr. Mih. P. Čubinskomu i dr. Tomi Živanoviću, dok je priredba posebnoga dijela ostavljena istim licima, koja su projekt izradila; samo je preradba partije dr. M. Mihatovića, koji je sada profesor kaz. prava u Subotici, povjerena Mihajlu Jovanoviću, predsjedniku kasac. suda.

U ovoj je monografiji štampan rezultat preradbe piščeve. Kako pisac ističe u predgovoru, odgovara ovaj njegov nacrt njegovim individualnim naučnim pogledima, dugogodišnjem iskustvu i učešću u više zakonodavnih komisija u Rusiji. Ne možemo podrobno analizirati ovdje piščevih nazora, jer nam za to manjka prostor, pak ćemo se ograničiti samo na najvažnija pitanja u osnovnim odredbama projekta. — Kod uvodnih odredaba pisac ne pristaje uz projekat glede razdiobe krivičnih djela. Projekat prihvaća dvodiobu, jer kaže u §-u 1., da su krivična djela zločini ili prestupci, dok je pisac za trodiobu, te predlaže, da se kaže u §-u 1., da su krivična djela teški zločini, zločini i prestupci. Projekat opravdava dvodiobu načelnom razlikom izmedju kriminalnoga i policijskoga neprava. U kriminalno nepravo spadaju prava krivična djela, koja vredjaju pravna dobra, a u policijsko nepravo takva djela, koja se sastoje u neposluhu državnim propisima, kojima je zabranjeno preduzimanje izvjesne radnje, pošto se njenim preduzimanjem po pravilu ugrožavaju pravna dobra, bez obzira na to, da li su ona njom

baš u tom slučaju ugrožena. Pisac misli, da ovo razlikovanje nije opravdano i da nema načelne razlike izmedju kriminalnoga i policijskoga neprava; razlika da je sama kvantitativna.

Ja držim, da je posve ispravno stajalište projekta, jer je na prvi pogled jasno, da je osnovna razlika izmedju delikta u pravom smislu riječi, kojim se uništavanju tudja pravna dobra ili se dovode u pogibelj, i policijskoga delikta, čistoga neposluha norme, kao što je primjerice nagla vožnja po ulici, u kojoj nema ni žive duše.

Kod povratne sile kaznenoga zakona zamjera pisac projektu, što nije uzeo a u obzir i blaži medjuzakon, to jest i zakon, koji je stupio na snagu nakon počinjenoga delikta, a nije već na snazi, kada se o tom deliktu sudi. Mislim, da nema nikakvoga razloga, da se uzme u obzir i ovaj medjuzakon, koji niti je bio normom za vrijeme počinjenja djela, dakle nije onda ni mogao biti povredjen, a niti je normom onda, kada se krivcu sudi, dakle se ne može kazati, da izražava u to vrijeme zakonodavčevu volju.

Pisac zamjera odredbi §-a 11. projekta, koja kaže, da se ne mogu izdavati stranci zbog političkih krivičnih djela kao ni zbog djela, koja su s ovima u vezi. Glede političkih krivaca se slaže, ali se ne slaže glede krivaca, koji su počinili koneksna krivična djela sa političkima. U potkrepu svoga mnijenja, da bi ove potonje valjalo izručiti, poziva se na kongrese instituta medjunarodnoga prava u Oksfordu i Ženevi i na medjnarodnu konferenciju u Rimu od god. 1898., te na ove dvije odredbe instituta medjunarodnoga prava: 1. ne priznavaju se više političkima (ne sont point reputées politiques) sa gledišta propisa, koji odredjuju izdavanje, zločini, koji su upravljeni protiv osnova svakoga socijalnoga uredjenja (contre les bases de toute organisation sociale), te se zbog toga ne ukazuju kao zločini samo protiv pojedine države ili protiv izvjesne forme državnoga vladanja; 2. ne dopušta se izdavanje ni za kompleksna i koneksna krivična djela političkim, samo ako se tiče zločina najtežih sa gledišta morala i općega prava.

Radi toga predlaže ovu redakciju §-a 11.: »Stranci se ne mogu izdavati zbog političkih krivičnih djela. Izdavanje zbog djela, koja su u vezi sa političkima, ili zbog teških zločina, koji su učinjeni protiv osnova svakoga društvenoga uredjenja, pa ma oni bili izvršeni iz motiva političkih, dopušta se, ako to nije izrično zabranjeno propisima naših ugovora sa stranim državama«. — Držim, da ima pisac pravo i da se svi koneksni zločini političkima ne smiju općenito izuzimati od izdavanja već stoga razloga, što se u svim novijim medjunarodnim ugovorima nalaze klauzule, koje odredjuju protivno. Ali o tom ću opširnije progovoriti drugom zgodom u ovom listu.

Kod kazni i mjera za javnu sigurnost pisac se prije svega ne slaže sa projektom u pitanju smrtne kazni, koju je projekat pridržao, a pisac je zabacuje. Redaktori projekta su je pridržali, jer su uvjereni, da bi posljedica ukinuća smrtne kazne bila nesumnjivo raščenje najtežega kriminaliteta, kada ni uz nju nije naročito lična

sigurnost u dovoljnoj mjeri zaštićena. Pisac je uvjeren, da je moći ovu svrhu postići i bez smrtne kazni brzom reformom krivičnoga postupka, sudskoga uredjenja i uredjenja kaznenih zavoda. Ja sam uvjeren, da je smrtna kazna opravdana tako dugo, dok je neophodno nužna za zaštitu pravnih dobara i interesa. A da je kod nas, na žalost, još nužna, dokazuju nam najteži zločini, koji se dnevice na raznim stranama naše domovine počinjaju na okrutan način. Neka počnu razbojnici i ubojice šteditи ljudski život, država će ih odmah slijediti.

Dalje pisac prigovara projektu, i to posve opravdano, što nije kod kazni slobode uz »robiju« uvrstio i »zatočenje« za ona krivična djela, koja su teške prirode, ali ne proističu iz prezirnih motiva. — Radosno pozdravlja pisac odredbe projekta, koje regulišu mjere bezbjednosti prema neuračunjivim i smanjeno uračunjivim krivcima, te prema alkoholičarima. Ali predlaže, da im se dodadu još dvije mjere bezbjednosti — i to: smještanje u zavod za prinudni rad takovih krivaca, kojih su prestupci prouzrokovani raspuštenošću ili mržnjom prema radu; a onda, da se uz policijski nadzor, koji svuda u praksi imade formalan karakter, uvede i staralački nadzor kao jedna vrsta zaštite nad otpuštenim kažnjenicima. Oba su ova prijedloga opravdana, samo će biti ovaj potonji još u dogledno vrijeme nemoguće valjano provesti u život, jer ne ćemo naći ljudi, koji bi htjeli uzeti pod svoju zaštitu otpuštenoga tata, varalicu, ubojicu itd. Kod kategorija krivnje prigovara pisac definiciji projekta o dolus eventualis, koji po projektu imademo, kada je učinilac, predvidjajući zabranjenu posljedicu, koja može iz njegova djela nastupiti, usvojio njeno nastupanje, bez obzira, da li je on to želio ili ne. Pisac drži, da je ova definicija preširoka, jer obuhvaća i svijesnu kulpu, t. j. slučaj, kada se je počinitelj opravdano nadao, da će predvidjenom uspjehu izbjeći. Za to predlaže, da se kaže »... predvidjajući zabranjenu posljedicu, koja je trebala da nastupi po običnom i normalnom toku stvari ...«

Meni se čini, da je ovaj dodatak piščev suvišan, jer čim se kaže, da imademo dolus eventualis, kada je počinilac usvojio nastupanje predvidjenoga uspjeha, već smo tim rekli, da se on nije nadao, da taj uspjeh ne će nastupiti, jer ga inače ne bi bio usvojio. Kod pravne bludnje zagovara pisac, da sud bude ovlašten ne samo na ublaživanje kazne u najširim granicama, već da u osobitim slučajevima i ne izreče nikakve kazne. To će biti u onim slučajevima, gdje počinilac dokaže, ne samo da nije znao za zakon, koji je povrijedio, nego da nije za nj ni znati mogao. I ja mislim, da pisac imade pravo, jer ne možemo govoriti o uzbuni individualne volje spram pravne volje, dakle o deliktu, kada počinilac za pravnu volju niti je znao niti znati mogao. Projekat odredjuje doba od četrnaest godina kao rok apsolutne neuračunjivosti kao i naša naredba od 13. prosinca 1918. Piscu se ta doba čini previsoka, te predlaže dobu od dvanaest godina, jer da sa tom dobi kod nas organizam djeteta sazrijeva. Ja sam protivnoga mnijenja i držim, da je do navršene

četrnaeste godine isključeno, da dijete ne samo znade, što radi, nego da može prema tome shvaćanju i raditi, da se može oduprijeti kušnji zla.

Projekat ne govori ništa o ispunjavanju nezakonite naredbe, te je prema tome onaj, koji ispuni nezakonitu naredbu, odgovoran potpuno tako, da mu sud može ublažiti kazan samo unutar redovitih granica. Pisac drži, da je to prestrogo, jer je teško javnomu zvaničniku vazda točno ispitati, da li je naredba pretpostavljene vlasti zakonita, a ako to i uvidi, teško mu je raditi protiv te naredbe. Zato predlaže, da se u zakon uvrsti odredba, da je u slučaju ispunjenja nezakonite naredbe sud ovlašten, da ublaži kazan po svojoj slobodnoj rasudi, t. j. da ne bude vezan ni na vrstu ni na mjeru kazne, kojom je to kažnjivo djelo ugroženo. Ma da se ovdje radovno radi o psihičnoj prinudi, ja sam protiv ovoga prijedloga, jer je svaki javni zvaničnik bezuvjetno dužan, da radi samo po zakonu i zakonitoj naredbi, pak mora da snosi i svu odgovornost, ako je radio protivzakonito, slušajući nezakonitu naredbu. Značilo bi uzdrmati u narodu vjeru u pravnu sigurnost, kada ne bi javni zvaničnici nosili potpunu odgovornost za svoje nezakonito djelo u svakom slučaju, dakle i u ovom, kada mu je povodom nezakonita naredba.

U §. 54. definira projekat pokušaj ovako: »Ko je izvršenje kakova umišljenoga zločina započeo, ali ga nije dovršio, kaznit će se za pokušaj«. Pisac misli, da projekat sa ovom definicijom stoji na objektivnom stajalištu kao i većina savremenih zakona i projekata. — Ja mislim, da projekat stoji na subjektivnom stajalištu, te da riječi »izvršenje zločina započeo« znače, da je počeo izvršenje djela, koje po njegovu mišljenju ima da proizvede namjeravani uspjeh. Ova bi definicija, kada bi stajala na objektivnom stajalištu, imala još riječ »djelotvorno«, kao što je ima naš kazneni zakon, koji stoji na objektivnom stajalištu. Dalje misli pisac, da ova definicija pokušaja ne označuje dosta precizno razliku izmedju nekažnjivih pripravnih djela i pokušaja, pa predlaže, da joj se doda: »(Ko je) ma kakovom radnjom, koja ulazi u biće zločina ili se neposredno ovome primiče. — Moje je mnijenje. da je definicija pokušaja, kako ju je usvojio projekat, jasnija i preciznija, nego li je definicija sa dodatkom piščevim. Kada bi se prihvatio piščev dodatak, ubrajalo bi se u pokušaj i radnje, koje se izvrše neposredno prije zločinačkoga napadaja na pravno dobro, a toga mi ne ćemo. Projekat kazni pokušaj po istoj kaznenoj stavci, po kojoji dovršeno kažnjivo djelo, kao što to čini i naš kazneni zakon. Pisac predlaže, da se po primjeru zakona iz druge polovice devetnaestoga vijeka odredi za pokušaj posebna blaža kaznena stavka, jer ma da je subjektivna krivnja kod pokušaja i dovršenoga zločina jednaka, nema kod pokušaja objektivnoga momenta, nema nanesene štete ugroženomu pravnomu dobru. Držim, da je stajalište projekta bolje, jer ne sili suca, da u svakom slučaju sudi pokušaj po nižoj stavci, dakle i onda, kada je uvjeren, da zaslužuje veću kazan, već mu ostavlja unutar granica kaznene stavke razriješene ruke.

Sasvim opravdano prigovara pisac §. 63. projekta, koji govori o pogibeljnim zločincima u povratu, jer se ne ograničuje na jednorodne zločine, i jer je prihvatio neodredjenu kazan, protiv koje pisac posve opravdano ustaje. Ali o tom važnom pitanju pobliže drugom zgodom. Pravo ima nadalje, kada prigovara §. 64. projekta, što uračunava pritvor i istražni zatvor u dosudjenu kazan i onda, kada je počinilac sam skrivio trajanje pritvora ili istražnoga zatvora. — Kod uslovne osude predlaže pisac, da se ona može opozvati ne samo onda, kada je počinilac za vrijeme kušnje počinio novo kažnjivo djelo, nego i onda, kada postoji hrdjavo vladanje njegovo, kao posjećivanje kartašnica, pijanstvo, svagdašnji nered, nahodjenje u društvu zločinaca, sumnjivih ljudi i t. d. — Ja se sa ovim prijedlogom piščevim ne mogu nikako složiti, jer se na ovaj način otvaraju širom vrata denuncijacijama i šikani onoga, koji se nalazi na prokušavanju, čiju slobodu vazda prijekim okom gleda oštećeni, koji će na svaki način prijavama nastojati, da ga opet strpa u zatvor.

Time sam u kratko prikazao glavne misli piščeve i označio svoje stajalište prema njima. Držim, da nakon toga ne trebam upozoravati čitaoca na ovu monografiju niti isticati njezinu važnost u našoj pravničkoj literaturi. Zahvalni smo piscu, što je, naučivši potpuno naš jezik, tako pomljivo proučio projekat i uložio svoje veliko stručno znanje i višegodišnje iskustvo u to, da naš novi kazneni zakon bude na visini današnje nauke i zakonodavstva, te što nam je rezultat svoga rada, koliko se tiče općega dijela projekta, tiskom priopćio.

•

Prof. dr. J. Conrad, Uputa u studij političke ekonomije. I. dio: Nacionalna ekonomija. Jedanaesto prošireno i dopunjeno izdanje obradio prof. dr. Hesse. Preveo dr. **Miljenko Marković.** Izdao dr. **Vuk Simić,** Zagreb, 1922. (164 + IV str.). — Priopćio dr. Juraj Andrassy.

U našoj još mladoj znanstvenoj literaturi treba isto tako nužno — na svakom polju — i originalnih obradba i prijevoda, pa valja želiti. da napredak u tom pogledu pokroči nešto snažnije, nego dosada. Nu dok se kod domaćih djela mora u početku paziti, da se preoštrom kritikom ne ubije volja za rad, treba tražiti, da se prevode samo najbolja strana djela. Kod toga valja paziti na naše posebne potrebe, pa je često izbor težak.

Tako se i kod izbora udžbenika političke ekonomije moralo izabrati izmedju dvije struje. Jedna, koju zastupa u glavnom francuska nauka, odlikuje se duhovitom i lako shvatljivom obradbom, koja zahtijeva — osobito kod težih problema — duža izlaganja. Njemački pisci većinom vole strogo dogmatsko prikazivanje, koje je radi svoje kraće forme zgodnije za memoriranje. Uzevši na um, da su Francuzi na polju političkih znanosti prvi, odlikujući se osobito bogatstvom ideja i intuitivnošću, mi bismo voljeli vidjeti u prijevodu

jedan od vrsnih francuskih udžbenika političke ekonomije. Ipak držim, da je izbor dra. Miljenka Markovića osobito sretan, jer valja misliti i na koristi, koje pruža zbijeno i dogmatsko prikazivanje.

»Uputa u studij političke ekonomije« od Conrada preradjena su sveučilišna predavanja toga poznatoga učenjaka, pa se zato ta knjiga odlikuje jasnošću i preciznošću izlaganja. Pisac je dugogodišnjim akademskim radom došao do pravoga načina obradbe i prikazivanja, koji je dovoljno razumljiv i ujedno podesan za učenje, a priklanjajući svim dijelovima knjige jednaku pažnju kod obradbe polučio je, da će čitalac prosuditi svaki faktor narodno-gospodarskoga života prema njegovoj zbiljskoj važnosti. Knjiga dakle služi u prvom redu djacima, ali će za njom bez sumnje rado posegnuti i širi — poslovni — krugovi, da budu ukratko upućeni u osnovne pojmove nauke i savremene probleme narodno-gospodarskoga života.

Razumljivo je, da se prevodilac morao boriti s nedostacima naše terminologije. koja je još u stadiju radjanja, pa se mora priznati, da je tu zadaću — dakako uz neke, ali manje nedostatke — riješio na zadovoljstvo. Teže ćemo osjećati, da prevodilac nije dosljedno upućivao na naše propise svagdje, gdje Conrad navodi njemačke. Isto tako bi mnogo koristila dopuna bilješka o literaturi iz godina 1920. i 1921. kao i citiranje nekih slavenskih djela, koja Conrad nije medju literaturom naveo, a zaslužuju pažnju, tako na pr. ono, što je Masaryk pisao o Marxovoj nauci.

•

Dr. Ivo Milić, Pregled madjarskoga privatnoga prava u poredjenju sa austrijskim gradj. zakonikom. Subotica 1921.

Pisac ove knjižice, starješina suda i honor. profesor na pravnom fakultetu u Subotici, nastoji — kako se iz samoga naslova vidi — iznijeti barem u najkraćim potezima razlike izmedju madjarskoga i austrijskoga privatnoga prava. Knjižica sadržaje: uvod, zatim, lično, porodično, tutorsko i starateljsko pravo; — 2. stvarna prava; — 3. tražbena (obligaciona) prava; — 4. nasljedno pravo. — Opširnije je prikazano obiteljsko i nasljedno pravo. Pisac je kod priredjivanja ove knjižice išao za praktičnom svrhom. Kako u Vojvodini po načelu pravnoga kontinuiteta vrijedi madjarsko privatno pravo, imade ova knjižica kao neki putokaz u tom obziru praktičnu vrijednost za to pravno područje naše države, te će kao takova mnogomu dobro poslužiti.

Dr. L.

Pravosudje.

a) Gradjansko.

Dijete može proti ocu, quem nuptiae demonstrant, podići tužbu na priznanje nezakonitosti poroda.

Rješenje stola sedmorice od 2. lip. 1921. br. 1301. (Osuda kot. suda u N. Gr. od 23. pros. 1920. br. 10544/gr.; osuda ban. stola od 9. velj. 1921. br. 2213.)

U parnici mldb. S. P. iz P. po skrbniku na čin, odnosno proti M. P. nepoznata boravišta u Americi po skrbniku na čin na priznanje, da je tužitelj izvan braka rodjen i da se tuženi nema smatrati ocem tužitelja spp. izrekao je kotarski sud u N. Gr. osudu, kojom udovoljuje zahtjevu tužbe iz slijedećih razloga: Tužitelj obrazlaže tužbu time, da je tuženi otišao u Ameriku pred više od 5 godina, a on tužitelj, da je rodjen 22. list. 1917., da dakle nije njega majka mu A. P. začela sa tuženim, već sa željezničkim namještenikom F. K. na postaji u N. Gr.

Srbnik tuženoga porekao je ove navode. Krsnim listom pod A—I kao javnom izpravom u smislu § 113. grpp. dokazano je, da je tužitelj rodjen 22. list. 1917. Svjedocima M. P., M. D. i I. Š. u smislu § 159. grpp. dokazano je, da je tuženi svakako prije godine 1916. otišao u Ameriku, da se odanle do poslije poroda tužiteljeva vraćao nije i da mati tužiteljeva A. P. sa tuženim u doticaj dolazila nije, jer je neprekidno kod kuće boravila; dokazano je dakle, da mati tužiteljeva A. P. nije tužitelja sa tuženim začela i da mu ovaj prema tomu nije otac, premda je u matici krštenih kao takav unešen. Nastaje pitanje, da li je tužitelj uopće ovlašten na podignuće ove tužbe? Skrbnik tuženoga porekao je to, navodeći, da to pravo pripada samo zakonitomu ocu odnosno njegovim nasljednicima, ali u nikojem slučaju tužitelju samom. — Ovaj sud stavio se je na stanovište tužiteljevo. — Ustanova § 158. o. g. z. istina navadja, da je otac, koji se ne priznaje otcem djeteta, dužan ustati tužbom na priznanje nezakonitosti istoga. No ova ustanova izričito ne zabranjuje, da to može učiniti i samo dijete. — Ratio ove zakonske ustanove bezuvjetno ide onamo, da zaštiti interese djeteta, što slijedi iz okolnosti, da ograničuje vrijeme za podignuće tužbe na tri mjeseca. Slijedi to i analogijom iz ustanove § 167. o. g. z., kojom zakon navlastito traži hranitelja djetetu, makar je i nezakonito. U nazočnom slučaju ostao je tužitelj svakako bez hranitelja, jer mu sadanji zakoniti otac živi u Americi i ne brine se za nj, a prema naravnomu ocu nema nikakovih prava. Interse svoje mogao je tužitelj jedino podignućem ove tužbe zastupati. Parbeni trošak valjalo je medju strankama prebiti, pošto se ne može uzeti, da se skrbnik tuženoga objesno ili proti jasnom slovu zakona u parnicu upustio (§ 573. grpp.)

Povodom priziva skrbnika tuženikova preinačio je banski stol prvostepenu osudu, te odbio tužitelja s tužbom iz slijedećih razloga: § 158. o. g. z. ustanovljuje, da je muž, koji tvrdi, da nije otac djeteta, koje mu je žena rodila, dužan oprijeti se zakonitosti rodjena djeteta u stanovitom roku, a § 159. ibid. daje to pravo i nasljednicima, ali isto tako u stanovitom roku, dočim zakon nigdje ne ustanovljuje, da to pravo pristoji i djetetu samomu, te je u teoriji i judikaturi nastalo sporno pitanje, da li pravo pobijanja zakonitosti rodjenja pripada i djetetu. S obzirom na to, da iz razumljivih etičkih razloga zakon štiti

predmnjevu zakonitosti, ima se i bez obzira na historijat postanka tih ustanova smatrati, da zakon djetetu toga prava priznati htio nije, već da je to pravo, kao osobno pravo htio pridržati jedino mužu, odnosno ako bi on prije roka ustanovljenoga u § 158. o. g. z. umro, njegovim nasljednicima.

Proti drugostepenoj osudi uložio je tužitelj previd s ništovnicom obrazloživši ga ovako: Drugostepena osuda osniva svoj pravrijek na propisima §§ 158. i 159. o. g. z., te na tvrdnji, da zakon nigdje ne priznaje prava djetetu, da pobija zakonitost svoga poroda, jer da iz razumljivih etičkih razloga nije zakon toga prava htio djetetu priznati. Svi su ti razlozi neosnovani.

Drugostepeni je sud očito previdio, da citirani §-i radi o pravu pobijanja samo jedne stranke, naime o pravu pobijanja zakonitosti proti djetetu, ter naznačuju osobe i uvjete, uz koje se može oduzet djetetu pravo zakonitoga rodjenja. Očito je dakle, da se u tim ustanovama ne govori o pravu druge stranke t. j. djeteta, da zakonitost svoga poroda pobija. — Ovi se §§ 158. i 159. o. g. z. ne mogu uporaviti na drugu stranku t. j. na dijete, a niti mogu služiti kao analogija za drugu stranku, jer je interes parbenih stranaka uvijek oprečan. — Propisi tih paragrafa dakle u nazočnom slučaju otpadaju, oni su irelevantni. — Pitanje je sada, da li made izričitih propisa, koji bi normirali pravo pobijanja druge stranke t. j. djeteta, odnosno ako takovih propisa nema, što vele ine ustanove o. g. z. za takav slučaj. — Prije svega je nedvojbeno, da izričitih propisa, koji bi drugoj stranci t. j. djetetu, nijekali pravo pobijanja, nema, kao što nema ni izričitih posebnih propisa, koji bi to pravo drugoj stranci t. j. djetetu konstatirali. — Iz svega toga slijedi, da bi zakon u slučaju, da je htio pravo pobijanja zanijekati djetetu, bio to izrijekom ustanovio, jer je to veoma važna stvar, pa jer to učinio nije i jer nema izričitih posebnih propisa, koji bi pravo pobijanja konstatirali, to se moramo pitati, što o tom vele ini propisi o. g. z.

Propis § 19. o. g. z. daje svakoj osobi, koja misli, da je u svojem pravu povrijedjena pravo tužbe. Ja sam povrijedjen u svojem pravu, što ne mogu, dok slovim kao zakonit postupati proti svojemu nezakonitomu ocu radi uzdržavanja, pa jer od »zakonitoga oca ništa nemam, ni ne dobivam, niti ću ikada šta dobiti, jer ako kada dodje iz Amerike, sigurno će se oprijeti zakonitosti poroda sâm, a ako umre, nasljednici će se njegovi poslužiti pravom po § 159. g. z. protiv mene, to je jasno, da je moje pravo na uzdržavanje kroz sve to vrijeme viseće i iluzorno. A je li to ikoji zakon može dozvoliti, da dijete dodje glede prava uzdržavanja u iluzorni položaj? Ne! Jasno je dakle, da pravo djeteta na pobijanje zakonitosti poroda izvire iz § 19. o. g. z., te da ja po tom paragrafu imadem pravo odstraniti sve zapreke, koje su mojemu pravu uzdržavanja od nezakonitoga oca na putu. — Što više, to se moje pravo može zaključiti iz § 276. o. g. z., po kojem je mojemu zakonitom ocu imenovan u ovom predmetu skrbnik, jer je otsutnošću mojega zakonitog oca smetano izvršivanje moga prava proti nezakonitomu ocu. Ovo moje stanovište uzeto je iz naravi stvari, pa je isto prihvatila i vrhovna judikatura (plen. rješ. od 1. pros. 1910. br. 3245. i plen. rješ. od 15. svib. 1913. br. 1707.; br. 15. I. i br. 734. II. Čimićeve zbirke), te nije stoga istina, da je to pitanje u judikaturi sporno. — Zanimivo je istaknuti, da je plenarna rješidba našega vrhovnoga sudišta od 15. svib. 1913. izišla usuprot protivnomu starijemu stanovištu vrhovnoga bečkoga sudišta. To je i pravo, jer ako zakon iz raznih etičkih razloga štiti predmnjevu zakonitosti, mora on takodjer iz razloga etičkih, a i životnih, omogućiti djetetu, da dodje do prava uzdržavanja,

a ne iz etičkih razloga manje važnosti pustiti, da etički i životni razlozi veće važnosti ne dolaze do uvaženja.

Povodom spomenutoga previda preinačio je stol sedmorice drugostepenu osudu, te uspostavio prvostepenu osudu na slijedeće obrazloženje: Niština u postupku nema, te valja stoga žaobu ništovnu zabaciti. — U samoj pak stvari je prvosudna osuda opravdana svojim razlozima, pa ju valja povodom previda tužiteljeva uspostaviti uz preinaku banskostolne osude.

Priopćio: **dr. Uroić.**

Nije svjedok završan u smislu § 155. grpp. kao interesiran zato, što sa dovoditeljem svjedoka živi u istom kućanstvu. Interesiranost mora biti obrazložena.

Rješidba stola sedmorice od 4. stud. 1921. br. 2799. (osuda kotarskoga suda u Zlataru od 30. stud. 1920. br. 3127.; osuda bans. stola od 9. ož. 1921. br. 4249.)

Tužiteljica K. R. dokazuje u tužbi svoje pravo vlasnosti jedne oranice gruntovnih izvatkom i diobnim listom, pa kao vlasnica zahtijeva od tuženoga A. M., koji prijepornu oranicu drži nepovlasno u svojem posjedu, priznanje prava vlasnosti i ustup u posjed iste oranice. Tuženi u odgovoru na tužbu priznaje, da prijepornu oranicu posjeduje, te navodi najprije, da ju je dobio prije 30 godina na dar od tužiteljičina oca, sada pok. M. K., zatim da ju je dobio za učinjene usluge i za užitak, te napokon da mu ju je pok. M. K. prodao, o kojoj kupoprodajnoj pogodbi da je bila načinjena pismena isprava, koja da mu se zametnula. Za sve to veli, da nema dokaza. Stavlja prigovor, da je preko trideset-godišnjim posjedom stekao pravo vlasništva na prijepornu oranicu. U dokaz činjenice, da prijepornu oranicu posjeduje, poziva se na svjedoke: I. P., J. K., J. Š. Tekom parnice doprinio je tuženi u odgovoru spomenutu pismenu ispravu od 9. trav. 1884.

Tužiteljica je navode tuženoga u cjelosti porekla, a napose poriče, da je pok. M. K. glede prijeporne oranice njezin pravni prednik, te navadja, da je istu stekla proprio jure, a ne jure haereditario. Pismenoj ispravi poriče da sadržaje kupoprodajnu pogodbu, jer se u istoj ne navadja kupovna cijena, te što nema prihvata sa strane tuženoga kao kupca. Nadalje poriče istinitost toj ispravi, kao što i identitet objekta, o kojem se u toj raspravi radi, sa prijepornom oranicom. Na prigovor, da je tuženi dosjelošću stekao pravo vlasnosti prijeporne oranice, odvraća, da njegov posjed, kada bi i dokazano bilo njegovo trideset-godišnje trajanje, nije sposoban za stečenje vlasnosti dosjelošću jer tuženi nije do posjeda došao temeljem kupoprodajne pogodbe. U dokaz ove tvrdnje poziva se tužiteljica na sam tekst po tuženom doprinešene isprave, u kojoj se veli, da pok. M. K. ustupa tuženomu pravo uživanja na prijepornu oranicu; zatim na samo priznanje tuženikovo. Ovo priznanje, da je učinio, kada je nakon podignuća tužbe došao k njoj u kuću, te ju pozvao, da stvar izvansudbeno urede tako, da si ona prijepornu oranicu iskupi tim,da mu isplati založnu svotu od 160 K. U dokaz ovoga priznanja, koje je tuženi porekao, pozvala se tužena na svjedoke G. J. i K. R. uz svoju domirnu prisegu, a uz to navratila tuženomu glavnu niječnu, jesno uzvrativu, prisegu. Tuženi je prisegu prihvatio, a svjedocima stavio prigovor sumnjivosti i završnosti u smislu § 155. grpp. Tuženi je još naveo, da za istinitost isprave nema dokaza. Tvrdnju tuženoga glede trideset-godišnjega posjeda je sasma posvjedočio jedino klasični svjedok I. P. A tvrdnju tužiteljice glede priznanja tuženikova: da drži prijepornu oranicu u zalogu, posjedočili su oba svjedoka G. J. i K. R. —U preslušnom zapisniku ovih posljednjih svjedoka zabilježeno je u odgovoru na 7. toč. generalija: »Pošto živi sa tužiteljicom u istom kućanstvu »interesiran«.

Prvi sud udovoljio je u cjelosti tužbi. — Banski stol je prvosudnu osudu preinačio, te sudio po zahtjevu tužbe uvjetno, ako tuženi ne položi domirnu prisegu: »Istina, da uživam i posjedujem prijepornu oranicu neprekidno preko trideset godina dana«, — zatim odlučnu prisegu: »Nije istina, da sam tužiteljici nakon što me je ovom tužbom tužila, ponudio vansudbenu nagodu onamo, da ona iskupi prijepornu čestisu, koja da mi je založena za 160 K ili 80 for.«, odnosno ako ne položi makar samo jednu od ovih prisega.

Razlozi: Niština predvidjenih u § 339. gpp. nema u postupku. Valjalo je stoga ništovnu žaobu zabaciti. — Tuženi tvrdi, da posjeduje i uživa spornu česticu preko trideset godina dana, pa da je dosjelošću stekao na nju i pravo vlasnosti, a tužiteljica tome nasuprot, da tuženi nije mogao dosjesti tu česticu, jer da ju drži samo u zalogu. — Ovu tvrdnju posvjedočio je G. J., a donekle i K. R. — Ali pošto je prvi svjedok pastorak, a potonji nevjesta tužiteljice, ter oboje živu s njom u zajedničkom kućanstvu, pa imadu po tom od uspjeha parnice očekivati posredno il neposredno štetu ili korist, tuženi im je prigovorio završnost, te se ne može na te njihove iskaze uzeti obzir. Tome nasuprot posvjedočio je klasičan svjedok I. P., tridesetgodišnji tuženikov posjed spora. Stoga je taj poludokaz upotpunjen domirnom prisegom. U pogledu činjenice, da tuženi drži uparničenu česticu u zalogu, valjalo je suditi na odlučnu po tužiteljici ponudjenu a po tuženome prihvaćenu odlučnu zakletvu. Iz gornjih razloga valjalo je povodom priziva tuženikova prvostepenu osudu preinačiti i suditi kako je u tenoru ove osude navedeno. — Trošak se parbeni prebije u svakom slučaju, jer se ne može uzeti, da se je koja od stranaka objesno upustila u parnicu.

Stol sedmorice ukinuo je banskostolnu i uspostavio prvosudnu osudu. — Razlozi: Gruntovnim izvadkom A-I i diobnim listom B-I dokazala je tužiteljica naslov i način stečenja na utuženoj čestici a tuženi je sudbeno priznao, da se nalazi u posjedu odnosno držanju iste, čim je udovoljeno obim predpostavkama §-a 369. o. g. z. Bez obzira na to, može li se iz konteksta priloga I—IV zaključiti, da je izmedju tuženika i sada pokojnog M. K., oca tužiteljica (glede kojega nije dokazano, da je u prijeporu njezin prednik, jer ona tvrdi, da utuženu česticu nije dobila putem nasljedstva, već na naslovu zadružne diobe) došlo glede prijepora do kupoprodajne pogodbe uopće a naročito obzirom na neustanovljenu kupovnu cijenu. Konstatovati valja, da je tužiteljica prigovorila istinitost toga priloga kao i to, da se isti ne odnosi na utuženu česticu i da ga tuženi nije prihvatio, a ovaj je očitovao, da nije kadar dokazati istinitost istoga, po čemu taj prilog ne pruža nikakova dokaza. Tuženi je dalje stavio prigovor dosjelosti, jer da prijepor uživa preko trideset godina. To je izrično potvrdio svjedok I. P., a donekle i svjedoci J. K i J. Š. Nu tužiteljica je sa svoje strane prigovorila, da je sam tuženi u njezinoj kući izjavio, da uživa prijepor na temelju antihretičke pogodbe, što su u cijelosti potvrdili svjedoci G. J., pastorak tužiteljice, i K. R., kojoj je prema generaliama u za-

pisniku o njezinu preslušanju tužiteljica svekrva, a prema izvodima u previdu nije joj nikakova rodbina.

Tuženi je tim svjedocima prigovorio završnost, nu iz okolnosti, što žive u zajedničkom kućanstvu sa tužiteljicom, ne može se zaključiti na završnost u smislu § 155. grpp., a opaska, da su interesirani, ako je i pala iz njihovih usta, što se ipak ne da pretpostaviti, nije ničim obrazložena. Prema tomu polučen je potpun dokaz o tom, da tuženi drži prijepor temeljem antihretičke pogodbe, pa se ne može pozivati na dosjelost (§ 1462. o. g. z.), kako je po prvom sudu pobliže obrazloženo. — Valjalo je za to uvaženjem previda ukinuti osudu kr. banskoga stola i uspostaviti onu prvoga suda. — Trošak pravnoga lijeka tužiteljice dosudjen je po § 573. grpp. Dr. D. V.

Prilog tumaćenju §. 1. zak. od 13. trav. 1918. o proglašenju mrtvim.

Rješenje stola sedmorice od 21. srp. 1921. br. 1869. (odluka sudb. stola u P. od 14. velj. 1921., rješenje bans. stola od 6. trav. 1921. br. 6244. IV. 275).

A. L. iz B. u N. G. zamolio je molbom br. 281/gr. R-31/1921. kod sudb. stola u P. kao po kot. sudu u N. G. postavljeni skrbnik J. F. iz B., da se glede potonjega, koji je kao vojnik god. 1914. u Loznici u Srbiji bolestan vjerovatno umro, povede postupak za proglašenje mrtvim. Na ovu molbu izdao je sudb. stol u P. slijedeću odluku: Ova se molba kao preuranjena u pomanjkanju uvjeta §. 1. toč. 2. zakona od 13. trav. 1918. (br. 26. Zbor.), odbija, jer još nije isteći mogao rok od jedne godine dana nakon svršenoga rata, pošto dan svršenog rata nije prema ovome zakonu naredbenim putem ustanovljen.

Povodom utoka A. L. izdao je banski stol slijedeću rješidbu: Uvaživ, da molitelj tvrdi, da je J. F. bio kao vojnik u ratu kod Loznice, te da ga je u jeseni god. 1914. A. G. na smrt bolesnoga uveo u jednu kućicu i predao nekim žiteljima, a kada se za par dana vratio, da su mu spomenuti žitelji pokazali F. grob; uvaživ, da se je prema tomu E. mogao nalaziti u očitoj smrtnoj pogibli, pa da prema tomu nije isključeno, da se predmet prosudjivati ima po al. 2. §-a 1. zak. od 13. trav. 1918. (Zbor. br. 26.) o proglašenju mrtvim; obnašao je povodom utoka moliteljeva napadnutu odluku ukinuti, te prvostepenomu sudu naložiti, da rečenu molbu ponovno u pretres uzme i mimo otputujućeg razloga dalje po zakonu postupa.

Povodom rješidbe banskoga stola imenovao je sudb. stol J. F.-u skrbnika na čin, te mu dostavio drugostepenu rješidbu. Isti se proti toj rješidbi žalio na stol sedmorice, koji je povodom toga donio slijedeću rješitbu: Uvaživ, da se iz molbe razabire, da je nestatnik J. F. poginuo u ratu, da se slučaj ima prosuditi po toč. 3. §-a 1. zakona od 13. trav. 1918. (Zbor br. 26.); — uvaživ doduše, da nije dosele izdana posebna naredba o prestanku ratnog stanja, nu da je taj prestanak implicite sadržan u uredbi o pravnoj likvidaciji stanja stvorenoga ratom 1914.—1920. (br. 148. Službenih Novina), koja je stupila na snagu 21. lipnja 1920., što se naročito razabire iz odsjeka IV. čl. 50—58, pa da ne ima stanovite zapreke za postupak po toč. 3. §-a 1. uvodno citiranoga zakona; — obnašao je previdni utok skrbnika J. F.-a otputiti, te iz gore navedenih razloga potvrditi rješidbu banskoga stola. U smislu te rješidbe poveo je sudb. stol. dalji postupak.

Priopćio: dr. Uroić.

Zahtjev tužbe može glasiti i na stranu valutu. Ako je dug imao biti plaćen u inostranstvu, može zahtjev glasiti na platež domaće valute prema kurzu u vrijeme plateža.

Rješidba stola sedmorice od 16. ožuj. 1922. br. 535 (osuda kot. suda u Osijeku g. g. od 16. 6. 1921. br. 3892/gr. osuda ban. stola od 29. 9. 1921. br. 17137).

Tužiteljica je davala hranu tuženomu u Americi, te joj je on na račun iste ostao dužan 10 dolara. Uslijed naloga ban. stola tužiteljica je promijenila tužbu od 10 dolara na svotu od 1350 K računajući dolar po kurzu u vrijeme tužbe. — Sve tri molbe udovoljiše tužbi u cjelosti.

Razlozi stola sedmorice: Nije osnovana žalba tuženoga, da je pravni razlog preinačen, jer naplata za hranu, zahtjevana je već u tužbi. Ne stoji ni dalje njegova tegoba, što nije dolar uzet sa 8 K, t. j. po kurzu u vrijeme dospjelosti godine 1915. kako bi to imalo biti po § 326. trg. zak. Pozivanje na taj zakonski propis nije opravdano, jer sve da se radi o poslu trgovačkom (§§. 1., 264. trg. zak.), kao što se ne radi, cit. § 326. govori o ugovorenom mjestu izvršenja u ovozemstvu. A ovdje imalo se po ugovoru platiti u Americi, pa je opravdano ugovorenih 10 dolara zahtijevati u mjestu utuženja upravo tako, kao da je ugovoren platež efektivnih dolara u ovozemstvu. Opravdana je dakle primjena §. 18. zak. čl. XXXVI: 1899. (Zbor. br. 94).

Pravilni zahtjev svoje tužbe, glaseći na 10 dolara, ispravila je tužiteljka po ukidnoj rješidbi kr. ban. stola od 20. I. 1921. br. 55 na 1350 K, t. j. 135 K za svaki dolar po kurzu dana tužbe. Banski stol naime (u razlozima napadnute osude) kao što i tuženi u svojem prvom prizivu neosnovano uzimlju, da zahtjev tužbe svakako mora da glasi na krunsku ili dinarsku valutu obzirom na propis §. 905. o. g. z. To je neosnovano već zato, jer § 905. o. g. z. radi o slučaju, gdje se mjesto, u kojem se pogodba ima izvršiti, ne može ustanoviti ni po ugovoru stranaka, ni po naravi ili svrsi posla. A ovdje je nepreporno ugovoreno, da valja platiti u Americi. Nu i ispravljen zahtjev tužbe, glaseći na 1350 K mora se smatrati opravdanim, kada tuženi ne poriče, da je kurs u vrijeme tužbe bio 135, niti se brani time, da je medjutim pao.

Pod »oblašću« u §. 20. zakona o zadrugama razumijeva se upravna oblast. Ako ova odluči, da nešto ne spada u osebunjak, ne može se s uspjehom staviti prigovor osebunjka u parnici pred sudom.

Rješidba od 15. ožujka 1920. broj 331 (osuda kot. suda u Dvoru od 30. ožuj. 1920. br. 1621/gr., osuda bans. stola od 9. lip. 1920. br. 9815).

Zadruga utuži prijašnje svoje zadrugare na priznanje vlasnosti nekretnina. Tuženi su priznali tužbu glede jedne čestice, a za ostale dvije tvrde, da su njihovim osebunjkom nabavljene. — Sve tri molbe udovoljiše tužbi.

Razlozi treće molbe: U §. 20. zadr. zak. izrečena je predmjeva, da se smatra vlasnošću zadruge, što god privrijedi kućegospodar ili koji član zadruge. Zakon dozvoljava zadrugarima tu predmjevu oboriti, u koliko dokažu pred oblašću, da su stekli što dopuštenom posebnom radnjom, svojim posebnim imetkom ili svojim osobnim pravom. Rješidbom zemaljske vlade nije stvorena samo predmjeva, da je prijepor zadružni, već je njom potvrdjeno, da zadrugarima nije uspjelo zakonsku predmjevu oboriti i dokazati ustvrdjeno svoje pravo. Nema nikakve dvojbe, da je upravna vlast bila vlasna o vlasničkom sporu u nazočnom slučaju odlučiti, jer se je radilo o uredjenju odnošaja unutar zadruge same.

Prijepor nastao je iz skupnoga odnošaja uživanja zadružnih nekretnina; dakle se radi o zadružno-pravnom medjusobnom odnošaju, a rješavanje takovih odnošaja spada pred upravnu oblast. — Navod izvanrednoga previda, da je kup prijepora uslijedio nakon obavljene diobe zadružne, kosi se sa sadržajem spisa, jer je tužiteljica u zapisniku od 30. ož. 1920. ustvrdila, da je to zemljište kupljeno prije potajne diobe, a tuženi u svom protuočitovanju nisu to porekli.

Pod zabranu stavljeni predmeti mogu se ovršnim putem oduzeti, ako je zabrana ukinuta.

Rješidba stola sedmorice od 12. siječnja 1922. broj 37. (odluka kot. suda u Koprivnici od 13. kolov. 1921. br. 10.296/gr., rješidba bans. stola od 14. rujna 1921. br. 16.594.)

Prvi sud je dozvolio zabranu na pokretnine, te je tu zabranu banski stol odobrio, a uslijed toga prvi sud proveo svoju odluku i stvari zabranjene predao pohranitelju. — Stol sedmorice je ukinuo zabranu, jer joj nije bilo mjesta i naložio platež troška pravnih lijekova moliteljici.

Pohranitelj je medjutim umro, a moliteljica zabrane spremila pod zabranu stavljene stvari sebi. Protustranka zamoli na temelju rješidbe stola sedmorice ovršno oduzeće stvari uzetih pod zabranu, koje su kod moliteljice, te ovrhu na pokretnino radi dužnoga troška.

Prvi sud udovolji molbi i oduzme stvari te ih preda molitelju. — Banski stol uvaživ, da je stol sedmorice ukinuo niže odluke, kojima je dozvoljena sudbena zabrana na utužene pokretnine, uslijed česa provedena zabrana pokretnina nema pravne podloge, pa je stoga napadnuta odluka opravdana i na zakonu osnovana;

uvaživ, da se ovrha na dosudjene troškove tuženiku temelji na istoj rješidbi stola sedmorice, pak je dozvoljena ovrha radi utjeranja dosudjenih troškova takodjer opravdana; — obnašao je utok A. P. otputiti i napadnutu prvosudnu odluku potvrditi. — Stol sedmorice otputi vanredni previdni utok.

O nadležnosti kod mješovitih brakova. Nije očita nenadležnost, ako muž pravoslavne vjere, oženjen sa evangelikinjom, traži raspust kod nadležnoga sudbenog stola.

Plenarna rješidba stola sedmorice od 21. siječnja 1922. br. 3476 (odluka sudb. stola u Zagrebu od 10. stud. 1920. br. 30.589/gr., rješidba bans. stola od 12. siječ. 1921. br. 22.720/1920.)

Tužitelj pravoslavne vjere, vjenčao se sa tuženom, koja je evangeličke vjere, po evangeličkom crkvenom obredu. On traži raspust braka radi toga, što je od tužene spolno obolio i jer ona živi nemoralnim životom. — Prvi sud odbije tužbu radi očite nenadležnosti i uputi tužitelja na ženidbeni sud njegove vjere.

Banski stol uvaživ, da se po čl. III. ces. pat. od 29. studenoga 1852. no imaju uporavljivati propisi o pravu ženidbenom, što su normirani u poglavlju drugom opć. gradj. zakonika, u koliko se tiču raspušta ženidbe na pripadnike vjerozakona istočno-pravoslavnoga; — uvaživ, da po tom nije nadležan svjetovni sud, da raspravlja o raspustu braka sklopljenoga izmedju tužitelja i tužene (čl. II. ces. pat. od 16. velj. 1853.); — uvaživ, da je po tom napadnuta odluka prvostepenoga suda na zakonu osnovana (§. 1. gradj. sudov. te §. 2. sl. a., grpp.); — obnašao je ništovnu žalbu tužitelja zabaciti, a njegov utok otputiti i potvrditi odluku prvog suda.

Stol sedmorice: uvaživ, da je po §-u 1. sudovnika vlastan sud ureda radi stranku odmah otputiti samo u onom slučaju, kada obnadje, da je očevidno nenadležan; — uvaživ, da okolnost, što je tužitelj istočno-pravoslavne vjere, sama po sebi još ne dostaje, da bi se moglo to ustvrditi, jer se iz tužbe s druge strane razabire, da je tužena sljedbenica evangeličke vjeroispovjesti; — uvaživ da specijalni kakov propis vrhu sudske nadležnosti za mješovite brakove izmedju istočno-pravoslavnoga i evangeličkoga bračnoga druga ne postoji;* — uvaživ, da po tome sami navodi tužbe ne dostaju, da se tužba odmah odbije; — obnašao je: povodom žalbe ništovne i izvanrednoga previdnoga utoka tužitelja po §-u 342. s obzirom na §. 339. toč. 3 grpp. ukinuti obje niže odluke, te prvostepenom sudu naložiti, da tužbu ponovno u pretres uzme, te po zakonu dalje postupa. — Trošak pravnoga lijeka imade u pomanjkanju uvjeta §-a 318. grpp. sam utjecatelj nositi.

Jamčevinom osigurana tražbina ne zastaruje.

Osuda stola sedmorice od 12. siječ. 1922. br. 9. (osuda kotar. suda u Iloku od 9. lip. 1921. br. 4810/gr., osuda bans. stola od 7. ruj. 1921. br. 16.123.).

Tužitelj traži povratak kaucije od 400 K, koju je tuženomu položio kod sklapanja zakupnoga ugovora jednoga kamenoloma. Ugovor je sklopljen 1908., a prestao je koncem 1915. Tužba je dignuta 3. srp. 1917. Tuženi prigovara, da nije kamenolom primio u redu i da prema alineji 2. §-a 15. ugovora, koja glasi: »Die Kaution wird so lange im Depot der Herrschaft gehalten werden, bis nach Ausgang der Pachtzeit das Pachtobjekt den Bestimmungen dieses Vertrages gemäss in vollstaändiger Ordnung übergeben sein wird«, ima pravo zadržati jamčevinu.

Tuženi je dokazao, da nije kamenolom primio u redu, a tužitelj osniva svoje pravo na §-u 1111. o. g. z.

Tužba je odbita u svim molbama. — Razlozi stola sedmorice: Pogodbom izmedju tužitelja i tuženika izrično je ustanovljeno, da će položena jamčevina tužiteljeva ostati tako dugo u pologu kod tuženoga vlastelinstva, dok ne bude nakon prestanka zakupnoga odnošaja prema odredbama pogodbe zakupni objekt u potpunom redu predan tuženiku. Iskazima preslušanih svjedoka ustanovljeno je, da tužitelj nije zakupni objekt u smislu zakupne pogodbe tuženiku u redu predao i toj svojoj obvezi udovoljio, pa stoga ne ima ni prava zasada tražiti povratak jamčevine. Primjeni § 1111. o. g. z. ne ima dakle mjesta. Prema tomu nisu suglasne osude nižih sudova utemeljene i t. d.

---

* Srav. Leske-Loewenfeld, Das Eherecht der europ. Staaten u. s. w. (Lovrić, Kroatien und Slavonien) str. 169. op. 5; Lovrić-Mudrovčić, Gradjanski sudovnik, str. 16. sl. c.

b) Kazneno.

Pripremne radnje i dovršenje djela prema §. 87. a) srp. kriv. zakona. — O tumačenju člana 9. ustava. Politički zločin apsolutni i relativni i tumačenje biti političkog zločina.

Rješidba stola sedmorice od 21. siječ. 1922. br. 3299/1921. (Osuda sudb. stola u Zagrebu od 26. list. 1921. I. 3579—1921.).

Prvi sud je sudio: A. A. još sa četvoricom optuženih krivi su: što su od početka godine 1921. i dalje kao pristaše komunističkih ideja a u svrhu, da pospješe polučenje konačnog cilja komunističke nauke t. j., da se putem revolucije, silom i krvoprolićem uvede sovjetski režim u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, i nastojeći putem terorističke akcije preduzimanjem atentata na vodeće državne ličnosti i najviše državne funkcionare, a u prvom redu na ministra Milorada Draškovića kao začetnika »Obznane« prisiliti vladu, da povuče »Obznanu«, kojom je radi sačuvanja postojećega društvenoga poretka i državnoga ustrojstva zabranjena svaka komunistička i druga rastrojna propaganda, obustavljene njihove organizacije, zatvorena njihova zborišta i t. d. — udružili se, snabdijevali se samokresima, obdržavali dogovaranja u Bjelini, Novom Selu kraj Bjeline i u Beogradu, kamo su se krajem mjeseca trav. 1921. L., A., P. i I. uputili, gdje su dana 30. trav. odlučili, da će izvesti atentate na ministra predsjednika P., te ministre D., P. i K., u koju svrhu su P. i A. oboružani samokresima dana 30. trav. 1921. po podne kod pogreba ministra vojnog B. J. a onda opet sutradan t. j. 1. svib. 1921. na Vaskreseniju kod saborne pravoslavne crkve u B. vrebali na ta lica, napose... (ostalo ispušteno).

A. A. dana 21. lip. 1921. u Delnicama vrebajući na ministra M. D. u nakani, da ga usmrti, i uzevši na sebe vid bezazlenoga prolaznika nenapadno mu se približio, dok je ovaj sjedio na klupi u parku i čitao novine, pa onda iznenadno izvukavši u posljednji tren iz džepa revolver tako, da ministar D. to nije mogao spriječiti, u njega ispalio iz neposredne blizine dva hitca, od kojih ga je s jednim pogodio u prednju stranu lijeve ruke 4 centimetra centralno od ručnoga zgloba, a s drugim u lijevu stranu prsišta povrh četvrtoga lijevoga rebra oko tri centimetra s lijeve strane prsne kosti probivši mu četvrto lijevo rebro u prvoj trećini dolnjega ruba, zatim osrčje, lijevi atrium i dolnji režanj pluća, uslijed koje je apsolutno smrtonosne ozlede ministar M. D. za par časaka umro, — pa tako sva petorica poduzeli izdajničko preduzeće, koje je išlo zatim, da se ustav kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca nasilno promijeni i Vladalac spriječi, da vrši ustavna prava — i time sva petorica počinili zločinstvo protiv otečestva, Vladatelja i ustava iz §. 87. slovo a) kriv. zak., a osim toga A. A. još i zločinstvo potajnoga umorstva označeno u §§. 134. i 135. broj 1. k. z. kao neposredni počinitelj, pak se radi toga osudjuje A. A. po §. 136. k. z. obzirom na §. 68. kriv. zakona i §. 34. k. z. na kazan smrti, koja se ima izvršiti po § 13. k. z.

Stol sedmorice obnašao je: ništovnu žalbu optuženoga A. A. po §. 282. stavka IV. slovo b) k. p. kao neosnovanu zabaciti iz slijedećih razloga: Optuženi A. A. pobija osudu presudnoga suda s ništovnih razloga točke 4., 5., 9.b, 10. i 11. §. 277. k. p. Navodi, da je predložio preslušanje odlučnih svjedoka i vještaka, čemu nije udovoljeno, premda bi se imali preslušati o odnosu obznane prema ustavu, kao i o stanju, usrijed kojega je nastala obznana. — Objektivne činjenice, koje su uzete za temelj zločinstva protiv otečestva, da sačinjavaju samo

pripremne radnje, koje su nekažnjive. — Tvrdi, da je pripremao samo umorstvo D., što ne može da bude zločinstvo protiv otečestva. Protuslovje je, kada je radi pripremnih radnja sudjen za zločinstvo protiv otečestva, a radi svršenoga čina za zločinstvo umorstva, a oboje može da bude samo jedno ili drugo. — U ostalom da su pripremne radnje smjerale samo na napadaj života, a ne na ustav, pa da se stoga o zločinstvu protiv otečestva ne može govoriti, tim manje, kada nije postojala ni vjerojatnost, da bi se svrha mogla postići. Atentatom da se je htjelo postići, da se obznana povuče, a ova da nije ustav. — Glede fakta usmrćenja tvrdi optuženi, da nije imao nakane da usmrti, a niti je to izrazito naveo. On da je samo htio atentirati, što još ne znači usmrtiti; on da je samo dopustio, da od njegova čina može nastati smrt, a on da upravo i samo tu smrt nije htio. Pošto je predležao samo dolus eventualis, a ne dolus directus, da ga se je moglo samo radi zločinstva ubojstva suditi.

Sud da je prešao preko najvažnije činjenice, da je on imao još šest naboja u revolveru, te da je pok. D. za njim trčao još kakovih 18 koračaja, a on uza sve to nije više pucao, dakle dokaz, da je htio samo atentirati, a ne usmrtiti. — Tvrdi, da se je nalazio u pravednoj nužnoj obrani. Obznana i svi postupci državne vlasti da su naime bili protupravni napadaj na radničku klasu, a pošto su svi mirni pokušaji, da se taj napadaj otkloni, ostali bez uspjeha, to da je on branio život, slobodu i imetak svojih drugova i sebe. — Konačno tvrdi, da je njegov čin čista politička krivica, koli po motivu toli i po svrsi. On da je proti D. atentirao, jer da je isti bio tvorac obznane, provadjač protikomunističke politike, a svrha mu je bila ukinuće obznane i promjena političkoga kurza, a ne ustava. Nije samo veleizdaja politički delikt, već je to i umorstvo učinjeno iz političkih motiva, pa da se je stoga imala uzeti u obzir alinea 1. člana 9. ustava, koja u takovom slučaju isključuje smrtnu kaznu. No i bez toga da se nije smjela izreći smrtna kazna obzirom na §. 60. kriv. zakona u savezu sa točkom 3. i 4. §. 59. kriv. zakona. Kod konkurencije krivičnog zakona sa kaznenim zakonom od godie 1852., da se ima primijeniti blaži, dakle krivični zakon. — Ova žalba nije osnovana.

Ustvrdjena niština točke 4. § 277. k. p. ne predleži, jer je presudni sud svoj zaključak, kojim odbija prijedloge za saslušanje svjedoka i vještaka, dovoljno obrazložio budi sa neodlučnošću za samu stvar, budi što samom sudu nije potrebno stručno mnijenje o predloženim činjenicama i predmetima, pa jer tim zaključkom nisu povredjena bitna načela kaznenoga postupka, koja idu u prilog obrani, nije se žalba u tom pravcu mogla uvažiti. — Okolnost, što se presudni sud nije naročito obazreo na činjenicu, da je žalbenik imao u revolveru još šest naboja i da je pokojni D. za njim trčao, a da žalbenik ipak nije više pucao, ne tvori ništine točke 5., jer se gore navedene činjenice, uz ostale navedene, ne mogu smatrati tako odlučnima, da bi se osuda imala smatrati glede odlučnih učina nepotpunom. Pogotovo se to ne može smatrati, kada je presudni sud izveo svoj zaključak, da je žalbenik pucao na D. u usmrdbenoj nakani. Ni dalji žalbeni navod, da je čin po krivom tumačenju zakona podvržen bio takovoj ustanovi zakona, koja se na taj čin uporabiti ne može, ne stoji, jer čim se je presudni sud uvjerio, da je žalbenik pucao dvaput baš u nakani, da usmrti, a ne samo da uopće atentira, to se ne može govoriti samo o dolusu eventualis, a dosljedno tome ni o zločinstvu ubojstva. Presudni je sud u djelanju žalbenikovu ustanovio obilježja koli zločinstva protiv otečestva, toli i zločina umorstva. Pošto se u učinu, kako ga presudni sud ustanovljuje, nalaze doista dvije pravne povrede sa svim po zakonu nužnim obilježjima, to je propisno presudni sud žalbenika osudio koli

za jedan, toli i za drugi počinjeni zločin. Isto je tako neosnovan navod žalbe, da se radi samo o pripremnim radnjama, koje su nekažnjive kao zločinstvo protiv otečevstva. Krivični zakon kazni ne samo svršeno djelo i pokušaj, nego i pripremne radnje. Te pripremne i to one najudaljenije (predpreparatoria) kazni po §. 90. alinea 2, a one točno odredjene u §§. 88., 89. i 90. alinea 1. kriv. zakona po tim istim ustanovama. Konačno kazni i one bliže pripremne radnje, kojima se u smislu §-a 87. slovo b) zločina namjera neposredno u izvršenje privesti ima za preduzeće, označeno u §-ima 87., 87., (slovo a) po tim §-ima.

Presudni je sud prema uspjehu glavne rasprave po svom slobodnom osvjedočenju stekao uvjerenje po §-u 249. k. p. o tom, da je žalbenik sa ostalim suoptuženima stvorio posebno teroristično udruženje u svrhu, da se putem revolucije, silom i krvoprolićem uvede sovjetski režim u državi, dakle silovitim načinom posve promijeni dosadanje uredjenje države, te da to poluče, odlučili su izvesti atentate na više ministara, te da je dne 21. srp. 1921. žalbenik na D. izveo atentat, usmrtivši ga. Kako se iz toga razabire, cilj djelovanja uperen je bio na promjenu ustava, da to dostignu, namjeravali su izvadjati teror, te u toj nakani je i žalbenik izveo umorstvo na bivšem ministru D. Po tom je svakako isključeno, da bi se žalbenikovo djelo moglo supsumirati pod zločinstva predvidjena u §-ima 88., 89. i 90. kriv zakona.

Pita se, da li je presudni sud ispravno kvalificirao čin kao zločinstvo §-a 87, slovo a) kriv. zakona? Kada se uvaži, da se objektivni učin toga zločinstva sastoji u nasilju (prijetnji) u cilju, da se promjeni ustav, uvaži li se, da dovršenje prijetnje postavlja izvršenje prijetnje, uvaži li se, da je prema obrazloženju pobijane osude cilj (promjena ustava) dokazana začlanjivanjem u specijalnu terorističku organizaciju, uvaži li se, da je namjera t. j. pravac volje na uspjeh (nasilnost djelovanja) dokazana za žalbenika izvedenim umorstvom na D.; uvaži li se, da je u ovom slučaju dokazan objektivni i subjektivni učin preduzeća §-a 87., slovo a) kriv. zakona, to je presudni sud ispravno kvalificirao djelo, jer je kod toga sasma neodlučno, da li je ili nije postojala po žalbeniku istaknuta vjerojatnost, da bi se veleizdajnička svrha dala postići ili ne, pošto zakon nigdje u tom pravcu ne čini ovisnim dovršenje zločinstva protiv otečestva. Ne ima dakle ništine točke 10. Presudni sud drži, da je obznana po svom sadržaju policajna mjera, izdana po ministarskom savjetu lih u tu svrhu, da se sačuva ustav i njegova osnovna naredjenja, pa stoga da je i napadaj, koji ide zatim, da se obznana uništi, podjedno i napadaj na ustav. Ovo shvaćanje presudnoga suda nije pravno ispravno, jer se zaštita, koju pruža ustanova §-a 87., slovo a) kriv. zak. odnosi na zemaljski ustav, budi u njegovoj cjelosti, budi u važnim sastavnim dijelovima, a takovim se važnim dijelom ustava obznana po svom sadržaju ne može smatrati i ne gledeć, kako je ista izdana bila. Dosljedno tome ne bi ni čin optuženoga postao veleizdajom, kada se presudni sud ne bi uvjerio, da su optuženi izveli nasilne čine u nastojaniu i sa ciljem, da dodje do sovjetskoga uredjenja države. Djelovanja, koja bi bila išla samo za povučenjem obznane, ne bi bila sama po sebi veleizdajnička, nu jer je svrha obznane bila suzbijanje komunističke i svake druge rastrojne propagande, onda se je djelovanje gornje moglo smatrati indiciarnom podlogom za subiektivni učin veleizdajničkih preparatornih čina označenih u §-u 87., slovo a). Prema tome bi obznana mogla imati samo procesualnu dokaznu važnost, ali sama ne bi mogla biti objektom veleizdajničkoga preduzeća. Ne gledeć na ovo neispravno stanovište presudnoga suda, a uvaživši

s drugo strane, da je presudni sud inače uglavio sva nužna zakonska obilježja zločinstva veleizdaje, to ipek ne postoji ustvrdjeni ništovni razlog točke 9. slovo b).

Žalbenik se nije ni u istrazi, niti na glavnoj raspravi branio nužnom obranom, pa se stoga ni presudni sud nije mogao osvrtati na takovu obranu optuženoga, a prema ustanovljenim po presudnom sudu činjenicama nije optuženi ni bio u položaju, da uzbije protupravno napadnuće na život, slobodu ili imetak svoj ili koga drugoga, a prema tomu ne postoji ovdje ništovni razlog točke 9. slovo b) §-a 277. k. p.

U članu 9. ustava govori se u alineji 1. o čisto političkoj krivici, za koju se ne može ustanoviti kazna smrti, dočim se u alineji 3. govori o slučaju, kada je uz čisto političko djelo učinjeno još neko kažnjivo djelo, za koje je u kriminalnom zakonu odredjena kazan smrti. U tom potonjem slučaju zločinac ne uživa blagodati alinee 1. člana 9. ustava. Kako se iz toga razabire, predvidja tu ustav t. zv. apsolutno političke delikte t. j. one, koji su upereni samo protiv opstanka i sigurnosti države, njenoga glavara ili političkih prava državljana. U alinei 3. opet predvidja t. zv. relativne političke delikte, koji su jedino sredstvo za počinjanje apsolutno političkih delikata, dakle kojima se želi promjenu političkih prilika poizvesti činima, koji ne gledeć na tu svrhu po svojim drugim svojstvima potpadaju kaznenomu zakonu; to su čni, koji uz oznake političkog delikta nose i oznaku običnoga delikta. Po alinei 1. člana 9. ustava podijeljena je blagodat, da ne ima mjesta smrtnoj kazni, samo za zločine prve vrsti, dočim su zločini druge vrsti po alinei 3. od te blagodati izrično izuzeti. Takav zločinac potpada pod opću kaznu kaznenoga zakona po izričnoj ustanovi ustava. Pošto se u nazočnom slučaju radi o sticaju više kažnjivih djela koli po kaznenom, toli i po krivičnom zakonu, to se je imala kazan odmjeriti prema propisima onoga zakona, u kojem je sadržano najteže kažnjivo djelo, kojega je optuženi A. A. proglašen krivim, — a to kaznom, koja je odredjena za to najteže kažnjivo djelo. Pošto je dakle presudni sud, odmjerujuć žalbeniku kazan smrti, pavilno postupao, ne postoji ovdje ništovni razlog točke 11. §-a 277. k. p. Prema svemu navedenom valja žalbu ništovnu optuženog A. A. kao neosnovanu po §-u 282. stavka IV. slovo b) k. p. zabaciti.

Prestupak §-a 337. k. z. počinja i šofer, koji neoprezno vozi automobilom te pogazi čovjeka, zadav mu tešku tjelesnu ozledu, jer se i automobil smatra predmetom, označenim u §-u 85. c) k. z.

Osuda stola sedmorice od 30. ožuj. 1922. br. 747; osuda sudbenoga stola u Osijeku od 11. svib. 1921. I. 2698/1920.

J. M., šofer, vozio je 9. stud. 1920. u gradu Osijeku automobil tako naglo i neoprezno, da je na jednom križanju pregazio dvoje djece, te je jedno zadobilo tešku a drugo lahku tjelesnu ozledu. — Prvi sud ga je proglasio krivim prestupka §-a 337. k. z., te ga je po I. st. istog §-a osudio na strogi zatvor od pet mjeseci. — Stol sedmorice zabacio je njegovu žaobu po §-u 282. IV. b) k. p. a uvaženjem priziva snizio mu kazan na tri mjeseca.

Razlozi: Optuženi J. M. napada osudu presudnog suda iz ništovnoga razloga toč. 10. § 277. k. p., jer da automobil, kao prometno sredstvo nije spomenut medju predmetima nabrojenim u §-u 85. sl. c) k. z., pa je stoga kvalifikacijom imputiranoga mu čina, odnosno propusta po §-u 337. k. z. povrijedjen zakon, —

pošto se po čl. IV. uvodnoga patenta kaz. zakona može kao zločin, prestupak ili prekršaj smatrati i kazniti samo ono, što taj zakon izrijekom očituje za zločinstvo prestupak ili prekršaj. Prema tomu, da se vožnja automobilom može supsumirati samo pod propis §-a 341. k. z. No ta je ništovna žalba neosnovana.

Automobili nisu obična vozila, tjerana ili vučena fizičkom silom ljudi ili životinja, kako to predvidja zakon u §-u 341. k. z., već su to makine, koje kao i drugo makine, tjerane parom za porabu kao prometno sredstvo, podleže stručnom ispitivanju i dozvoli porabe po javnoj vlasti i iziskuju za vodjenje istih stručnu spremu po propisima naredbe zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 7. srpnja 1910. br. 33.036. (br. 51. Zbor.) Stoga i jer je promet automobilom skopčan sa osobitom pogibelji, automobili, makar i kao takovi poimence nisu navedeni, spadaju medju makine spomenute u §-u 85. sl. c) k. z.

Osim toga je presudni sud uzeo ustanovljenim, da je optuženi propust dužne pažnje protupropisnom vožnjom automobila i tim prouzročenu štetu i ozlede skrivio u glavnoj prometnoj ulici u gradu Osijeku o podne, kada je najveća navala svijeta kod prelaza i na zavoju ulice, dakle u okolnostima osobito pogibeljnima, kakove predvidja § 85. sl. c) k. z., pak je i s ovoga razloga pravilno čin optuženoga kvalificirao kao prestupak po §-u 337. k. z. — Stoga je valjalo ništovnu žalbu optuženoga J. M. po §-u 282. st. IV. sl. b) k. p. kao neosnovanu zabaciti, no uvaženjem njegova priziva uporabom §-a 292. k. p. sniziti mu kazan primjereno njegovoj krivnji, dok za uporabu zakona od 26. kolovoza 1916. ne predležo zakoniti uvjeti.

§ 28. zakona o zadrugama od 9. svib. 1889. ne proteže se na zadrugare, koji pripadaju raznim granama prije kreposti toga zakona (1. siječ. 1890.) potajno podjeljene zadruge, već su za uvrede poštenja takovih zadrugara nadležni sudovi.

(Plenarna rješidba stola sedmorice od 27. trav. 1921. br. 1105.)*

Kr. stol sedmorice kao sud kasacioni povodom podnešene po drž. nadodvjetništvu žaobe ništovne na obranu zakona proti zaključku sudb. stola u Z. od 25. siječ. 1919. br. II. 248—1918., kojim je rečeni sudbeni stol radi nenadležnosti ukinuo osudu kotar. suda u K. od 28. stud. 1917. br. II. 1084/1917., kojom je D. B. proglašena krivom prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označ. u §. 487. i 496. k. z., a počinjenoga time, što je privatnu tužiteljicu svoju sudrugarku E. B. objedila, da joj je jabuke ukrala, psovala je, da je tatica i željeznim rogljama joj se zaprijetila, da će je ubiti, pak je stoga po §-u 493. k. z. uporabom §-a 266. k. z. sudjena na 3 (tri) dana zatvora, pretvorena u globu od 30 K, po §-u 330. k. p. da nosi troškove kaznenoga postupka i ovrhe kazni, koji su po §. 332. k. p. utjerivim proglašeni, i prvom sudu naložio, da spis ustupi općinskomu poglavarstvu na postupak;

obnašao je: po §-u 286. stavke II. k. p. izreći, da je zaključkom sudb. stola u Z. kao prizivnoga suda od 25. siječ. 1919. br. II. 248—1918., kojim je po §-u 418. toč. 1. k. p. ukinuo osudu kot. suda u K. od 28. stud. 1917. br. II. 1084—1917. izrečenu u kaznenom predmetu E. B. proti D. B. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u §. 487. i 496. k. z., i naložio istomu sudu, da priziv sa svim spisima odstupi općinskomu poglavarstvu u O. na postupanje proti D. B.

* Vidi plenarnu rješidbu od 10. pros. 1904. br. 4662 — Accurti br. 580.

po §-u 28. zakona od 9. svib. 1889. o zadrugama, zakon povrijedjen u ustanovi §. 487. i 496. k. z. ter §-a 7.a) k. p.

Razlozi.

Osudom kotar. suda u K. od 28. stud. 1917. br. II. 1084/1917. proglašena je D. B. krivom prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u §. 487. i 496. k. z., a počinjenog time, što je dne 25. kolov. 1917. u V. V. javno i pred više ljudi objedila privatnu tužiteljicu E. B., da je krala njezine jabuke, i psovala ju, da je tatica i sa željeznim rogljama zaprijetila, da će ju ubiti, te je osudjena po §-u 493. k. z. uporabom §-a 266. k. z. na kazan zatvora od 3 dana, pretvorena u globu od 30 kruna, po §-u 330. k. p. na nošenje troškova kaznenoga postupka i ovrhe kazni, koji su po §-u 332. k. p. utjerivim proglašeni. — Proti ovoj osudi izvela je okrivljena D. B. priziv poradi ništetnosti, te u pogledu krivnje i kazni, izvodeći ništovni razlog §. 410. točka 1. k. p. time, ka kotar. sud u K. nije bio nadležan, jer da su ona okrivljena i privatna tužiteljica E. B. članovi jedne oblasno nerazdjeljene zadruge. — Povodom ovoga priziva okrivljene D. B. ukinuo je sudb. stol u Z. zaključkom od 25. siječ. 1919. br. II. 248/1918. s razloga ništetnosti, navedenoga u točki 1. §-a 418. k. p. pomenutu osudu kotar. suda u K., te je prvomu sudu naložio, da cijeli spis odstupi opć. poglavarstvu u O. na postupanje proti D. B. po §. 28. zadružnoga zakona od 9. svib. 1889., obrazloživši ovo time, da je dopisom poglavarstva upravne općine O. od 29. list. 1918. br. 3590/1918. dokazano, da su okrivljena D. B. i privatna tužiteljica E. B. članovi jedne te iste potajno razdjeljene zadruge.

Istina u smislu §. 28. zakona od 9. svib. 1889. o zadrugama spadaju pred općinska poglavarstva rasprave radi svih uvreda poštenja, koje se medju zadružnim članovima dogode, spadale te uvrede poštenja inače budi pred kazneni sud budi pred redarstvo ili pred političku oblast. Ali te uvrede poštenja spadaju pred općinsko poglavarstvo samo onda, kada se dogode medju osobama, koje u smislu zadružnog zakona živu u zadružnoj svezi, a ovamo se imaju računati i članovi zadruge, koji su se potajno razdijelili iza 1. siječ. 1890., kada je na ime zakon od 9. svib. 1889. o zadrugama u krijepost stupio, budući da se u smislu §-a 58. zadružnoga zakona smatra, da takova potajna dioba nije pravno ni učinjena, nego da postoji prvobitni zadružni odnošaj. — Nikako se pako ustanova §. 28. zak. o zadrugama u pogledu uvrede poštenja ne može protegnuti na članove zadruge, koje su se prije valjanosti toga zakona potajno podjelile, budući da se takova dioba ima po §. 56. zadružnoga zakona od 9. svib. 1889. smatrati zakonitom pa se mora uvažiti, da takovi razdjeljenici ne žive više u zadružnoj svezi, a prema tomu da nisu više u odnošaju, kakovu se u §. 28. zadružnoga zakona pogoduje.

Pošto iz zapisnika od 12. ožuj. 1920., spisanoga pred kotar. oblašću u K. glede preslušanja svjedoka F., P. i J. B. o diobi zadruge B. kbr. 5 iz V. V. proizlazi, da je bez znanja i posredovanja oblasti, a prije nego je stao na snagu zakon od 9. svib. 1889. o zadrugama, na ime prije 1. siječ. 1890., izvedena potajna dioba, u koju je povučena bila sva zadružna imovina, pa da su stoga u toj potajno podijeljenoj zadruzi okrivljena D. B. i privatna tužiteljica E. B. članovi zasebnih potajnih djelova, to ove ne žive više u onakovoj zadružnoj svezi, kakovoj se u §. 28. zadružnog zakona pogoduje. — Prema tomu je sudb. stol kao prizivni sud u Z., ukinuvši zaključkom od 25. siječ. 1919. br. II. 248/1918. po §. 418. točka 1. k. p. osudu kotar. suda u K. od 28. stud. 1918. br. II. 1084/1917. i naloživši tomu sudu, da priziv E. B. sa svim spisima odstupi općinskomu poglavarstvu u O. na

postupanje proti D. B. po §. 28. zakona od 9. svib. 1889. o zadrugama povrijedio zakon u ustanovama §§. 487. i 496. k. z. te §. 7. a) k. p. — Stoga je valjalo povodom žalbe ništovne drž. nadodvjetništva podnešene na obranu zakona izreći, kako je naprvo učinjeno.

85b k. z. predpostavlja, da storivec namerava neposredno tujo lastnino poškodovati in da se zaveda, da je z njegovim ravnanjem spojeno ogroženje telesne varnosti ljudij (ter predpostavlja nadalje večjo posebno nevarnim razmeram §§ 85c in 87. k. z. slično nevarnost).

Rešenje stola sedmorice, odd. B, od 19. septembra 1921. 1. Kl 178/21.

Jakob G. je bil v zmislu obtožbe obsojen radi hudodelstva iz § 85b k. z. Stol sedmorice je ničnostno pritožbe obtoženčevo zavrnil, obenem pa izpodbijano razsodbo po § 290. kpr. razveljavil in razsodil:

Jakob G. je kriv, da je v noči 25. januarja 1921. l. v Polžah zalučal kamen v okno G. hiše, kjer stanuje Marija N., tako da je razbil tri šipe ter padel v sobo v Marije N.; da je obtoženec s tem izvršil dejanje, od katerega je že po njegovih naravnih, vsakteremu lahko znanih nasledkih mogel sprevideti, da more pouzročiti nevarnost za življenje, zdravlje ali telesno varnost Marje N. in tako zakrivil prestopek zoper telesno varnost po § 431. k. z. — Razlogi: Sodni zbor je ugotovil, da je obtoženec vrgel $2^1/_2$ kg. težak kamen skozi zaprto okno sobe Marije N., ki je blizu okna na postelji spala. Kamen da je razbil tri šipe vredne 60 K in odbil okenski okvir desne oknice, zadel v gorenji rob posteljnjaka ravno nad vzglavjem ter padel na pod. Stekleni črepi in drobci blata, ki se je prej držalo kamna, da so zasoli obraz Marije N., a okenski okvir da joj je priletel na glavo in padel potem na pod. Telesnih poškodeb pa da ni zadobila Marija N., pač da je bilo ogroženo njeno življenje in zdravje., ker bi jo bil kamen lahko zadel neposredno na glavo. Obtoženec da je stanovanjske razmere in porazmestitev sobne oprave Marije N. poznal, ter da se je opravičeval, da je hotel samo svojega očeta ostrašiti, kar je mislil, da leži z Marijo N., da pa ni nameraval koga zadeti niti kamen v sobo vreči, temveč da je računal, da kamen ne prodre okenskega omrežja ampak da se odbije od okenskega križa in pade na tla. A sodni zbor je bil naziranja, da je obtoženec svoj hudoben namen, tujo lastnino poškodovati, razodel s tem, da je z lučajem kamna hotel očeta ostrašiti; kajti vedeti da je moral, da kamen razbije šipe in da si je moral biti svest, da je mogla nastati iz njegovega ravnanja nevarnost za Marijo N., o kateri da si je moral misliti, da ozirom na nočno uro in na temo v sobi uže spi na svoji postelji tik okna. Sodni zbor je zato obsodil obtoženca zbog hudodelstva iz § 85b k. z.

Obtoženčev branitelj prigovarja pozivom na toč. 5 in 10 § 281 kpr., da iz obtuženčeve zavesti, da kamen razbije šipe, ne sledi, da je morala nastati nevarnost za ljudi v sobi; da je bil zgolj slučaj, da je kamen okensko omrežje prodrl; obtoženec da je bil prepričan, da kamen odleti na okenskem križu in nazaj na tla pade; razbitje kake šipe da je obtoženec smatral mogočim, več pa ne; zato da ne gre, obtožencu podtikati namen, vreči kamen v sobo; obtoženec da ni poznal razmer v sobi Marije N.; kamen da je zalučal navpično v pravokotni smeri; zato da ni soditi, da ga je hotel vreči na posteljo; obtoženčevo ravnanje da je označiti kvečjemu hudodelstvom iz § 85a kz., če bi bilo ugotovljeno, da je obtoženec moral vedeti, da pouzroči črez 50 K škode.

Ta izvajanja pa niso nego nedopustno prerekanje in zavijanje sodno ugotovljenega dejanskega stanja in ne nudijo za to zakonite podlage za noben ničnostni razlog. Zlasti ni uvideti, zakaj naj je obtoženec zakrivil hudodelstvo iz § 85a kz., ko je vendar bila po njem pouzročena škoda ugotovljena samo na 50 K, dočim predpostavlja § 85a kz. škodo črez 400 K. Obtoženčeva ničnostna pritožba ni toraj vpoštevna, ker ni zakonito sestavljena. — Pač pa je razsodba nična po točki 10 § 281. kpr. v drugem pogledu, katorega branitelj ni uveljavil, koterega pa mora stol sedmorice uradoma upoštovati. — Obtuženčeu pripisano ravnanje ne utemeljuje hudodelstva iz § 85b k. z.

Naziranje sodnega zbora v pogledu hudobnega namena v zmislu § 85b kz. je pravnopomotno. V sodbenih razlogih je pisano, da je hotel obtoženec svojega očeta ostrašiti, da je pa moral vedeti, da kamen, ki ga je proti očetu zalučal, šipe razbije in telesno nevarnost pouzroči za ljudi, ki so bili v sobi. A § 85 (in ravnotako tudi § 468) k. z. predpostavlja, da storilec namerava neposredno tujo lastnino poškodovati. Je storivčevo neposredno na poškodovanje naperjeno ravnanje takšno, da je ž njim spojeno ogroženje telesne varnosti ljudi, se mora storilec tega ogroženja zavedati, sicer ne zapade kazni po § 85 b (ali po §§ 468 in 431) kz. Sodni zbor pa je ravno narobe sklepal; smatral je odločljivim hudoben namen zoper očeta in zadostno zavest obtoženčevo, da je morala iz ravnanja zoper očeta nastati škoda na tuji lastnini in mogla biti ogrožena telesna varnost ljudij. Poškodba tuje lastnine ni bila potemtakem smoter, ampak samo spremna prikazen obtoženčevega ravnanja. Le-to ni bilo niti naperjeno zoper tujo lastnino. Zato ne dostaje obtoženčevemu ravnanju znakov hudebnega poškodovanja tuje lastnine po § 85 in § 468 k. z. Saj vendar ni kaznovati storivca tudi radi poškodovanja tuje lastnine zato, ker je svojemu nasprotniku, ko ga je z nožem težko telesno poškodoval, tudi obleko prerezal, ali zato ker je dragocen predmet uničil, s katerim je hotel nasprotnika težko raniti, ali zato, ker je z lučajem kamna zoper nasprotnika tujo lastnino poškodoval, ki je metalu napotje delala. Ko je poškodba tuje lastnine zgolj posledica druzega kaznjivega dejanja, je ni moč še posebej kakor samostojno kaznjivo dejanje kaznovati. — Potemtakem preostajajo v sodno ugotovljenom ravnanju obtoženca samo še znaki prestopka iz § 431 k. z. Radi tega prestopka je bilo obtoženca po § 290 kpr. obsoditi.

•

Vrhovni državni pravdnik je navajal v smeri § 290 kpr. r. povrhu tudi še to-le: Res označa § 85 b. k. z. vsako hudobno poškodovanje tuje lastnine brez obzira na velikost škode kakor hudodelstvo, ko more iz njega nastati nevarnost za življenje, zdravlje ali telesno varnost ljudij. Todaj uže določba § 85 c), ki vzporeja hudobno poškodovanje tuje lastnine ob posebno nevarnih razmerah z ono v § 85 b) navedeno, daja razumeti, da ni presojati vsako z morda le neznatno nevarnostjo za omenjena človeška prava spojeno hudobno poškodovanje tuje lastnine brez druzega iz motrišča § 85 b). Postanek tega § potrjuje pravilnost izrečenoga naziranja. Po § 74 k. z. iz leta 1803 je bilo vsako hudobno poškodovanje tuje lastnine kaznjivo kakor hudodelstvo z ječo 6 mesecev do enega leta, ob veliki hudobiji in znatni škodi pa s težko ječo enega do pet let. V čl. II. ces. pat. od 17. januarja 1850. l. št. 24 drž. zak. je bilo določeno, da je v §u 74 k. z. iz leta 1803 navedeno hudobno poškodovanje tuje lastnine kaznovati le kakor prestopek, ko škoda ne presega pet goldinarjev konvenc. novca. Kazenski zakon od 27. maja 1852. l. je zvišal na 25 goldinarjev hudodelstveni znesek, a označil kakor

hudodelstvo brez obzira na velikost škode nekatera posebno kvalificirana rečna poškodovanja. Ob preustrojitvi določeb o rečnem poškodovanji so bili ustvarjeni §§ 85-b, 85-c, 86, 87, 88 in 89. Za podlago ob redakciji teh novih določeb sta služila justični dvorni dekret od 18. marča 1847. l. št. 1047, zbirka just. zak. in ces. pat. od 8. februarja 1852. l. št. 40 drž. zak. o poškodovanji in drugih kaznjivih dejanjih v pogledo železnic in državnega telegrafa. V §u 1. navedenega dvornega dekreta je bila določena kazen težke ječe od 1 do 5 let, ob posebni hudobiji ali nevarnosti od 5 do 10 let, za hudobno poškodovanje železnic, »ki so takšna, da more iž njih ob vožnji se železnico nastati nevarnost za življenje, telesno varnost ali lastnino ljudij«. V §u 2. je bilo določeno, da zapade isti kazni »kedor započne iz hudobije katerokoli dejanje, ki je sposobno, pouzročiti nevarnost te vrsti ali kedor pouzroči tako nevarnost navlaščnim zanemarjanjem svoje dolžnosti ob železniškem obratu«. Določba §a 1. dvornega dekreta je bila poojstrena v §u 1. ces. pat. od 8. februarja 1852. l. s tem, da je bil črtan gori omenjeni predpogoj a v §-u 2. je bil določen višji kazenski postavek od 5 do 10 let za primer, »da more iz takšnega pojkodovanja nastati nevarnost za življenje, zdravlje ali telesno varnost ljudij ali v večjem obsegu za tujo lastnino«. Ob enem pa je bila v §§ih 3 in 4 določena kazen težke ječe od 1 do 5 let za primer §a 2. dvornega dekreta od 18. marča 1847 l. z utesnitvijo, ko dejanje »pouzroči v pogledu železnice kako u §u 2. ces. pat. od 8. februarja 1852 l. navedeno nevarnost«. To navzkrižje je odstranil kazenski zakon iz leta 1852. s tem, da je spravil poškodovanja železnic in sličnih naprav brezpogojno ter poškodovanja druzih rečij ob posebno nevarnih razmerah vkupno v § 85-c, s posebno označilno okolnostjo §a 2. ces. pat. od 8. februarja 1852. l. pa ustanovil samostojen primer rečnega poškodovanja po § 85-b. Za oba primera, §a 85-b in §a 85-c, je določena v §u 86. ista kazen težke ječe od 1 do 5 let in ob večji hudobiji in nevarnosti (kakor v §u 1. just. dvor. dek. od 18. marča 1847. l.) celo do 10 let. Za primer §a 85-a pa je določena v §u 86. milejša kazen težke ječe od 6 mesecev do 1 leta. Nadpis §a 87. »s hudobnimi dejanji ali opustitvami ob posebno nevarnih razmerah« kaže, da morajo biti izvršena ob posebno nevarnih razmerah tudi druga v §u 87. našteta in po §u 88. kazenskim postavkom §a 86. podrejena kaznjiva dejanja.

Iz doslej povedanega in iz okolnosti, da je dejansko stanje §a 85-b postavljeno v eno vrsto z onim §§ 85-c in 87 izhaja, da zakon predpostavlja tudi v §u 85-b večjo posebno nevarnim razmeram §§ 85-c in 87 slično nevarnost, da toraj ni kaznovati kar po §u 85-b vsako tudi le z malenkostno nevarnostjo spojeno poškodovanje tuje lastnine. — Do istega zaključka pridemo tudi ko premotrivamo posebno visoke kazenske postavke §a 86, vzlasti ko primerjano kazni za hotoma dejanski prizadete telesne poškodbe na eni strani po 2. odst. §a 85, ko je iz poškodovanja v resnici nastala nezgoda za telesno varnost, težka ječa od 10 do 20 let, celo do smrti, — na drugi strani po §u 154. ječa od 6 mesecov do 1 in do pet let in celo za najtežje telesne poškodbe po §u 156 težka ječa do največ 10 let. Take nezmisli pač ni moč primeniti zakonu, da določa strožjo kazen za onega, ki je zgolj pouzročil nevarnost, da bode kedo telesno težko poškodovan (§ 85-b), kakor pa za onega, ki je koga iz hudobije v resnici težko poškodoval (§§ 154, 155, 156). Zato je jasno, da je § 85-b logično samo tedaj uporaben, ko je s hudobnim poškodovanjem tuje lastnine spojena nevarnost primerno resna in ozbiljna, bodisi radi neposrednosti in znamenitosti bodočih telesnih poškodeb, bodisi radi množine ogroženih ljudij; postavimo, ko je za poškodovanje uporabljeno sredstvo posebno nevarno (prim, § 4. zak. od 27, maja 1885. leta št. 134 drž. zak.) ali ob množitvenih hudodelstvih, ko so ogrožene kar stotine ljudij. — Taka huda nevarnost ni obstojala v našem primeru. Po sodnih ugotovitvah bi bila zadobila Marija N.-ova, če bi jo bil kamen zadel, previdoma lahko (§ 411 k. z.) telesno poškodbo. Drugi ljudje niso bili ogroženi. Kazenski postavek §u 86. k. z. ni toraj obtoženčevemu ravnanju nikakor prikladen.

Za zločinstvo iz člana 1. toč. 4. zakona od 2. kolovoza 1921. o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi nuždan je prethodni sporazumak učesnika. — Združivanje i propaganda.

Rješidba stola sedmorice kao kasacionoga suda od 4. svib. 1922. br. 1207.

Sudbeni stol u Zagrebu osudom od 29. pros. 1921. br. I. 5383—1921. je sudio:

P. D., P. Ž. i M. P. krivi su: što su dana 6. studena 1921. u Sv. I. Zelini, nakon što je bio javno pročitan oglas opć. poglavarstva u Sv. I. Z. od 5. stud. 1921. br. 4745/1921., kojim se oglašuje odredba komande zagrebačkog vojnog okružja od 3. studenoga 1921. br. 2182 Pov., a prema kojoj su odredjene šestnedjeljne vježbe vojnih obvezanika rodjenih godine 1895., 1897., 1898. i 1899., a koji se obvezanici posebnim pozivnicama pozivlju, da odmah nastupe službovanje — predveli i to P. D. i P. Ž. po dvaputa najprije gomilu ljudi na opć. poglavarstvo u Sv. I. Z. pred opć. bilježnika F. K-a, gdje je prvi puta D. upitao bilježnika K-a: »zašto smo pozvani na oružnu, mi smo izvježbani«, te nastavio, »da je opć. bilježnik u V. na zahtjev svojih žitelja javio telefonom, da se tamošnji vojni obvezanici ne će pokoriti i pozivima odazvati, pa da bi se moglo tako i ovdje učiniti«, našto se iz grupe ljudi stalo prigovarati, da ih se pozivlje u toplim odijelima, da je to već sumnjivo; da se tako ide na frontu, a ne na vježbu; neka ide tko hoće, sretan im put, ali oni ne će ići; neka se vojsku mjesto njih pošalje na frontu, jer da su se oni dosta borili i trpili ratne nepogode, a da zato nisu ništa dobili, a niti isposlovali, te ako se bude moralo ići, da će pred njima morati ići i gospoda, a zatim opet došavši P. D. po drugi put s ruljom ljudi rekao opć. bilježniku K-u: »Gospodin bilježnik zovite na telefon komanhu mjesta u Zagrebu i javite, da se mi vojnom pozivu pokoriti ne ćemo i da ne ćemo za nikoga više ratovati«, a P. Ž., nakon što je bilježnik K. rekao, da će doći vojska i da će morati nositi troškove, kazao: »gospodin bilježnik, nemojte vi nas ništa žaliti« te na to P. D. dobacio: »dajte Vi samo ono napravite, što smo Vam govorili«, a zatim otišavši na prijedlog bilježnika K-a do upravitelja kot. oblasti u Sv. I. Z. F. D-a, kamo je došao i optuženi M. P. i tuj na kot. oblasti kazao P. D.: »Mi smo zaključili da ne idemo u vojsku i da se pozivu ne odazovemo, a Vi to javite dalje«, te nastavio »da su zaključili, da ne idu nikamo«, a P. Ž.: »Mi ne idemo nikamo, pa neka dodje vojska; bila u Z., V. ili ovdje, to je svejedno, ona je plaćena, a mi ne idemo nikamo, a ako dodje vojska onda budemo vidili«, dok je optuženi M. P. govorio: »Ja sam služio u austrijskoj vojsci, pa kada mi je bilo dosta pobjegao sam, mi rata više ne ćemo, niti hoćemo koga ubijati« te nastavio »da on živ nikamo ne ide, a ako bi bio kojim načinom prisiljen, da on znade pobjeći, kao što je pobjegao iz austrijske vojske prelomivši pod od vagona«, dok su drugi vikali »samo vi telefonirajte i javite, mi to i hoćemo«, a nakon toga što je upravitelj D. telefonirao na komandu mjesta u Zagreb i odanle rečeno, da imaju svi otići, stali su iz grupe vikati: »mi ne idemo, mi ne idemo«, da su se dakle združili sa

više dosada neustanovljenih osoba u svrhu, da se gradjani ne odazovu svojim vojnim dužnostima, te u tu svrhu svojim gore opisanim nastupom i govorom propagirali medju prisutnima, i time sva trojica počinili zločinstvo iz člana 1. toč. 4. zakona o zaštti javne bezbednosti i poretka u državi, pa se toga radi osudjuju sva trojica po čl. 2. alinea prva, stavka druga istoga zakona svaki na kazan robije u trajanju od dvije godine, zatim po §-u 330 k. p. da solidarno nose i plate troškove kaznenoga postupka, a svaki za sebe troškove ovrhe kazni, koji se po §-u 332. k. p. za svu trojicu proglašuju neutjerivima.

Stol sedmorice kao sud kasacioni nakon obavljene javne rasprave obnašao je povodom ništovne žalbe optuženih P. D., P. Ž. i M. P. po §-u 284, al. II. toč. 3 k. p. ukinuti pobijanu osudu u pogledu izreke o krivnji i kazni i suditi:

P. D. P. Ž. i M. P. k r i v i s u, što su dana 6. stud. 1921. u Sv. I. Z. nakon što je bio javno pred crkvom poslije mise pročitan oglas opć. poglavarstva u Sv. I. Z., od 5. stud. 1921. br. 4745, kojim se oglašuje odredba komande zagrebačkoga vojnoga okružja od 3. studenoga 1921. br. 2182. Pov. vrhu odredjene šestnedjeljne vježbe vojnih obvezanika, rodjenih god. 1896, 1897, 1898. i 1899., i da se ti vojni obvezanici pozivlju posebnim pozivnicama, da odmah nastupe službovanje, i to P. D. i P. Ž. došli sa većom gomilom ljudi, napose vojnih obvezanika, najprije opć. poglavarstvu u Sv. I. Z. i tu je P. D. upitao opć. bilježnika K-a, zašto su pozvani na oružnu vježbu, kada su izvježbani; opć. bilježnik u V-u, da je na zahtjev tamošnjih žitelja javio telefonom, da se tamošnji vojni obvezanici ne će pokoriti ni pozivima odazvati, pa da bi se tako moglo i ovdje učiniti, a poslje opet rekao je opć. bilježniku K-u: »Gospodin bilježnik, javite na telefonu komandi mjesta u Zagrebu, da se mi ne ćemo vojnom pozivu pokoriti i da ne ćemo za nikoga više ratovati, dočim je P. Ž. na izjavu K-ovu, da će doći vojska, te će morati nositi troškove, kazao: »Gospodin bilježnik, nejmojte vi nas ništa žaliti«, a P. D. dodao: »dajte Vi samo ono napravite, što smo Vam govorili«, zatim otišavši kot. oblasti, kamo je došao i optuženi M. D. i P. D. kazao upravitelju kotarske oblasti F. D-u: »Mi smo zaključili, da ne idemo u vojsku i da se pozivu ne odazovemo, a Vi to javite dalje«, a P. Ž.: »Mi ne idemo nikamo, pa neka dodje vojska, bila ona u Zagrebu, Varaždinu ili ovdje, to je svejedno, ona je plaćena (ima svoje gebire), a mi ne idemo nikamo, ako dodje vojska, onda budemo vidili«, dok je opuženi M. P. govorio:: »Ja sam služio u austrjskoj vojski, pa kada mi je bilo dosta, sam pobjegao, mi sada ne ćemo više rata, niti hoćemo koga ubiti, ja živ nikamo ne idem, te znam pobjeći, kao što sam pobjegao iz austrijske vojske«, te su onda i drugi stali vikati »mi ne idemo« — te tako P. D., P. Ž. i M. P. javno dražili na nepokornost prema zakonitim naredbama vojne vlasti, a time počinili prestupljenje protivu zakona, vlasti i javnoga poretka, označ. u §-u 92. kriv. zak., pa se stoga po istom §-u i obzirom na §. 292. k. p. osudjuju svaki na kazan zatvora od osam mjeseci računajući od dana prve osude. — Time je riješen i priziv optuženika radi izreke o kazni.

Razlozi.

Optuženi P. D., P. Ž. i M. P. pobijaju osudu presudnoga suda na temelju ništovnih razloga toč. 3, 4, 5, 9 sl. a) 10 i 11 §-a 277. k. p. — Ništovni razlog toč. 3. nalaze optuženici u tom, što je predsjedatelj glavne rasprave njihovu branitelju oduzeo riječ, a da im nije dopustio, da si izaberu drugoga branitelja (§. 227. k. p.), niti im ureda radi imenovao drugoga branitelja, pa tako da im je oduzeta mogućnost obrane. Ova žalba nije osnovana, jer ova po optuženicima navedeno

okolnost nije razlogom nikakove ništetnosti §-a 277. k. p., a napse ne po toč. 3. U ostalom bio je već dovršen dokazni postupak, kada je predsjedatelj oduzeo riječ branitelju optuženika, jer se u svom konačnom govoru unatoč opomene predsjedatelja nije držao predmeta, a bilo je prosto samim optuženicima staviti zahtjev u smislu §-a 227. al. 2. k. p. — Optuženici drže, da postoji ništovni razlog toč. 3. još i stoga, jer da su sudjeni za riječi, za koje sama osuda priznaje, da ih nisu izrekli oni, već drugi ljudi; nu to ne stoji, pošto se izjave drugih ljudi prigodom opisanoga djelovanja optuženika spominju u osudi samo radi saveza stvari u opisivanju dogodjaja, kako se je zbio, pa tako tu ne ima pamenutoga ništovnoga razloga, ispravnije ništovnoga razloga toč. 5.

Optuženi P. D. dalje navodi, da je u vrijeme čina bio pijan, a optuženici P. Ž. i M. P. tvrde, da su bili tako uzrujani, da si nisu bili svjesni svojih riječi, te da su za to takodjer ponudili dokazala, nu presudni sud da je provedenje ponudjenoga dokaza odbio, a time počinio ništinu po toč. 4. §-a 277. k. p. Presudni sud je medjutim odnosni svoj zaključak, kojim je odbio preslušanje o tim činjenicama predloženih svjedoka, valjano obrazložio, napose time, da je o tom već saslušano više svjedoka, pa tako taj zaključak nije mogao po optuženike štetonosno djelovati na rješidbu.

Za obrazloženje žalbe u pogledu toč. 5. navode optuženici, da se u rješidbenim razlozima osude tvrdi, da su se odmah poslije mise počeli sakupljati ljudi pred crkvom i da se je skupila gomila, premda to ne odgovara činjenicama; dalje da je P. D. predveo gomilu od preko 100 ljudi pred općinu, premda to ne stoji, već su svi išli zajedno bez dogovora i sporazuma, da u opć. uredu zatraže razjašnjenje, zašto se opet pozivlju u vojsku. Uopće da se u osudi ne navodi, o kojim je činjenicama stekao sud uvjerenje, da su dokazane, nego se samo kaže, da se njihov postupak »ne može drugačije shvatiti i pomisliti nego kao...«, a upravo ih na nepojmljivi način dovadja u svezu sa dogadjajima u kotaru Sv. I. Z. god. 1920. (t. j. otporom protiv odredaba vojne vlasti, naročito protiv dužnosti vršenja vojne službe i vojnih podavanja), gdje su bili krivci sasma treća lica, s kojima nisu imali baš ništa zajedničkoga.

Žalba optuženika nije ni u tom pogledu osnovana, jer se djelomice tiče neodlučnih učina, a glede odlučnih učina nije izreka presudnoga suda ni nerazgovjetna ni nepotpuna, pa je sud naveo za tu svoju izreku razloge prema rezultatu glavne rasprave, osobito iskaze preslušanih svjedoka i djelomično priznanje samih optuženika i na temelju kojih razloga smatra inkriminirane čine dokazanima, dočim ono, što vele rješidbeni razlozi, nije u protuslovlju sa sadržajem sudbenih spisa.

Nadalje tvrde optuženici, da u njihovom činu ne ima objektivnoga učina za kažnjivo djelo, jer tu nije bilo organizovanja, zadruživanja ili propagande u svrhu, da se prouzrokuje vojna pobuna, metež ili nezadovoljstvo kod vojnika ili da se gradjani ili vojnici ne odazivaju svojim vojnim dužnostima, već je svijet jedne nedelje kao obično došao k misi, a poslije mise, dok je svijet bio još na okupu, da je proglašena naredba vojne oblasti, te su oni t. j. optuženici bili od drugih ljudi pozvani, da izjave njihovu volju i ova stavi na znanje vojnoj oblasti. Osim toga da njihov čin nije imao nužnoga uspjeha, jer su se ovi odazvali vojnom pozivu. Prema tomu da ovdje ne ima zločinstva već u najgorem slučaju kakav manji politički delikt, koji ne spada pod nadležnost sudova, dakle je presudni sud počinio ništinu po toč. 9. sl. a) §-a 277. k. p. — Mimo toga pozivlju se optuženici još na ništovni razlog toč. 10., jer da je čin, na kojem se osniva rješidba

suda, bio po krivom tumačenju zakona podvržen takovu kaznenom zakonu, koji se ne može na taj čin uporaviti ,a da to svoje stanovište obzirom na istaknuti ništovni razlog toč. 9. sl. a) pobliže ne obrazlažu. Konačno tvrde, da je sud počinio još i ništinu po toč. 11., što im je odmjerio kazan robije od dvije godine, premda je maksimum kazne robija od 20 godina, a minimum od jednoga dana. — Ovaj potonji ništovni razlog ovdje ne postoji, jer je presudni sud izrekao kazan unutar zakonom odredjene kaznene stavke te tako nije pri odmjerivanju kazni prešao svoje pravo kažnjenja ili granice stavke kaznene.

Što se tiče ništovnih razloga toč. 9. sl. a) i toč. 10. §-a 277. k. p., valja istaknuti, da ni presudni sud ne uzima ustanovljenim ,da je postojala kakova organizacija medju optuženima i više do sada neustanovljenih osoba u svrhu, da se vojnici ili gradjani ne odazovu svojim vojnim dužnostima ali navod, da su se optuženici združili sa više drugih osoba, te svojim nastupom i govorom propagirali medju prisutnima, da se ne odazovu povizu na vojnu službu. Presudni sud drži, da združenje postoji već u tom, što se skupila veća gomila ljudi, medju njima optuženici, te pošla najprije opć. uredu, a onda kotarskoj oblasti, te da su optuženici svojim tamo učinjenim izjavama propagirali, da se ne ide u vojsku. Ovaj nazor nije opravdan, jer se i za združivanje u smislu čl. I. toč. 4. zakona od 2. kolovoza 1921. o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi traži prethodni sporazumak učesnika za to združenje i to u svrhu u čl. I. toč. 4. navedenu, dočim se o propagandi može govoriti samo u slučaju, gdje se kroz dulje vremena i raznim sredstvima radi za stanovitu svrhu. U nazočnom slučaju sastali su se ljudi slučajno — barem protivno nije dokazano — većinom u crkvi ili pred crkvom radi mise, jer je taj dan bila nedjelja, pa je tek nakon mise pred crkvom pročitan sakupljenom svijetu proglas o pozivu na vojnu vježbu, a i sami pozivi počeli su se tek taj dan dostavljati odnosnim vojnim obvezanicima, i onda pošli su optuženici sa ostalim svijetom najprije k opć. uredu, a zatim kot. oblasti, gdje su govorili u dispozitivnom dijelu navedene riječi. Ni presudni sud ne tvrdi, da se je ona gomila ljudi, u kojoj su bili i optuženici, sastala uslijed prethodnog dogovora ili sporazumka, i to u svrhu, da se prouzrokuje nezadovoljstvo kod vojnika, ili da se gradjani ili vojnici ne odazovu svojim vojnim dužnostima, a i ne navodi nikakovih okolnosti, iz kojih bi prozilazilo, da su optuženici u tu svrhu pravili propagandu. Tu ne ima dakle obilježja zločina iz čl. I. toč. 4. zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi; — ali optuženici su svakako svojim govorima, navedenim u dispozitivnom dijelu osude, a u kojima se ističe, da se ne će pokoriti ni odazvati pozivima na vojnu vježbu i t. d., javno dražili na nepokornost prema zakonitoj naredbi vojne vlasti, tako da su doista mnogi medju skupljenim svijetom na to izjavili: »mi ne idemo, ne idemo«, a u tom činjenju optuženika stiču se sva obilježja prestupljenja protivu zakona, vlasti i javnoga poretka, označ. u §-u 92. kriv. zak.

Prema tomu nije osnovana ništovna žalba optuženika, u koliko se poziva na toč. 9. sl. a), ali postoji ništovni razlog toč. 10. §-a 277. k. p. — Uslijed toga valja povodom ništovne žalbe optuženika radi postojećega ništovnoga razloga toč. 10. po §-u 284. al. II. toč. 3. k. p. ukinuti pobijanu osudu u pogledu izreke o krivnji i kazni, e optuženike proglasiti krivim prestupljenja po §-u 92. kriv. zak. i po istom §-u izreći kazan, koja se imade u smislu §-a 23. kriv. zak. računati od dana prve presude. — Obzirom na istaknute po presudnom sudu olahkotne i otegotne okolnosti ukazuje se primjerenom kazna zatvora od osam mjeseci. Time riješen je i priziv optuženika radi izreke o kazni.

c) Mjenbeno.

Solidarni dužnik time, što je mjenbenu tražbinu isplatio, prekupio ili naslijedio, ne stupa u ovršna prava vjerovnika, već mu pristoji samo pravo regresa protiv ostalih sudužnika i to redovitom tužbom.

Rješidba stola sedmorice od 17. svib. 1916. br. 8548.

Kotarski kao trgovačko-mjenbeni sud u S. odlukom od 5. trav. 1916. br. 1463/gr. odbio je molbu V. L. iz Z. kao nasljednika P. L. za ovršnu uknjižbu prava zaloga na nekretnine radi 12.000 K iz slijedećih razloga:

Molitelj je i sam solidarni dužnik tražbine izviruće iz ovosudnoga platežnoga naloga od 26. srp. 1909. br. 3294/gr. pa stoga ne može temeljem toga istoga platežnoga naloga, ma da mu je pravo iz istoga putem gradjansko-pravnoga ustupa i nasljedstva pripalo u vlasništvo, s obzirom na svoju vlastitu jednaku obvezu, od ostalih solidarnih dužnika tražiti isplatu, pošto solidarni dužnik time, što je tražbinu isplatio, prekupio ili naslijedio nije time postao vjerovnikom naprama ostalim solidarnim dužnicima, već mu je samo slobodno, u koliko mu pripada kakovo pravo regresa proti kojemu od ostalih solidarnih dužnika, to svoje pravo dokazati redovitom tužbom. Svako pravo izviruće iz gore spomenutoga platežnoga naloga utrnulo je time, što se je to pravo sjedinilo u osobi jednoga od solidarnih dužnika.

Banski stol potvrdio je tu odluku rješidbom od 17. svib. 1916. br. 8548., jer je u skladu sa spisima i zakonom (§. 441. grpp. §. §. 49.—51. i 92. mjenb. zak., te §. §. 896., 1361. i 1412. ogz.), a stol sedmorice otputio izvanredni previdni utok ovrhomolitelja V. L. kao neumjestan po §. 318. grpp.

Iz upravne prakse.

Njemačko ministarstvo odbija matičnu zabilježbu presude našega duhovnoga ženidbenoga suda glede nevaljanosti braka.

Priopćio **Ivan Z. Galić**, kr. banski savjetnik.

Na zamolbu povjereništva za prosvjetu i vjere u Zagrebu zamolilo je naše ministarstvo spoljnih posala njemačko ministarstvo inostranih djela, da se u knjigama općine H. i u izvacima o vjenčanju zabilježi nevaljanost i ništetnost braka našega državljanina Stjepana Sch. i Emilije Sch. rodjene Sr., sklopljenog 7. ožujka 1912. pred državnim matičarom u H. u Njemačkoj, budući da je taj brak presudom biskupskoga ženidbenoga suda u Djakovu od 15. lip. 1920. br. 1137, potvrdjenom po nadbiskupskom ženidbenom sudu u Zagrebu 12. list. 1920. br. 738, proglašen nevaljanim. Njemačko ministarstvo inostranih djela, pošto je prethodno pribavilo mišljenje ministarstva unutrašnjih djela, odgovorilo je slijedeće:

Priznavanje presude stranih sudova predvidja se u § 328. njemačkoga sudskoga postupka. Po § 328. dio I. br. 5. ne priznaje se važnost presude stranoga suda, ako nije zagarantovana uzajamnost. Po dijelu 2. a. a. o. ipak se može priznati presuda stranoga suda, i ako nema uzajamnosti, ako se presuda ne odnosi na kakvo imovinsko pravno potraživnje i ako po njemačkom zakonu nije osnovan sudski postupak.

Kako u pogledu Hrvatske i Slavonije ne postoji uzajamnost, a po § 606. dio 3. gradjanskoga sudbenoga postupka gospodja Sch. mogla je kao predjašnja

njemačka podanica da podigne žalbu kod njemačkih sudova, to se pomenute presude po njemačkom zakonu ne mogu priznati i prema tomu ne može se vršiti izmjena u njemačkim matičkim knjigama. Medjutim konačno rješenje ovome imaju da donesu njemački sudovi. — Prema tomu gospodji Sch., koja se neposredno obratila i na njemačko ministarstvo spoljnih poslova, ostaje, da sama traži kod nadleštva za gradjansko stanje u H., da upiše nevaljanost braka u registar vjenčanih. Osim toga gospodja Sch. može, kao što joj je već javljeno, na osnovu § 11, dio 3 zakona o gradjanskom stanju u Njemačkoj da traži odluku suda, ako bi nadleštvo za gradjansko stanje odbilo njeno traženje.

Društvene vijesti.

Mjesečni sastanak. Pravničko društvo održalo je 27. svibnja o. g. mjesečni sastanak, na kojem je društveni predsjednik dr. Ladislav Polić održao predavanje »O razgraničenju s Ugarskom«. Predavač je prikazao plodove svoga iskustva, što ga je stekao kao član komisije za razgraničenje. Ponajprije je ocrtao granicu po trianonskom ugovoru i istaknuo njezin odnos prema narodnim aspiracijama (koridor sa Čehoslovačkom, bajski trokut, Subotica i Mориš). Zatim je izložen sastav i poslovanje komisije, njezina pravna priroda i odnos prema konferenciji ambasadora, napokon njezina kompetencija. Pokazan je i prekid pravnoga kontinuiteta izmedju nekadašnje kraljevine Ugarske i trianonske Ugarske i prema tome ništavost madjarskih aspiracija. Zatim su prikazana znatnija pitanja kao naša enklava preko Drave (Repeš), željeznički spoj s Golom, transverzalna pruga Koprivnica—Varaždin, režim voda, granice riječne, imanja nekadašnje habsburške dinastije, izmišljena brdska općina Tompa-Kelebija (u subotičkom kotaru).

Naročito je opširno prikazan sadržaj i odnošaj t. zv. Millerandova sprovodnoga pisma, kojim je popraćen odgovor saveznih i udruženih sila na protivpredloge ugarske o uslovima mira. a tako i važnost komplementarnih instrukcija. što ih je konferencija ambasadora izdala za sprovedbu sprovodnoga pisma. Raspravljena su pitanja: da li to pismo protivurječi ugovoru; ima li to pismo jednostran ili dvostran karakter; što znači odredba o nepravdama, koje treba u općem interesu ukloniti. Spomenuto je, da su odbiti svi apeli Ugarske na »Ligu Naroda« osim u Prekomurju. Protumačen je glavni zadatak naše delegacije, da odbije madjarske aspiracije.

Ocijenjena je sjeverna granica s nacionalnoga, geografskoga i ekonomskoga gledišta. Prikazano je shvaćanje Madjara, koji tu granicu priznaju samo kao demarkacionu liniju izmedju »Osakaćene Ugarske« i okupiranih dijelova Velikoga Madjarorsaga. S tim je u vezi prikazan i sadašnji unutrašnji položaj u Ugarskoj. Sa svim time, ne treba se bojati Madjara, jer današnja feudalna i reakcionarna oligarhija, koja opsjenjuje narod geslima legitimizma i integriteta, nužno dovodi do socijalne revolucije, želeći obići i zatomiti pitanje radničko i agrarnu reformu. — Skupština je pozdravila predavača odobravanjem. „

Iz stanbene prakse. Primili smo od jednoga odvjetnika, člana Pravničkoga društva. članak, u kojem opisuje jedan doista drastičan slučaj iz prakse stanbenoga ureda u Zagrebu i odjelka ministarstva za socijalnu politiku. Mi ne pri-

općujemo taj članak iz jednog jedinog razloga, a taj je, što bi nćegovo priopćenje ponukalo ostale odvjetnike, da nam priopće i svoje slučajeve — kojih imade sigurno svaki u izobilju i svaki pojedini je drastičan — a onda bi uredništvo »Mjesečnika« došlo pred alternativu, ili da sve članke odbije ili pak da izda debelu, možda i milijonskim troškovima skupčanu knjižurinu o praksi stanbenih ureda. Pošto Pravničko društvo ne će da izlaže svoje članove suvišnomu trudu, pa da odbija produkte njihova rada, a s druge strane nema novaca za izdanje knjižurina, odlučilo je odbiti i onaj — dosada jedini — članak, čemu poštovani g. pisac sigurno ne će zamjeriti. U ostalom ni priopćenje toga članka ni ostalih slučajeva ne bi odstranilo sve nevaljalosti i apsurdnosti stanbene prakse. Njihove uzroke treba tražiti drugdje i dublje, a sredstva protiv njih sigurno ne sastoje u njihovu priopćivanju, u objelodanjivanju onoga, što je nama svima vrlo dobro poznato i bjelodano. Mi svi znamo i osjećamo vrlo dobro, da još nije prestala tendenca uklanjanja pravnih momenata za volju onakvih, koji u konkretnim slučajevima nikako ne bi smjeli ni suodlučivati a kamo li odlučivati. Protiv takvih tendenca borit ćemo se mi pravnici, udruženi u Pravničkom društvu, tako, ako budemo usprkos njima što većom ljubavlju i upornošću gajili pravo kao znanost i ako budemo u praksi, svaki u svome zvanju i stališu, ustrajali baš na provadjanju prava i prodiranja pravnih momenata. A tim principima moramo ostati vjerni i onda, kada prijedjemo sa područja djelatnosti Pravničkoga društva na područje javnoga političkoga rada, gdje se mogu i moraju ona zla najuspješnije pobijati.

Literatura.

Pfaunkuche, A.: Die Baseler Kirchenverfassung als Vorbild f. d. Neuverfassung d. deutsh-evangelischen Landeskirchen. Berlin (Huttenverlag) 1919.

Schreuer, Deutsches Privatrecht, Stuttgart, Enke. — M. 99.

Strippel, Die kurhess. Küsterlehrerptründe bei d. Auseinandersetzung ihres Vermögens (2. u. 3. Teil e. Rechtsgutachtens.) Kassel (E. Pfarrverein).

Schmitt, Die Ablösung d. Staatsleist. an d. Religionsgesellschaften. Freiburg, Herder.

Schwarz, Die öffentliche und private Urkunde im römischen Aegypten. (Abhandlungen der phil.-hist. Kl. der Sächischen Akademie der Wiss., 31.) Leipzig (Teubner) 1920.

Wiegand, Siebenhundert Jahre baltischer Kirchengeschichte. Gütersloh (Bertelsmann).

Wahrmund, Trennung von Staat und Kirche. Der Gesetzentwurf Dr. Bartošek. Prag, Selbstvertalg.

Zankow, Die Verwaltung d. bulgarischen orthodoxen Kirche. Halle, (Karras, Kröber & Nietschmann).

Durig, Das Grundverkehrsgesetz v. 13. XII. 1919 St. G. B. 583 über die Veräusserung land- u. fostwirtschaftlicher Grundstücke samt Durchführungsvorschriften (Manz) Wien. (Prik. Gerichtszeitung 1921. br. 3).

Döring, Versicherung u. Luftverkehr. Preisgekr. Abhandlung (Veröffentlichungen d. deutschen Ver. f. Versicherungs-Wissenschaft, hrsg. v. Prof. D. A. Manes, 29. Heft). Berlin (Mittler & Sohn) 1921.

Danić, Osnovi trgovačkoga prava, udešeno za slušatelje trgovačke akademije. Beograd (Kon) 1921. ćir.). (Prik. beogr. Arhiv XL/III. br. 3, 1921., str. 255.)

Dolenc, Pravosodstvo pri novomeškem in korporiranem uradu nemškega viteškega reda v letih 1721. do 1722. Ljubljana, 1921.

Diamant, Reforma asikuracijonoga prava hrvatsko-ugarskoga trgovačkoga zakona. (Prešt. iz »Mjesečnika«), Zagreb, 1921.

Brand, Schnitzler, Die Grundbuchsachen in der gerichtlichen Praxis, Berlin (Springer) 1921.

Bajkitsch, Begriffliches und Kritisches über das Moratorium, München-Leipzig, 1921.

Böcker, Der Weltwarenhandel und seine juristisch-wirtschaftliche Gestaltung. Berlin (Puttkammer & Mühlbrecht) 1921.

Bruyere, Notre marine marchande pendant la guerra. Paris (Payot & Cie.) 1920.

Cohn-Fick-Zehentbauer, Die Aktiengesellschaft. (Aus dem Nachlass von Prof. Dr. G. C.) I B. Geschichte der Aktienges. u. des Aktienrechtes. Zürich (Orell Füssli) 1921. (Prik. Jur. Blätter 1921. br. 13/14).

Cosak, Lehrbuch des bürgerl. Rechts, I. B.: Die allg. Lehren u. d. Recht der Forderungen, I. T. VII. Aufl., Jena (Fischer) 1921.

Christ, Schifts-Hypotheken-Banken (Greifswalder Staatswissenschaftliche Abhandlungen, herausg. v. Biermann u. Kähler, 2.) Greifswald, Bamberg, 1920.

Bösch, W. u. Müller, M.: Das Betriebsbilanzgesetz in ausführl. Erläuterungen. Berlin (Berl. Komm. Buchhandlung).

Die Bodengesetze der tschecho-slovakischen Republik, 2. gänzlich umgearbeitete Aufl. (Stiepels Gesetzsammlung des tschechoslovakischen Staates, 7), Reichenberg (Stiepel).

Besnard, Gesetz über die durch innere Unruhen verursachten Schäden v. 12. 5. 1920 mit Vollzugsvorschrift. Ausbach (Brügel).

Dersch, Die Abänderungsgesetze zur Angestelltenversicherung. (Sammlung deutscher Gesetze, 62.) Mannheim (Bensheimer).

Döring, Versicherung und Luftverkehr. (Veröffentlichungen des D. Ver. für Versicherungwiss., 29.) Berlin, (Mittler).

Dreist, Die Vergütung der Okkupationsleistungen. (Wirtschaftsrecht und Wirtschaftspflege, 5.) Berlin (Spaeth & Linde).

Entscheidungen des Oberprisengerichts in Berlin. Hrsg. im Auftrage des Reichsjustizministeriums, B. 2. Berlin (Ver. wiss. Verl.).

Endemann, Die Inventarfrage. Hildesheim (Kornacker).

Enneccerus-Kipp-Wolff, Lehrbuch des bürgerl. R., 15.—17. Aufl., 8. Bearbeitung. B. 1/1; 11.—13. Aufl., 4. Bearb., B. 2/3. — Marburg (Elwert.).

Svaštice.

Iz statistike sudova za mladež.

(Priopćio Vladimir Jovan, sudb. vijećnik.)

Kao sudac za mladež kod sudb. stola u Zagrebu sastavio sam statistiku sudovanja te važne institucije, ali pošto je preopsežna, a prostor »Mjesečnika« zato odviše stegnut, ne ću svu reproducirati, nego ću iz nje izvaditi najvažnije

stavke. Kako je poznato, naredba bana od 13. pros. 1918. o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži počela se provadjati godine 1919. Te je godine podneseno sudb. stolu u Zgrebu kao sudu za mladež 144 prijava, od kojih 107 otpada na dječake, 32 na djevojčice, a 5 na oba spola, t. j. za takve slučajeve, gdje su kažnjiva djela počinjena zajednički po dječacima i djevojčicama. Razmjer je dakle ženskih delikvenata prema muškima kod mladjahnih lica znatno veći, nego kod odraslih, pa bi se iz toga za budućnost mogli izvesti vrlo nepovoljni zaključci. Najveći broj zločina jesu kradje (122), što se ima pripisati slabim materijalnim prilikama, u kojima ta djeca žive, a što ujedno najviše ispričava njihova djela i daje nade, da li će se kao odrasli kazniti (u koliko dakako i društvo popravi njihove materijalno prilike). Od svih prijavljenih slučajeva riješeno je tokom godine 89, a od tih samo 7 osudom (obustavom i ustupom 63).

Godine 1920. porasao je broj prijava na 221. Razmjer dječačkih delikta prema onima djevojčica ostao je otprilike jednak: 163 : 50. I ovdje prevladjuje kradja, a imamo čak i 1 slučaj umorstva te 1 slučaj pokušaja grabežnog umorstva. Te godine imamo i pet političkih delikvenata (sa uvredom Veličanstva). Da se vidi način kažnjavanja, spomenut ću, da ih je ukorom te godine kažnjeno 2, otpustom na prokušavanje 7, prisilnim uzgojem 2, lišenjem slobode 9 i uvjetnom osudom 5.

Godine 1921. doživljujemo radosno iznenadjenje. Broj mladjanih delikvenata ili bar prijavljenih slučajeva znatno pada. Imamo ih samo 129, a značajno je da je i relacija djevojčica prema dječacima takodjer pala, t. j. 25 prema 102. Dakako da je opet na prvome mjestu imovinski delikt kradje, dok se izmedju ostalih delikata najviše javlja onaj politički uvrede Veličanstva. Ne mogu i ne ću sa svim sigurnošću ustvriditi, da se to padanje broja mladjahnih delikvenata imade zahvaliti baš utjecaju mladenačkoga suda, ali iz činjenice, da imade vrlo malo priupadnika, dalo bi se to zaključiti. Čini se da je način kažnjavanja popravljući djelovao na mladjahne delikvente, pa da je i glavna svrha kazne postignuta, što možda ne bi bilo, da se ovoj djeci sudilo jednako kao i odraslima. — Sudeći po broju prijavljenih slučajeva u prvom četvrtgodištu 1922. (do 8. travnja t. g. bilo ih je 39), ne će biti osobito mnogo prijava ove godine. Sve se to tiče dakako samo zagrebačkoga suda za mladež, ne računajući ovamo kotarski sud. Kad bi se sabrali statistički podaci sviju sudova za mladež u onim krajevima naše države, gdje oni postoje, bila bi nam slika mladenačkoga kriminaliteta mnogo jasnija, a i sa većom sigurnošću mogli bi izreći ocjenu o utjecaju sudova za mladež kod nas.

Izvještaj zagrebačke burze za robu i vrednote o poslovanju g. 1921. Taj inače vrlo poučan izvještaj zanimljiv je napose za »Mjesečnik« s one njegove strane, koja se tiče obraničkoga suda burze. U današnjim prilikama, kada redoviti glavni sudovi tako slabo funkcioniraju, imati jedan privatni obranički sud autoriteta, kakav ima onaj zagrebačke burze, velika je stvar. A prijegled riješenih sporova dokazuje nam najbolje, kolika je usluga time učinjena našoj judikaturi. Od 220 tužba predanih obraničkome sudu zagrebačke burze godine 1921. riješeno ih je tokom iste godine 183. Preostalih 37 preneseno je samo zato u godinu 1922., jer su dotične tužbe predane već koncem prošle godine. Brzinu postupka ilustrira činjenica, što su 132 parnice provedene za vrijeme manje od mjesec dana. Sama burza dala je najmanje povoda sporovima, jer se samo 24 tužbe temeljile na poslovima, sklopljenim na samoj burzi. Koliko se tom institu-

cijom koristili i nečlanovi burze, vidi se iz toga, što je na strani tuženih 122 njih, koji nisu članovi burze. Promijeni li se ustanova sudskoga pravilnika, da se po obraničkome sudu ne mogu rješavati sporovi iz posala, koji ne bi mogli biti sklopljeni na burzi, broj će se parnica kod tog obraničkoga suda sigurno povećati, što će s jedne strane odteretiti naše preopterećene sudove, a s druge strane učvrstiti već prilično potresenu vjeru u našu judikaturu. Kakvim pak utjecajem to može da radi po naš gospodarski i pravni razvoj, svatko će lako pojmiti. Najviša utužena tražbina iznosila je 9 milijona kruna, a najniža 1166.60 K. — Ovako se trogodišnjim djelovanjem obraničkoga suda zagrebačke burze razvila i njegova specijalna judikatura, koja će sigurno biti jedan od ponajboljih tumača našega trgovačkoga zakona. Bilo bi zato možda dobro, kada bi burza najvažnije od tih slučajeva objelodanila u kakvoj posebnoj zbirci. Nastojat ćemo, da s vremenom i u ovom našem listu podamo kratak prijegled nekih načelnih presuda i tumačenja toga suda. Nije napokon isključeno, da obranici, koji su praktični ljudi, a u pravu manje više laici, dadu zakonu drugi smisao, nego li ga on ima po mišljenju pravnika, pa će biti zanimljivo promatrati ta eventualna njihova razilaženja.

Ispravci.

Ispravi u br. 2. u sastavku »Opažanja sa moje zadnje biljegovne pregledbe«, na str. 70 kod toč. 9. u sedmom retku mjesto »sniženoj« »u t u ž e n o j«; na str 71. kod točke 10. al. 2. u sedmom redku iza riječi »prijavljene vrijednosti«, treba dodati »a na zapisniku sa skladnikom platit će tužitelj u ime biljegovine 3 D. S druge strane opet može stranka podnijeti tužbu zbog srušenoga truloga plota i može označiti kao vrijednost 10.000 K. Sudac mora stvar raspravljati a da nije ni dužan ni ovlašten ispitivati opravdanost prijavljene vrijednosti«; u slijedećem osmom retku mjesto »120 D.« treba da bude »121 D.«; na str. 74 kod toč. 15. al. 2. u 13. retku mjesto »mora« treba da bude »morala bi«; u slijedećem 14. retku iza riječi »za osudu« treba dodati »što nijedan sud ne čini niti je po zakonu na to obvezan«.

Ispravi! U trećem broju u raspravi prof. dr. Straznickoga »Zajednička havarija« na str. 97. u 11. retku odozgo ispala je pogreškom tiska iza riječi »prava« — riječ »r e d o v n o«.

K članku g. dr. Stj. Oreškovića za »zakon o zaštiti staraca i starica« u ovom broju. — U ovom članku potkralo više štamparskih pogrješaka, a neke su stvari izostale. Štamparske pogrješke, koje ne utječu na smisao, lahko će čitatelj sam ispraviti. Na str. 183. u 14. retku odozdo je iza riječi »kćeri« izostalo: — »bijedne starice Bare Š. Š. iz Sv. N. kbr. 6, koja se mučno bori za opstanak; — unesrećene starice Jage S. iz S., G. kbr. 3, koja pobjegnu od nasilnih došljaka iz vlastite kuće i zemljišta, da se mjesece i godine muči, dokazujući svoje jasno pravo; — razočaranoga starca Jure H. iz S., O. ul. kbr. 14., kojemu starački dani prolaze u traženju ugovorenoga i uskraćenoga uzdržavanja i u parbenju za naknadu štete; iznemogle starice Franciske ud. B. iz S., G. kbr. 66, što umrije ne dočekavši osude protivnika; — starice nesretnice Franjice T. iz R. kbr. 76, koja se lišena svega svojega, izgubivši dom, godinama parbi za razješenje zlosretnoga ugovora.« U § 4. na str. 184. u 2. retku odozdo izmedju riječi štetu« i »uz« ispala je riječ »ili«; na koncu istoga §-a na str. 185. redak: »Osudjenike ima sud voditi u strogoj evidenciji«; riječ »pravomoćno« u istom §-u na str. 185. u 16. retku odozgo kao suvišna otpada. U § 11. na str 187. u 12. retku odozgo ispala je medju riječima »obustavi« i »zatraži« riječ »ne.«

HRVATSKA
ESKOMPTNA BANKA
UTEMELJENA 1886. ZAGREB. UTEMELJENA 1868.

Brzojavni naslov: ESKOMPTBANK, ZAGREB.

Dionička glavnica . . . . . 200,000.000 kruna.
Pričuve . . . . . 57,000,000 kruna.

Mjenjačnica u vlastitoj palači:
Ilica 3. Zagreb Ilica 3.

Podružnice:
Osijek, Petrinja, Vinkovci, Križevci Sušak, i Dubrovnik.

Obavlja sve transakcije bankovne struke. Osnivanje i finansiranje industrijalnih i trgovačkih poduzeća. — Afilirani zavodi u svim većim trgovačkim središtima Jugoslavije. — Izravne veze sa prvorazrednim bankama u Parizu, Londonu, Zürichu, Berlinu, Beču, Budimpešti, Trstu, na Rijeci i t. d. i u obim Amerikama.

Posebni odio za šumske poslove.

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA
U ZAGREBU.

Osnovana godine 1845. Osnovana godine 1845.

Dionička glavnica 120,000.000 kruna.
Pričuve . . . 70,000.000 kruna.
Ulošci preko . 1.000,000.000 kruna.

BRZOJAVNI NASLOV: PRAŠTEDIONA, ZAGREB.

PODRUŽNICE: Beograd, Bjelovar, Brod na Savi, Celje, Crikvenica, Čakovac, Daruvar, Delnice, Djakovo, Gjurgjevac, Ilok, Karlovac, Kraljevica, Križevci, Nova Gradiška, Mitrovica, Ogulin, Osijek, Požega, Rijeka, Senj, Sisak, Sušak, Sv. Ivan Zelina, Subotica, Varaždin, Velika Gorica, Vinkovci, Virovitica, Vukovar, Zemun. ISPOSTAVE: Osijek d. g., Vinica.

Mjenjačnica u Zagrebu u vlastitoj palači.

Prima uloške na uložne knjižice i na tekući račun. Eskomptira mjenice i devize. — Prima na inkaso tu- i inozemne mjenice. — Izdaje 4½% založnice i 4½% komunalne obveznice, koje imadu oprost od poreza, pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost. — Kupuje i prodaje valute i devize. — Izdaje čekove i kreditna pisma, te obavlja isplate na temelju akreditiva na sva tu- i inozemna mjesta. — Podijeljuje hipotekarne zajmove na kuće i nekretnine. — Obavlja burzovne naloge savjesno i kulantno. — Posreduje kod predoznaka iz Amerike u tuzemstvo.

Tisak „Tipografija", grafičko-nakladni zavod d. d., Zagreb.